

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

EN HEDEBONDES
OPTEGNELSER

Christen Hede

1809-1891

EN HEDEBONDES
OPTEGNELSER

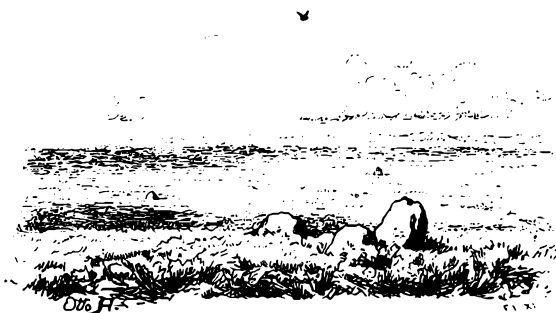
EN HEDEBONDES
OPTEGNELSER

=

Christen Hede

1809-1891

VED
TAGE KAARSTED

POUL KRISTENSEN · HERNING

1978

EN HEDEBONDES
OPTEGNELSER

© Tage Kaarsted

Bogen er trykt og udgivet
hos Poul Kristensen, Herning
27. maj 1978

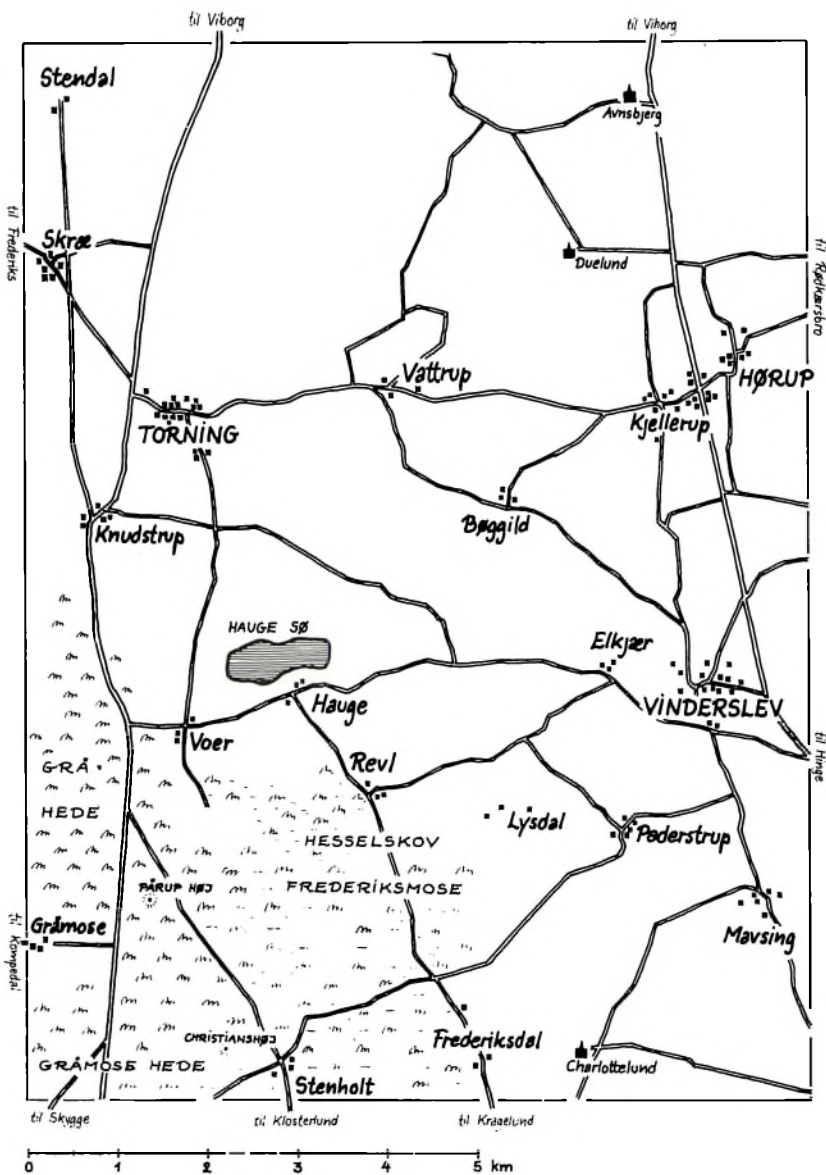
Kortet side 6 er tegnet af Jens Bech
Titelvignetten er af Otto Haslund

Omslaget: J. Th. Lundbys tegning til Blichers vers »Stille og mørkladen er vel min Hede« (1845) passer i mere end én henseende på Christen Hedes liv. Den gengiver hedelandets stemning i almindelighed, Viborgegnens i særdeleshed. I baggrunden skimtes Viborg domkirke som Hede så den, når han måtte age til Viborg for at komme på session, eller når han og Jette søgte læge.

*Min fødestavn er lyngens brune land,
min barndoms sol har smilt på mørken hede,
min spæde fod har trådt det gule sand,
blandt sorte høje bor min ungdoms glæde.*

*Skøn er for mig den blomsterløse vang,
min brune hede er en Edens have:
Dér hvile også mine ben engang,
blandt mine fædres lyngbegro'de grave.*

ST. ST. BLICHER

Indhold

Forord	9
I. Indledning	11
II. Dagbog for Christen Jacobsen	
begyndt Hauge 1833	29
III. Erindringer og betragtninger	89

Forord

Det er et af min barndoms gode minder, at min far engang imellem fra sin oldefars optegnelser med de snurrige gotiske bogstaver læste afsnit, der bar de forjættende overskrifter: Min første kæreste, Min anden kæreste, Min tredje kæreste. Til beroligelse for læseren: Der var ikke flere, da forfatteren til optegnelserne ikke var nogen Casanova, men en gudfrygtig jysk bonde.

Oplæsningen var fængslende, men udgiveren bør være ærlig og gøre opmærksom på, at spændingen nok i første række skyldtes, at der et sted forekom et substantiv, som et artigt borgerbarn ikke tog i sin mund i 1930'rne. Det begyndte med bogstavet r og har i vore dage fået en øget udbredelse bl.a. som led i forskellige verber. Oh, hvilket herligt gys, når det fatale sted blev nået. Den foregående sætning, der håndfast omtaler forplantningens mysterier, fattedes først i en fremrykket alder.

Og det er en af min studietids ejendommeligste oplevelser, da min far og jeg i 1951 hos provsten i Hinge skulle hente min bedstemors dåbsattest i anledning af hendes død og begravelse, og en kryptisk indførsel i kirkebogen via Landsarkivet i Viborg ledte på sporet af en kærlighedshistorie, som vendte op og ned på anegalleriet og førte ind i den danske litteraturhistorie. Det er ikke enhver beskåret at se sine oldeforældre optræde i kød og blod i en roman af M. A. Goldschmidt, og enkelte af slægten havde vist nok også helst været denne udmærkelse foruden.

Når jeg nu befordrer min tipoldefars optegnelser i trykken, er det ikke i et nostalgisk lune eller som udtryk for et slægtshistorisk egotrip, men fordi de – jf. indledningen på de følgende sider

– siger noget om de jævne bønder, fra hvilke vi næsten alle nedstammer blot et par generationer tilbage.

En anden sag er, at det er en tilfredsstillelse at give den anonyme dansker mund og mæle efter i en menneskealder at have beskæftiget sig med politikeres bedrifter – positive som negative. Historien handler om andet end statsmænd, og også gråbonden var for resten en individualitet.

Assistent Lis Krogh Hansen har renskrivet manuskriptet, cand. phil. Jørgen Thomsen har læst korrektur, N.M. Knudsens fond har ydet tilskud til bogens trykning og hedens børn i Herning, alias Poul Kristensen og hans sortkunstnere, har trykt og udgivet den. Den gamle nikker anerkendende deroppe fra sin sky forbløffet over at se sig selv på tryk, og jeg takker skyldigst på hans og egne vegne.

Fruens Bøge i februar 1978.

TAGE KAARSTED

I

Indledning

Blandt de sten, der er rejst af Det danske Hedeselskab i Kongenshus Mindepark, og som erindrere om hedens pionerer og deres slidsomme arbejde, bærer én Christen Jacobsen Hede og hustrus navne. Ved at følge Christen Hede gennem tilværelsen stifter vi bekendtskab med en hedebondes liv præget af nøjsomhed, flid, udholdenhed og kunnen, de egenskaber, uden hvilke hedebonden ville være dømt til den yderste armod og stagnation.

Hede bøndernes liv, som det formede sig i forrige århundrede, har ofte været gjort til genstand for behandling af skønlitterære forfattere; man kan i denne forbindelse nøjes med at nævne St. St. Blicher og M. A. Goldschmidt. Det er derimod sjældent, at hedens grå folk selv har givet sig af med skriverier. Det er forståeligt nok, når man betænker den almindelige folkeoplysnings ret lave stade. På trods af 1814-skolereformen var der stadig i midten af forrige århundrede mange, der ikke evnede skriftligt at give udtryk for deres tanker, så også andre kunne have glæde deraf. Hertil kom, at det hårde liv i kamp med den genstridige og karrige jord almindeligvis gav andet at tænke på end litterære sysler.

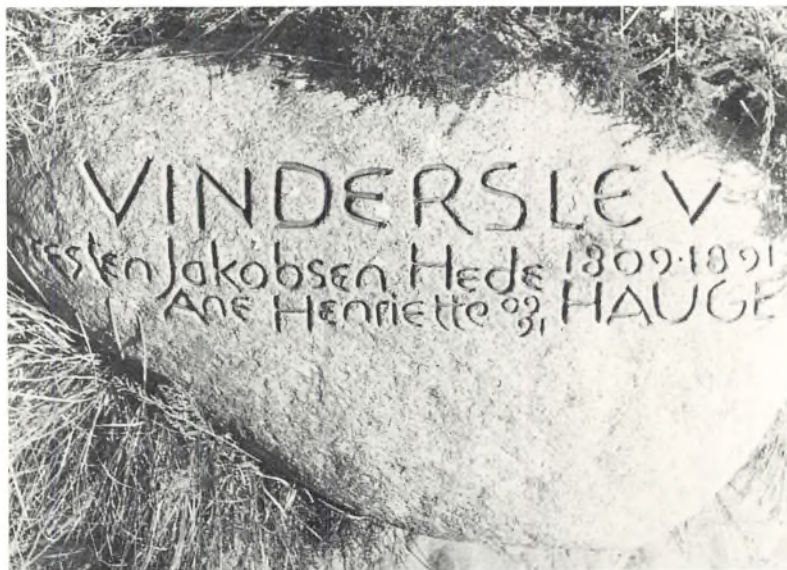
Mens nogle af Christen Hedes egenskaber sikkert er typiske for hedeopdyrkere i almindelighed, adskiller han sig i al fald på et væsentligt punkt fra sine standsfæller: Han kunne skrive, oven i købet sammenhængende, og hvad bedre er, han gav sig altid stunder til at skrive. Fra hans hånd foreligger derfor en række erindringer og dagbogsnotater, der kaster lys over midt-

jysk almueliv for mere end hundrede år siden. Af disse optegnelser er en del endnu bevaret i slægtens eje.

Hans liv og virke skal i det følgende skildres dels på grundlag af almindeligt arkivalisk stof i Landsarkivet for Nørrejylland, dels – og navnlig – med udgangspunkt i de omtalte optegnelser.

CHRISTEN HEDES BAGGRUND

Christen Jacobsen Hede¹ blev født og døbt den 13. august 1809 i Pederstrup, Vinderslev sogn, Lysgård herred, som søn af husmand Jacob Sørensen (1780-1865) og hustru Ane Johanne Christensdatter (1780-1856). Sålangt slægten har kunnet følges tilba-

I 1953 indviedes den 1213 ha store Kongenshus mindepark. I et dalstrøg blev 321 mindesten for fortjente hedeopdyrkede opstillet. Med god grund er konernes navne med. Han ager et godt læs i gård, som en god hustru får, siger et gammelt ordsprog. Uden kvindernes bistand var arbejdet aldrig lykkedes.

ge, består den af gårdmandsfolk fra Hinge-Vinderslev-kanten.² Men Christens far havde kun fået sin fødegårds hedelod, og på den tid var hedehusmændenes kår usle, idet de store landbore-former ikke havde haft betydning for dem. Endnu værre blev det under landbrugskrisen, der begyndte efter statsbankerotten i 1813 og kulminerede en halv snes år efter.³ En beskeden korn- og kartoffelavl skaffede dog føden, og bindetøjet – på disse egne helt uundværligt – tilvejebragte ved salg eller bytte det fornødne minimum af købmandsvarer, der i reglen indskrænkedes til salt, tobak og sæbe.⁴

Slægtsnavnet Hede stammer altså fra Christens fars bopæl på heden mellem Pederstrup, Hesselskov og Revl. I sine barndoms erindringer beretter Christen Hede om de fattige forældres kamp med den magre jord, og han fortalte siden sin datterdatter, at de, da han var 11-12 år, ikke var i stand til at betale terminsydelsen og derfor af frygt for kreditorerne forlod hus og hjem og i al fald for en tid indrettede sig i et fårehus et stykke vej derfra.⁵ Beretningen har ikke kunnet verificeres med arkivalisk materiale, men at Jacob Hede og hans kone var fattige, derom kan der ikke herske tvivl.

Sin barndom tilbragte Christen Hede som hyrdedreng. Tid efter anden hjalp han faderen enten i englodden, der lå tæt ved den store Vinderslevgård, og hvor han forundredes såre over hvidklædte personer, der lå i den grønne eng og bare hvilede sig – eller på hedelodden, hvor hans tørveskæring bivånedes af en bebrillet herre med bøsse og hund – sognepræsten fra Thorning, digteren St. St. Blicher.

I et nu bortkommet hæfte har han berettet herom og også givet en malende skildring af et voldsomt regnvejr, der overraskede ham og hans far, mens de en dag arbejdede i engen. Hans barnebarns mand, lærer P. M. Andersen, fortæller, at han ville ønske, at han ordret kunne citere de ord og vendinger, hvori drengen meddelte, hvad han siddende på grøftekanten under en busk så, mens regnen skyllede ned, og hvilke følelser han havde,

mens han syntes nær ved at drukne under det hæftige skybrud: »Ordene var vel ikke kunst eller litteraturblomster, men alligevel kom man til at tænke på J. P. Jacobsens skildring af regnvejret i »Mogens«. Drengen lå dér ved siden af sin far og syntes nærved at opgive alt, og alligevel havde han øje for, hvorledes alt omkring ham forandrede. Grøfter og bække fyldtes og nye dannedes, og græsset blev mere grønt, jorden sort og luften mere mild, da uvejret var forbi, og de måtte »traske« hjem.«

Christen var et lyst hoved, og hvad man i dag ville kalde bogligt anlagt, og da hans far havde et vågent øje herfor, fik drengen en efter datidens forhold udmærket undervisning – tildels præget af 1814-skoleloven med dens indbyrdes undervisning, der betjente sig af dygtige elevers hjælp som medlærere, således netop Christen Hede.⁶

I vinteren 1824 gik han sammen med tre drenge og fem piger til konfirmationsforberedelse hos provst J. H. Stabell.⁷ Også her klarede han sig udmærket og fik betegnelsen »meget god kundskab efter de anordnede lærebøger og meget god opførsel«. To andre takseredes på samme måde, resten fik »tg«, deriblandt Christen Hedes senere kone.⁸ Dagen før konfirmationen – 1. søndag efter påske – trakterede provsten konfirmanderne med kaffe, som ingen af dem før havde smagt, og som de derfor ej heller forstod at drikke.⁹

Efter konfirmationen tjente Christen Hede bønder og var tillige om vinteren lærer for de børn fra sognets udkant, der havde svært ved at nå frem til Vinderslev skole, sognets eneste dengang. Siden ernærede han sig som handelsmand. Men trangen til at meddele sig og til at belære slap ham ikke. Som moden mand søgte han i Hauge at undervise den konfirmerede ungdom nogle vinteraftener – altså en form for efterskole, før denne var blevet et begreb.¹⁰

Jette og Christen Hede fotograferet 1864 hos M. Elsass i Viborg.

Den 27. november 1829 blev Christen Hede gift med Ane Henriette (Jette) Pedersdatter, som var født den 22. december 1809 i kolonien Frederiksdal i Thorning sogn. Hendes mor var pigen Kirsten Christensdatter (1784-1864), der var i huset hos klitfoged Kloch. Som barnefar udlagdes en kræmmer ved navn Peder Henrichsen fra Gl. Frederiksstad, men ifølge en familietradition skulle Jettes far i virkeligheden have været klitfoged Kloch, der imidlertid fik den uønskede faderværdighed tillagt en tilfældig eller muligvis ikke eksisterende kræmmer. Kloch stod fadder ved Jettes dåb, men dette så lidt som noget andet beviser familietraditionens rigtighed. I 1813 giftede Kirsten Christensdatter sig med gårdmand Anders Christensen (1782-1856), der var ejer af Hauge Østergård.¹¹ Gården var på 2 tønder og 4 skæpper hartkorn efter den gamle matrikel, men nedsattes efter den ny i 1844 til 1 tønde og 3 skæpper.¹²

Helt tomme hænder havde Jette og Christen ikke. Han ejede i 1829 ca. 400 rigsdaler, hvoraf halvdelen ganske vist stod ude og var vanskelige at inddrive. Landbrugskonjunkturerne var imidlertid blevet noget bedre, og Jette og Christen Hede ønskede da at basere deres tilværelse på en parcel af Hauge Østergårds jord. Jettes stedfar var villig til at udskille en hedelod mod en betaling af 50 rigsdaler,¹³ men regeringen havde i 1819 indført bestemmelser, der vanskeliggjorde udstykning fra bøndergårdene. Man var ængstelig for at gøre brugene for små, og denne holdning fremkaldte et afslag fra rentekammeret, da Anders Christensen ansøgte om at udskille 4½ skæppe hartkorn til Christen Hede.¹⁴ Anordningen virkede imidlertid vel rigoristisk for de jyske hedeegne, og ved fornyet henvendelse gennem herredsfogden fik Anders Christensen i 1834 omsider lov til at bortselge jordloden til Christen Hede.¹⁵

Jette og Christen Hede kunne nu begynde deres egen tilværelse. Inden de var kommet så vidt, havde de allerede fået tre børn.

Kirstine i 1830, Ane Johanne 1832 (død s.å.) og Ane Johanne 1833. Siden kom der yderligere fem: Jacob 1836, Andersine 1840, Christiane 1843, Søren Christian 1846 og Ane Petrine 1851.¹⁶

Som det vil fremgå af de senere aftrykte optegnelser vedblev Christen Hede at handle samtidig med, at han drev landbrug. Jette lavede kniplinger m.v., som Christen solgte sammen med bindetøj, men talrige kramvarer hentedes i Ribe, og en del deraf smugledes – som almindeligt var – over toldgrænsen ved Kongeåen. Det gjaldt om – i al fald indtil 1838, hvor en frihandelsvenlig toldreform så godt som slettede toldgrænsen mellem kongeriget og hertugdømmerne – at undgå toldkontrollørerne både ved åen og siden, når varerne skulle afsættes. Men kontrollen var lidet effektiv, og i toldvæsnets anholdelses- og konfiskationsprotokoller figurerer Christen Hede ikke.¹⁷ Dette udelukker ikke mindre bataljer med posekiggerne, men alvorlige »uheld« har Hede næppe haft. Siden opgav han kramhandelen og tog i stedet til København, hvor han fra de militære overskudslagre købte kasserede munderingsgenstande. Disse solgte han så på auktioner i Jylland.¹⁸

Landbruget var dog hans hovederhverv. Den i 1834 oprettede ejendom drev han indtil 1869, hvor han solgte størsteparten af den til sin søn. Store forbedringer var da sket. Jord var købt til, der var merglet og drænet, en plantage var skudt op.¹⁹ Hede var en dygtig landmand i praksis, og hans dagbøger vidner om, at også de teoretiske forudsætninger var i orden. Han nedskrev uddrag af landbrugsfaglige tidsskrifter og gjorde flittigt notater om sin egen bedrift. Alt naturligvis ud fra ønsket om så stort et udbytte som muligt.

Ved et par lejligheder købte Christen Hede hedelodder, som han bragte under plov og siden solgte igen. I 1856 købte han således sammen med sønnen Jacob en hedelod på 106 tønder land i Gråmose for 250 rigsdaler. Fem år senere solgtes parcellen for 475 rigsdaler, efter en stor arbejdsindsats nu delvis kultiveret

og bebygget med et 8-fagshus. Fra 1849 til 1866 havde han tillige fæstebrev på en ekstra hedelod.²⁰

Hedes dygtighed som landmand og hans efter datidens forhold ret betragtelige oplysthed gjorde ham selvskreven til at varetage sine standsfællers interesser, især da han ud fra sin herkomst og hele indstilling også delte deres anskuelser. Straks ved forordningen af 1841 om det landkommunale styre indvalgte han i sogneforstanderskabet for Hinge-Vinderslev pastorat, hvor han havde sæde i over 20 år.

I henhold til forordningen tilkom det sogneforstanderskabet at varetage de fattig- og skolesager, der hidtil havde hørt under fattig- og skolekommissionerne, og det skulle i denne forbindelse ansætte til fattig- og skoleskat. Tillige sorterede opsynet med bivejene under forstanderskabet, der også af myndighederne skulle høres i sager vedrørende f.eks. håndværks- og krobevillinger samt forandringer i læge- og jordemoderdistrikterne. Forordningen betegner den første spæde spire til det kommunale selvstyre, men det var ikke store sager, den enevældige monark overlod til sogneforstanderne. Forstanderskabet mødtes normalt hver anden måned, og forstanderne var valgt for 6 år ad gangen; de valgte selv af deres midte en formand for ét år.²¹

Christen Hede var i flere perioder formand for sogneforstanderskabet, men ud fra de sager, sognearkivet rummer, er det ikke muligt at afgøre, om Christen Hede – inden for anordningens snævre rammer – har ydet nogen særlig indsats ud over at passe de løbende forretninger med omhu og i samarbejde med sognepræsten, der fortsat havde særlige opgaver at varetage i fattig- og skolesager.²² Efter sin afgang som sogneforstander fik hans søn en kontrovers med sognerådet vedrørende underhold til en tjenestedreng, som var blevet indlagt på sygehus. Den viser, at Christen Hede ikke var blødsøden (se 23. august 1877).

HEDES KRISTENTRO

Christen Hedes optegnelser er stærkt prægede af religiøse betragtninger i form af prædikenreferater, opbyggelige historier, salmer og åndelige sange, som er strøet ud mellem jordbundne redegørelser for køers urinproduktion, avlen o.s.v. Det er ikke let at komme til bunds i salmernes og sangenes proveniens. Nogle er det muligt at identificere som salmer, fra de dengang anvendte salmebøger, omend der ofte er visse afvigelser, formentlig fordi Hede har citeret efter hukommelsen, andre er sikkert afskrifter efter aviser, almanakker o. lign., som det ikke er muligt i dag at klarlægge uden en uforholdsmæssig stor undersøgelse, og atter andre er muligvis Christen Hedes egen produktion, måske i form af frie gendigtninger, hvori hukommelsesstumper er flettet sammen med egne linjer. Prosastykker, som kun kan være skrevet af Hede, viser i al fald, at han ikke var uden sproglig formuleringsevne. Hvor tydningen er lykkedes, er den anført efter hvert citat; hvor intet er angivet, har udgiveren ikke kunnet afgøre paterniteten til de pågældende vers.

Under alle omstændigheder viser de mange religiøse indførsler noget om Christen Hedes kristentro. Sproget fra 1830'erne og 1870'erne er både i poesi og prosa forskelligt. Rationalismens modeord forsvinder, og stilen bliver mere moderne. Men der er ikke nogen tilsvarende forskel i teologien, den forbliver gammeldags ortodoks kristendom. Christen Hede var ikke rationalist, da det var på mode, og han blev ikke grundtvigianer senere. Der findes i al fald ingen af de særlige grundtvigske kendeord eller dogmer. Hans kristendom var den, han engang for alle havde annammet i sit hjem, fået bekræftet ved sin konfirmationsforberedelse og siden af de skiftende sognepræster i Vinderslev. Han var en almindelig troende og varmhjertet kristen, som understregede forsynstroen, Guds almægtige og kærlige styrelse til menneskers gavn og den deraf følgende tillid og glæde. I hans senere år kommer der en stærkere evighedslæng-

sel, næsten brorsonske toner, men uden mindelser om Brorson, og slet ikke nogen pietisme. Da smerterne til sidst blev uudholdelige, bad han om lindring, om at kunne holde pinen ud, så længe den skulle vare, hvad der viser hans forsynstro. I sine raske perioder som gammel præges hans betragtninger af evighedslængsel, i sine mange syge og smertefulde timer af længsel efter udfrielse.²³

Tidens politiske og litterære rørelser synes også at have passeret uanfægtet forbi den hårdtarbejdende bonde. En enkelt afskrift lader ane, at han var for Venstre mod Estrup. Det er alt. Han fulgte med i, hvad der skete, men køligt konstaterende, skønt han ellers ikke manglede lidenskaber. Et af hans børnebørn har berettet, at han i slutningen af 1860'erne pålagde ham at få læst noget af en norsk skribent ved navn Bjørnstjerne Bjørnson, hvis forfatterskab Hede havde set omtalt i avisen, formentlig »Silkeborg Avis«. Han havde dannet sig det indtryk, sagde han, at Bjørnson måtte være en ung forfatter, unge mennesker burde læse.²⁴

Når han om søndagen var færdig med sit morgenarbejde, samlede han husets folk til andagt, der foruden salmesang bestod i, at han læste en prædiken. I de lange vinteraftener kunne man se ham sidde ved bordet i sin stue strikkende på en strømpe, samtidig med at han læste i en bog og røg på sin pibe. Ingen tid måtte gå til spilde.²⁵

Christen Hedes fødestavn var lyngens brune land, og han vedblev hele sit liv – trods møjen ved at dyrke den karrige jord – at holde af den midtjyske natur. »Skøn er for mig den blomsterløse vang«, skriver han i sin dagbog med et citat fra Blichers digt »Kær est du fødeland«. Nogen sentimental naturromantiker blev Christen Hede dog aldrig, dertil stak bondeinstinkterne for dybt.

Et andet træk, der går igen, er hans stærke – og undertiden let hypokondre – interesse for sine egne sygdomme. Visse steder minder dagbøgerne ligefrem om en sygejournal. Helt let havde

han det heller ikke altid. Da han i 1830 for anden gang mødte på session, blev han sat under kur af krigsråd Weihe²⁶ for en ben-skade, men først i 1833 lykkedes det ham at blive udskrevet til kystmilitisen, hvilket reelt var en kassation. Efter hærloven af 1816 var tjenestetiden iøvrigt to år foruden påfølgende årlige indkaldelser. Siden kom der med mellemrum nye sygdomstilfælde til, og da han blev gammel, plagedes han meget. Han redegør for de mærkelige ting, han i tidens løb har nedsvælget, og for de kunstfærdige dræn, læge Barfoed konstruerede til ham.²⁷

Hele sit liv måtte han kæmpe med tungsind. Efter et par års tiltagende legemlig svaghed – men åndelig frisk til det sidste – døde Christen Jacobsen Hede den 2. juni 1891, knap 82 år gammel. Hans hustru var død tre år forinden (19. november 1888).³¹

DEN VÆGELSINDEDE PÅ GRÅHEDE

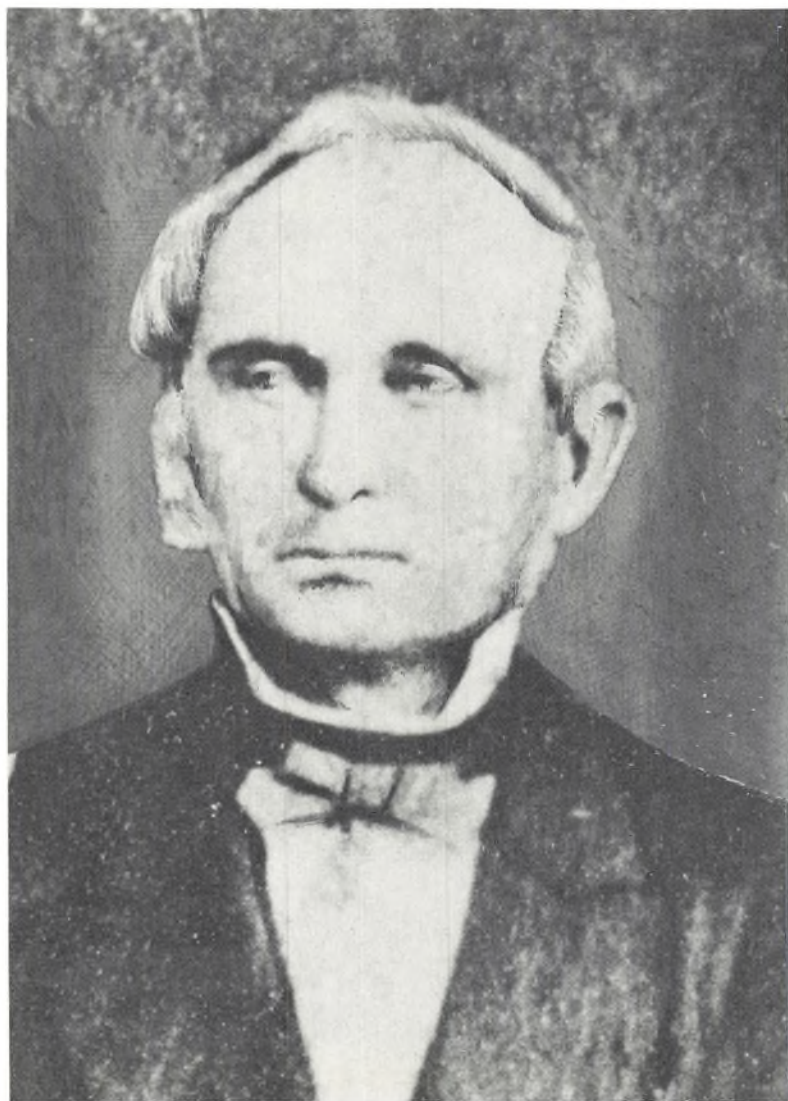
Skønt hans optegnelser er åbenhjertige, er der dog et forhold, som han overhovedet ikke omtaler, selv om det i en årrække forbitrede hans tilværelse. Det var datteren Ane Johanne, kaldet Hannes uægteskabelige forbindelse med stedets skolelærer Johan Christoffer Stoye (1816-83). Han var i 1847 blevet lærer ved Vinderslev skole og havde straks fået en dårlig start, idet han besvangrede sin tjenestepige og først giftede sig med hende efter barnets fødsel. I ægteskabet kom yderligere syv børn, hvoraf de tre og 19. november 1861 også Stoyes hustru døde af tæring. Han sad nu alene med fem børn, den yngste på et år.

Ved siden af skolen boede Hanne (1833-1918) med sin mand husmand og skræder Jens Pedersen Lysdal (1824-93), med hvem hun var blevet gift i 1852. En slægtstradition vil, at da Jens mødte op hos Christen og Jette Hede på frierfødder, var det for at få deres ældste datter Kirsten. Han fik imidlertid den besked, at hun var »lovet hen«, og blev i stedet henvist til den 18-årige

Hanne. Den skikkelige Jens havde slået sig til tåls hermed, så meget mere som pigen var køn. De fik fire børn, det sidste født 14. december 1861; men da var ægteskabet allerede gået i skår.

Den gode degn var en skørtejæger, og gifte koner kunne hede i hovedet berette om de upassende tilbud, han fremkom med, men som de selvfølgelig havde afvist. Hanne faldt imidlertid for ham, enten det nu skyldtes medlidenhed med hans sørgelige familieforhold, erotisk passion, kedsomhed eller en blanding af det hele. Rygterne tog til, og da Jens Lysdal en septemberdag i 1861 var på vej til marked i Ølstvad, vendte han naget af tvivl vognen og kom efter mørkets frembrud hjem til en klassisk scene. Elskeren søgte først at skjule sig, siden at flygte efterladende sine træsko i sengekammeret, hvor Hanne – seks måneder henne – lå afklædt. I køkkenet fik Jens tag i den formastelige, og ifølge hans forklaring for provsteretten havde han sagt til læreren, »at det var en skam for en lærd mand, der skulle foregå andre med et godt eksempel at opføre sig således, som Stoye havde gjort ved denne lejlighed.« Stoye havde hertil – ifølge Jens Lysdal – svaret de sande, men også fældende ord, »at sådan opførsel var hverken pæn af en lærd eller ulærd mand, men at der gaves letsindige timer, som ikke måtte være.«

Forargelsen i sognet over lærer Stoye var i forvejen betydelig, og nu kulminerede den. Jens Lysdal søgte hjælp hos sin svigerfar, Christen Hede, der sammen med 72 andre 1. november 1861 indsendte et begrundet andragende til biskop G. P. Brammer om at få Stoye afskediget. Et af sagens momenter, som Stoye i sit forsvar vidste at slå på, var oprettelsen af en ny skole i Mausing. Ville man få held til at afskedige ham, kunne en del af den nye lærers løn nemlig overføres hertil. Stoye hævdede også, at han havde pådraget sig Christen Hedes vrede, fordi han havde påtalt, at sogneforstanderen, som han mente var ophavsmand til klagen, drev ulovlig høker-, kro- og bissekramvirksomhed. »For om muligt at fortrædige mig ... har han, foruden sine øvrige falske beskyldninger, end ikke taget i betænkning at ofre

Lærer Johan Christopher Stoye fotograferet som ældre, antagelig ca. 1880 (udsnit). Skønt han i en lang periode uvivlsomt har været i Christen Hedes tanker nat og dag, nævnes han kun én gang i optegnelserne – som låner af nogle bøger.

Den vægelsindede Hanne opholdt sig på et tidspunkt i 1864 hos sine forældre, efter at hun havde forladt sin mand for at flytte sammen med lærer Stoye til Silkeborg. I al fald blev hun samtidig med sine forældre fotograferet af M. Elsass i Viborg sammen med sin nu tre år gamle datter, Rikke, der ellers på grund af skilsmissen havde fast kvarter hos sin mormor og morfar.

sin egen uskyldige datters gode navn og rygte«, skrev Stoye til biskoppen, ligesom han også lod nogle velvalgte ord falde om, at Hede havde »vist en ravnefaders ufølsomme hjerte og hensynsløse grumhed.«

Hvorom alting er, kom Stoye for provsteretten i december 1862, og de vidnesbyrd, der her kom frem, må uden al tvivl anses for fældende, skønt Stoye søgte at benægte dem. Hertil kom nu, at Hanne Lysdal i september 1862 havde ladet sig separere, overladt de tre af sine børn til faderen, sat sin 10 måneder gamle sidstfødte af hos sine forældre og var derpå flyttet ind hos Stoye. Selvom det i sig selv intet beviste om, hvad der var gået forud, virkede det ikke befordrende på Stoyes troværdighed, og sagen resulterede da også i, at Stoye mistede sit embede. Han flyttede til Silkeborg sammen med Hanne Lysdal, og hun fødte ham to børn i 1865 og 1868. Forholdet gik imidlertid i stykker. Hanne vendte hjem til Vinderslev og blev påny gift med sin trohjertede Jens.²⁸

Hele denne sag vakte den største opsigt. Forfatteren M. A. Goldschmidt hørte om den, da han i 1866 var på en længere hederejse, og han skrev på grundlag heraf sin roman »Den vægelsindede på Gråhede«, hvor ikke blot handlingen passer på virkeligheden, men også navnet på den uheldige Don Juan, hos Goldschmidt dog stavet Stoie.²⁹ Christen Hede og hans familie gjorde alt, hvad de kunne for at fortrænge og neddyse den næsten tiårige tragedie, og Goldschmidt hørte ikke til de forfattere, som den meget læsende Christen Hede anbefalede sine børnebørn at læse.

*

Christen Hede var et barn af sin tid, i nogle henseender hævdede han sig ikke over den, i andre var han forud for den. Han er typen på den vindskibelige, flittige, gudfrygtige og dygtige jyske hedebonde, der en menneskealder før det berømte fyndord:

»Hvad udad tabes, skal indad vindes« blev formuleret, var begyndt at virkeliggøre det.³⁰

Heden er nu borte, og dermed vel også betingelserne for en type som Christen Hede. God skolegang for alle og en højt udviklet landbrugsteknik – kort sagt hele den moderne udvikling – har gjort beretningen om Christen Hede til historie. Vi kan betragte ham som eksponent for en bestemt del af landalmuen, som den levede for et århundrede eller mere siden.

Da Blichers landsbydegn indførte sine sidste dagbogsoptegnelser, skrev han med disse ord, som Christen Hede kunne have gjort til sine:

»Om nogen – engang, når jeg er død og borte – læser dem, da skal han sukke og sige: *Anlangendes et menneske, hans dage er som græs; som et blomster på marken, så skal han blomstre. Når vejret farer over det, da er det ikke mere, og dets sted kender det ikke mere. Men Herrens miskundhed er fra evighed og indtil evighed*«.

TRE BIND

Christen Hedes optegnelser består af tre bind. Bd. I består af 154 sider, 10×16 cm. Det dækker perioden 1833 til ca. 1862 og er ført overvejende kronologisk, idet Hede dog ind imellem har anført senere tildragelser. Der er kun få problemer med at skabe en nogenlunde sikker kronologi.

Bd. II består af 194 beskrevne sider, 16×20 cm. Det dækker perioden 1856 til 1889. Bogen er oprindeligt tænkt som regnskabsbog med opgørelser over avl etc. Disse er udeladt, fordi de er lidet oplysende. Efterhånden er bogen blevet en slags dagbog over også andre forhold, ligesom Christen Hede har nedskrevet erindringer i dette bind, alt blandet med salmer, prædikener, bibelcitater m.v. Også i dette bind er der skrevet på kryds og tværs. Ved hjælp af indre kriterier, håndskriftens karakter og

overgangen fra gotisk til latinsk skrift omkring 1875 har det været muligt at tilvejebringe en rimelig sikker kronologi.

Bd. III (1889-91) fortjener ikke betegnelsen bind, da det kun er et stilehæfte på 7 sider. Det indeholder betragtninger i anledning af Hedes sygdom og forestående død.³¹

Ved udgivelsen er indførslerne aftrykt i kronologisk orden. Udgiverens dateringer er som andre kommentarer indsat i parentes. Retskrivningen er moderniseret, men ellers er gengivelsen ordret.

NOTER TIL INDLEDNINGEN

1. Christen Jacobsen blev ikke døbt Hede, men han anvendte navnet som voksen, øjensynlig fast fra ca. 1850.
2. Hinge-Vinderslev kb. LAN.
3. Fr. Skrubbeltrang: Den danske Husmand I. 1952, s. 92 ff.
4. Se dagbogen 1872.
5. Oplysning fra C. Hedes datterdatter Johanne Kirstine Zurmühlen f. Jensen (1865-1951).
6. Lærer P. M. Andersen: Aarbog for Lysgaard Herred, 1922, s. 53 ff.
7. 1781-1846, sognepræst i Hinge-Vinderslev 1819-41, derpå i Ormslev-Kolt (Wibergs Præstehistorie).
8. Vinderslev kb. LAN.
9. Se dagbogen 1872.
10. Som 6, s. 59.
11. Som 8. Folketællingslisten for Friederichstadt 1803 (Landesarchiv Schleswig-Holstein) udviser en Peter Hinrichs, 39 år, enkemand for anden gang. Om han har været i Danmark vides ikke.
12. Matriklen 1844, Lysgård herred, Vinderslev sogn, matr. 1, a, LAN.
13. Dagbog 1888.
14. Som 13, jfr. Fr. Skrubbeltrang a.s. s. 95 ff.
15. Skøde-panteprot. f. Lysgård herred, no. 24, 15.8.1834, LAN.
16. Som 8.
17. Nørrejydske overtoldinspektors arkiv, Viborg toldarkiv m.v., LAN.
18. Dagbog 1872.
19. Lysgård herreds skøde-panteprot., 1851, fol. 527, nr. 8. LAN. Flere steder i dagbogen.

20. Som 19, men 1849, fol. 692.
21. Haandbog for Sogneforstanderskaber af Chr. Olsen (1844) og J. H. Høst (1849).
22. Hinge-Vinderslev præstearkiv. Sogneforstanderskabet 1842-67. LAN.
23. Udg. er salmehistorikeren, pastor Anders Malling tak skyldig i forbindelse med vurderingen af Hedes kristentro samt for kyndig hjælp ved identifikation af salmerne. Også professor, dr. Mogens Brøndsted har ydet bistand hermed.
24. Som 6, s. 60.
25. Som 6, s. 70.
26. Carl Edward Weihe (1782-1858), distriktskirurg i Viborg m.v.
27. Thomas Herløv Barfoed (1850-1937) praktiserede 1877-89 i Kellerup.
28. Tage Kaarsted: En provsteretssag fra 1863, Fra Viborg Amt 1958, s. 98-116, jf. samme: En skolebestyrer i Silkeborg, Århus Stifts Årbøger 1960, s. 124-30.
29. Tage Kaarsted: Den vægelsindede på Gråhede, Fra Viborg Amt 1959, s. 122-29, jf. samme: Almueskæbner, 1961, s. 73-82. Ejgil Søholm: Goldschmidts to jyske fortællinger, Danske Studier 1968, s. 27-59.
30. Vendingen tilskrives ofte E. Dalgas, men er første gang brugt af digteren H. P. Holst til industriudstillingen i 1872 med ældre forbilleder, bl.a. E. Tegnér.
31. Bd. I og III ejes af fru Marie Bach, Randers, bd. II af udgiveren. Brudstykker af optegnelserne har været offentliggjort i Aarbog for Lysgaard Herred ved P. M. Andersen (1922), Østjydske Hjemstavn ved T. K. (1959) og Almueskæbner af T. K. (1961).

II

Dagbog for Christen Jacobsen begyndt Hauge 1833

1833

(Udateret 1833)

»I vor Herres og Frelsers Jesu Christi navn. Frygt Gud og gør ret!« Med disse ord ledsagede vor ærværdige præst, nemlig provst Stabell, os ud i verden. Disse ord søgte han især at lægge os på hjerte til afsked, efter at vi af ham var undervist og konfirmeret. Med inderlig rørelse og tårer på begge sider gav denne gode os i denne anledning sine sidste formaninger:

»Nu vandrer I, kære børn, på forskellige veje ud i den forføriske verden, nu står I ikke længere som børn under de kærlige forældres og læreres opsigts og forsørgelse, som voksne må I nu forsørge eder selv, og mange af eders forældre har med længsel ventet denne stund, fordi det faldt dem kummerligt at ernære eder. Nu har I selv i min hånd for Gud og mange vidner aflagt det løfte, at I vil forsage det onde og tjene Herren alle eders dage; nu er den gode bekendelse aflagt. At I nu måtte blive tro til enden, thi da skal I arve livsens krone.

Frygt ikke, fordi I måske er fattige, thi når I frygter Gud og gør, hvad ret er, da har I en rigdom, som alt i verden ej kan berøve eder. Da skal Han, den eviggode fader, sørge for eders vel. Han skal ikke forlade eder, Han vil ikke slå hånden af eder, Han vil følge eder med vogtende faderøjne igennem eders hele liv.

Fattes I noget, O, så henvend eder til Gud, er I fattige, så er

Han rig. Er I beængstede for fremtidens mørke udsigter, så ved Gud at udlede gode følger af det onde, som I vistnok allerede ofte har erfaret. I må vide, at alle ting skal tjene dem til gode, som elsker Gud. Fattes I noget, er I bedrøvede, O, så henvend eder til Ham, den eviggode fader med inderlig bøn i frelseren Jesu Christi navn – visselig I skal blive bønåret. Gud har eder kær, Gud vil visselig også hjælpe eder. Men for alting, I kæreste unge kristne, fornægt aldrig Gud og Jesus i eders hele liv, fortørn Ham aldrig ved forsættigt syndige tanker, begæringer, ord eller gerninger, vid, at Gud er hellig, Han elsker det gode og afskyr det onde; Han er alvidende, Han ser og ved alt, hvad du gør; Han er også retfærdig, Han vil belønne det gode og straffe det onde.

Gud må ifølge sine høje egenskaber lade det gode have sine gode og det onde sine onde følger. Stræb som dyrekøbte ved Jesu Christi blod at ligne Ham, der gav sit liv hen for eder, hav stedse Gud for øje, elsk Ham af dit ganske hjerte og dine medmennesker ligesom dig selv.

Lad kun den slettænkende verden miskende eder. Gud kender sine. Du, der frygter Gud og gør ret, skal være den lykkeligste af alle, endogså midt i dine elendigheder, thi din samvittighed siger dig: Jeg har handlet overensstemmende med Jesu lære og eksempel, efter Guds vilje. Hvad jeg lider er uforskyldt. Gud skal hisset belønne dem, der uskyldigt lider her«.

Jeg er født af fattige forældre. Jeg er opfødt i et lident bondehus beliggende på en hede imellem Pederstrup og Hesselskov og Revl. Af seks søskende er jeg den næstældste, den ældste og den næstungste er døde, nemlig den ældste en datter, og den næstungste en søn. Vi er fire i live, nemlig mig og en søn og to døtre. Som sagt mine forældre er fattige, men Gud ske lov ærlige.

Min far har lært os at kende Gud og Hans vilje; han har også ved sit eget eksempel anvist os dyden. Endskønt mine forældre

ofte manglede det nødvendige, så vidste de at undvære. De var nøjsomme. Jeg ved til visse, at de i deres armod var lykkeligere end mange rige. De rige ønsker stedse uden ophør mere af det jordiske, men mine forældre priste sig lykkelige ved det tarvelige brød. Det er dog sandt, som ordsproget siger: *Nøjsomhed er bedre end penge.*

*

(24. december 1833)

At tvivle om Gud og evigheden er dårligt. Jesus har lært os, som vi her sår, skal vi hisset høste. Er vi her tro over lidet, så vil Gud hisset sætte os over det mere, da vil Jesus sige til os: Gå ind i din Herres glæde.

Dyd er en færdighed i det gode, last er det modsatte, det gode vi udøver, er aldrig spildt, glemmes det af menneskene, så erindrer Gud det og belønner det. I almindelighed har Gud maget det således, at det gode har det gode, og det onde sine onde følger, allerede her i verden, men hist i evigheden er gengældelsens land, dér vil Gud på det nøjeste betale enhver efter sine gerninger. – Men ve os, om vi hist skulle lide for al vor brøde, vé os om Gud ville gå til doms med os, og betale os efter vore misgerninger, da havde vi os kun evig død og evig ulyksalighed at vente. Men lovet være den eviggode Gud, som så sine børns store elendighed, Han ynkedes over dem efter sin store barmhjertighed. Han tænkte på et middel til sine børns redning. Som en retfærdig Gud måtte Han straffe det onde, Han udfandt et redningsmiddel deri, at Han sendte til jorden sin egen søn, den retfærdige, den uskyldige, Han påtog sig at betale det, vi ikke selv kunne, Han gav sit liv hen til en igenløsningsbetaling for de mange, nu vil Gud ikke tilregne os vore synder, men af nåde tilgive os samme, når vi af hjertet afstår fra vore synder og tror på frelseren Jesum Christum.

O Jesu Christ, hvor var Du god,
Du villig gik i døden
og så udgød Dit ædle blod
for at fri os fra døden,
jeg aldrig Dig fuldtakke kan
i mine levedage
O!Gud modtag min svage tak
og lad den Dig behage.

Juleaften 1833.

C. Jacobsen.

(Ukendt forfatter, muligvis originalt)

*

(Udateret 1833)

O, Gud, Du er alvidende. Du ser og ved og kender alt det forbigangne, og det tilkommende er klart for Dine øjne. Den tanke er trøstelig, for og i vore genvordigheder min Gud ved, hvad jeg lider, og lider jeg uforskyldt, så vil den alvidende Gud igen hjælpe (med) undergerninger og glæde os for, hvad vi led. Guds vortende faderøje følger os gennem hele vort liv.

Gud er alvidende! Den tanke er skrækkelig for den ugudelige; mine hemmeligste tanker, mine for menneskene skjulte gerninger, mine onde anslag i mit inderste, mine forbrydelser, som ej opdages her i verden – Herren ser det alt; og ser det grant, som derved siges, hvor skal jeg fly hen for Dit ansigt, O Herre op til Himlen, da er Du der, og kigger jeg mig ind i afgrunden, da er Du der, og kigger jeg mig ind i afgrunden, da er Du dér.

*

30. december 1833.

I disse dage har vi helligholdt vor Frelasers fødselsfest, og hvortil menneskene i almindelighed forbereder sig til at leve bedre end andre tider om året. Således har min spise og drikke i den tid

været bedre, mit arbejde mindre, men derfor kan jeg ej sige, jeg har været lykkeligere. Tiden er gået bort med at gå i besøg og modtage besøg. Tiden er ofte blevet mig langsom og kedsommelig. Ved mit daglige arbejde har tiden aldrig faldet mig lang, og jeg har været langt mere fornøjet med den tarvelige kost. Rigdom og bestandig medgang var slet ikke os mennesker tjenligt, det har Gud også indset. Arbejde og nøjsomhed er det bedste middel til at leve fornøjet, og dyd er overalt den sikreste vej til at blive lykkelig.

1834

1. januar 1834.

I dag har jeg oplevet den første dag i det nye år, og i dag har jeg selv oplevet 24 henrundne år, når jeg nu kaster mine blikke tilbage til disse henrundne år, da har jeg oplevet meget i mit liv, jeg har oplevet både sorg og glæde, både glade og sorgfulde dage, men overalt har jeg mærket, at jeg aldrig har været forladt af Herren, Han har styret min skæbne, Han har velsignet mine dage. Jeg må takke Dig min Fader, frem for så mange tusinder har Du været god mod mig. Ak, jeg kan ikke opregne dine utallige velgerninger mod mig. Give Gud jeg engang i mit liv værdigen måtte takke Dig derfor. O! vær takket af min hele sjæl, for Din store Godhed, Du eviggode Fader, modtag min svage tak, o, Fader for Jesu skyld.

O! Hold Din hånd over mig i de kommende dage, som jeg ikke ser, hvorledes skal blive. Dog, jeg frygter ikke, min skæbne står i Din hånd, den regeres ej af slumpelykke, men efter en evig overlagt faderlig plan. Jeg frygter ikke, når Gud er med mig, hvem kan da være imod mig. Gud er min Fader og ven, alle ting skal tjene dem til gode, som elsker Gud. Gid jeg også må elske Dig rettelig, hjælp mig dertil ved Din gode Ånd, Du ser min

svaghed og Du kender min vilje. – Altså i Jesu navn, begynder jeg det nye år forhåbende Din faderlige hjælp og velsignelse. Amen.

*

5. januar 1834.

Nu er jorden overalt belagt med sne, som er overalt $\frac{1}{2}$ alen dyb og på sine steder mere end dobbelt. Først er meget trættende, og jeg tænkte i dag på Himlens fugle og jordens vilde dyr, mon de kan opholde livet og ej forsmægte af kulde og hunger. Dog nej! Dyrene har en Gud, der sørger for dem, Han oplader sin milde hånd, og alt det, som lever, mætter Han med velsignelse.

De dejlige små fugle, som nu søger vort hjem for at opsamle de spildte kerner, o, vi må forundre os de er så glade, så muntre, og når de finder et korn, synger de af fryd og leger imellem hverandre, og tilmed er de så fede og dejlige. Gud er alt det skabtes Fader, Han er og dets opholder og forsørger. Guds forsorg strækker sig til alt det skabte, enhver skabning lever ved Gud og fryder sig ved sin tilværelse.

O Gud når faren nærmer sig,
da sætter jeg mit håb til Dig
Du min og alles Fader
O, hjælp mig eviggode Gud
og frels mig af al våde ud
Du kan den let borttage. –

*

(Udateret 1834)

Skønhed forgår, men dyd består, duelighed går meget foran dejlighed. En fuld pengepung er vel meget god, men en god samvittighed er bedre. – En god ven er guld værd. – Efter arbejde smager hvilen sød. – Ufred forstyrrer enighed. – Påståelighed er en datter af stolthed og meget nært beslægtet med vankundighed. – Bedre er lidet med ret end meget med uret.

MORGENSANG

O søde Jesus lad Din ånd
min gerning helliggøre
og ved Din egen almagtshånd
min afmagt hjælp tilføre.

Så skal min gerning priselig
ved Dig alene blive
og Du af nåde Himmerig
mig skænke skal og give.

AFTENSANG

O søde Jesus lad Din ånd
mig kvægsom søvn tilføre
og ved Din egen almagtshånd
alt ondt fra mig bortføre.

Da kan jeg sove tryggelig
O! Frelser ved Din side
så kan jeg vågne gladelig
og Guds algodhed prise.

O, Du store almægtige Gud, hvor er enden på Din almagt, hvad for en vældig arm må Du have, der har frembragt jorden, og hvad er jorden i forhold til stjernerne; hvormange tusinder har Du frembragt af disse? Og hvormange overgår ikke vor jord i størrelse? Og solen, den forunderlige sol, der i så lang frastand tilsender vor jord lys og varme. Gud, Du er almægtig, uransagelig i alle Dine gerninger i al evighed. Amen.

*

8. februar 1834.

Det er bedre at være uheldig uden at fortjene det end lykkelig uden at være sin lykke værd. Det menneskelige liv er en bæk, som løber ind i evighedens have, den skal her udlutres og renses for hisset desto klarere at fortsætte sit løb.

O! stå mig bi algode Gud
forlad mig mine synder
fra fare frels mig nådig ud
Din bistand mig forkynde
O! hjælp mig når jeg er i nød
ved enden giv en salig død
ved Jesus min forløser. –

(De under 1834 indførte vers er ukendte, måske originale. De er præget af tidens sprog, men ikke dens gængse rationalisme. Såvel i prosa som i vers er der tale om gammel, ortodoks kristendom.)

*

(2. marts 1834)

Gud Du er hellig, Du elsker det gode og afskyr det onde. Du er retfærdig, Du belønner det gode og straffer det onde, eller Du mager det således, at det onde har sine onde følger, og det gode sine gode følger for dem, som udøver det endogså her i verden. En ond nagende samvittighed er synderens visse løn. Utilfredshed med sig selv, angst og stor mistvivl i døden, det er syndens visse følger i dette liv, og omendskønt mennesket undertiden fristes til at dømme således. Men er der en retfærdig Gud til? Se hist den ugudelige, den uretfærdige, den gerrige, den ondskabsfulde, hans sæd blomstrer, hans kvæg trives, han har, hvad han vil ønske sig, i overflødighed, og den gudfrygtige, den nøjsomme, den redelige og gode, må undertrykkes og lide mangel og udstå meget ondt.

Derfor er Gud lige retfærdig, fordi det synes således. Kunne

vi skue ind i den ugudeliges hjerte, da ville vi dømme anderledes, da ville vi ikke misunde, men beklage ham; hans lykke er ikke virkelig, den er forstilt, han har en slange i sin barm, der nager og piner ham bestandig, den lyksalighed, som så mange dårer tilskriver ham, finder ikke sted i hans sjæl. – Med græmmelse ser han tilbage, med frygt fremad. Hans onde samvittighed følger over i den anden verden, men den gudfrygtige er lykkelig midt i sine elendigheder, hans gode samvittighed er ham den største skat, han ved, at den Gud, som han elsker, er hans Fader, den er aldrig blevet forladt, som forlod sig på Ham, Han er mægtig til at hjælpe sine og glæde dem, når hans time kommer, han finder trøst i døden og sin belønning i evigheden.

O, eviggode Gud, jeg vil Dig altid elske, hjælp mig for Jesus skyld, Du sendte os til frelse.

Hauge 2den marti 1834.

Christen Jacobsen.

*

GÅDER

1. Hvad er det, som mennesket ser hver dag, men som Gud aldrig ser.
2. En skælm gik til en ærlig mand og forlangte noget af ham, som han ikke havde, det var ej heller hos Gud i Himlen, og dog fik han det, han bad om.
3. Jeg ved en, som havde 2 ånder og 2 liv og en sjæl og gjorde, hvad Gud befalede ham, og dog kom han ikke i Himmerige.
4. To klosternonner fulgtes ad på en vej, dér kom de i møde med en ungkarl, den ene blev stående og gav sig i tale med ham, da den anden satte hende i rette derfor, undskyldte hun sig med slægtskab. Hvormeget er I beslægtede, spurgte hun. Hans moder er min moders eneste datter, var svaret. Hvormeget beslægtede?

OPLØSNING

1. Gud har aldrig set sin overmand, menneskene ser sin hver dag. –
2. Djævelen kom til vore første forældre Adam: og forlangte synden af ham, Adam havde det ikke, langt mindre Gud, dog fik han, hvad han forlangte. –
3. Ifølge Guds befaling skulle Jonas gå til Ninive og omvende de ugudelige folk, han ville ikke, men gik til skibs, nu rejste Gud en stærk storm! Jonas blev kastet ud, en hvalfisk opslugte ham, nu havde fisken 2 ånder, 2 liv, een sjæl, efter Guds befaling gik til lands med Jonas; dog kunne vi ej antage, hvalfisken kom i Himmerige. –
4. Hun var hans moder.

*

(Udateret 1834)

Vær en løve i fare og et lam til at gøre ondt.

Når faren truer dig så frygt dig ej så meget, at du derved skulle tabe dit mod, thi hvad har du at gå faren i møde med? Nej, håb på Gud, Han er den, som er i stand til at hjælpe dig. Gør hvad du kan, brug din fornuft, udvælg de bedste midler til din frelse, og forresten lad Gud råde for udfaldet. Altid at sukke og klage er syndigt, det fortørner din Gud, og det skader dig selv.

*

(Marts 1834)

Vinteren 1834 var meget fugtig, næsten vedholdende regn hver dag, slet ingen længevarende frost, sne har vi kun set først i januar i en 3 eller 4 dage, derimod har stormvinde og urolige omvekslinger af vand og vinde været almindelige. Fra 18. februar til 9. marts har det både nætter og dage stormet med en

ualmindelig heftighed, især først i marts har jeg mange nætter frygtet for vor bopæls undergang. Den 10. marts rejste sig endnu den stærkeste orkan, den var af sydvest, den var heftig, når vi fra vores af så til Hauge, da var det som den stærkeste snefog; således brusede søens vande over byen, den varede hele dagen, men blev stærkest om eftermiddagen. Den var stærkest fra 12 til 3 slet, den omkastede mange huse i vor egn f.eks. 2 i Kragelund sogn.

*

(30. marts 1834)

O salig påskedag
nu har vi vundet sag
thi Jesus vandt med ære
hans navn højlovet være. –

O, fromme Jesus, Du opstod af graven, Dit legeme så ej forrådnelse. Nej! forherliget tog Du det tilbage. Du hellige. eviggode Frelser, som for vor skyld led så meget ondt her på jorden, til sidst den smerteligste død, nogen kan tænke sig, og så uskyldig, som Du var, så tålmodig, så gudhengivende led Du alt. Nu havde Du udtømt Guds vredes bæger for syndernes skyld, nu viste det sig, hvem Du var, nu så de jorden skælvede, klipperne bævede, og Jesus stod frem af graven, nu så de Jesus vandre om igen blandt sine venner, nu vidste de, på hvem de havde troet, nemlig på den sande Messias, den levende Guds søn.

O, Du store Jesus forbyde, at jeg nogensinde skulle blive Din fjende, og skulle forse mig imod Dig og blive Dig utro. O! forbarmende Frelser så bed for mig, således som Du i Din dødsstund bad for Dine fjender, når Du ser jeg vakler for verdens forførelser og tillokkelser, O! så rejs mig, at jeg ej skulle falde, og falder jeg, O! så rejs mig igen ved Din gode ånd. Ånden er vel villig, men kødet er skrøbeligt. O! forbarmende Frelser, bær over med mine fejltrin, jeg er skrøbelig, mine synder går

over mit hoved, forlad mig dem af nåde, Du eviggode Fader for Jesu Christi skyld, når jeg angrer mine synder, når jeg vender om til Dig og beder om nåde. O! så lad dem for Jesu død og pines skyld være mig forladne. O, Fader forbyd, at jeg for dette korte livs usle glæder skulle forspilde den evige lyksalighed. O! give Gud, at jeg må komme til Dig, forbarmende Frelser, som Du er, og se den herlighed, som Gud har givet Dig, før verdens grundvold blev lagt.

Hauge, 30. marts 1834.

Christen Jacobsen Hede.

*

(25. april 1834)

Himmelske Fader!

Jeg takker Dig af mit ganske hjerte, for alt det gode, jeg indtil dette øjeblik har modtaget af Dig. Jeg takker Dig, fordi Du har hørt de bønner, som jeg har opsendt til Dig, Du har tildelt mig meget godt, Du har vogtet og bevaret mig for alt ondt; kort: Du har været min Fader, min Gud alle mine dage. O, gode Gud, modtag min svage tak med Din faderlige velbehag, det er alt det, jeg svage formår at ofre Dig.

O, kærlige Fader, forlad al min skyld for Jesu Christi skyld, af nåde bær over med min svaghed, med mine mange fejltrin, jeg vil forbedre mig. O! Herre forbyde, at jeg nogensinde forsætlig skulle bryde det løfte, jeg har svoret Dig. Himmelske Fader, giv mig din nåde, at jeg må være lykkelig her på jorden, at jeg fornemmelig må behage Dig og ej fornærme andre mennesker, ja, gode Gud hjælp mig, at jeg må leve således, at jeg uden frygt kan se døden imøde, og når min ånd farer ud af mit dødelige legeme, O! da at modtage den i Din hånd. –

Skreven på bededag, 25. april 1834.

Chr. Jacobsen.

*

(Udateret 1834)

Tema af prædikenen på Christi himmelfartsdag 1834 holdt af hr. provst Stabell.

Da vor Herre sidste gang havde samlet sine venner, gav Han dem sin afskedstale og velsignede dem, da blev Han optagen til Himlen, en sky tog Ham bort fra deres øjne, men skønt Han nu ikke længere var synlig hos dem, så var Han dog hos dem og er hos alle med sin kraft indtil verdens ende; og således er der en forbindelse imellem Himlen og jorden, og denne viser sig på mange måder.

Viser det ikke en forbindelse imellem Himlen og jorden, når den tunge kolde jord overdrages med sin dejlige, grønne dragt, der forhen lå som død? Hvad frembringer den store mængde af alle slags gode ting, som opvokser af jorden, den selv et dødt legeme kan ikke, og væksterne har ingen forstand om at gavne og glæde os. En alvis, en algod Gud, er den, der udretter alting. Vor samvittighed er Guds dommer i vor barm, den er en forbindelse imellem Gud og os; er det ikke ved en god samvittighed vi føler Himlens salige fred i vor sjæl på jorden? Himmelske Fader, når vi elsker, lyder og forlader os på Dig, som vi bør; når vi elsker vor næste som os selv, da bor Himlens salige fred i vor sjæl. En fred, som jorden ikke kan give os og ej heller berøve os, og som følger os igennem liv og død ind i evigheden.

O, kærlige Fader, som Himlen regerer,
Du, som styrer alting i Himmel og på jord.
O, evige Fader, Din visdom jeg ærer,
jeg som og er blevet en skabning på jord,
jeg aldrig Din godhed kan noksom fuldtakke,
thi jeg er en synder, et onskabets barn.

Ja, Fader, hvad hjælper det vel, at jeg siger, jeg elsker Dig, men holder ikke Dit bud, kan nogen belønning derfor til mig blive, nej, kærlige Fader, forlåd mig min Gud, tilgiv mig min brøde ved Jesus, som døde. Forlåd mig. O! algode Gud.

(28. september 1834)

Tålmodighed er en dyd, som består i at bære sine lidelser med mod, den er nødvendig for alle mennesker, thi hvor er vel den at finde, som er befriet for alle onder, mon der findes en sådan i verden. Det skulle vel synes umuligt, thi der er jo mennesker, som har alting efter ønske af jordiske ting, men derfor er han ej befriet for alle onder og ubehageligheder. Nej, den rige såvel som den fattige må undertiden lide ondt her på jorden, skønt med stor forskel, men om lykken smiler til os, hvem tør derfor trodse skæbnen sit liv til ende, vor skæbne står i Guds hånd, Gud råder for vor lykke. Herre, hvor mangehånde ulykker kan møde os, når vi mindst tænker derpå, ofte når vi tror os en lykkelig tid, stormer sorg og elendighed og sygdom og vanheld ret ind på os fra alle kanter.

Ja, tit, når vi mener og tror, at vor bedste lykke er tilbage, da først er de tunge, og den, som fryder sig ved sine jordiske gode ting, ved jo aldrig, hvor snart han skal forlade det. Gode Gud, dersom Du ikke havde forbeholdt et liv efter dette, da var manges liv her ikke værd at lide døden for, men det udså vor Gud og bestemte os en bedre lykke, han satte os her på prøve i livets korte dage for at modnes til evigheden. Vort rette hjem er ikke her, det er i Himlen hos Gud; dette korte liv herved bestemte den eviggode Fader, Gud vor Fader bestemte det for os til at prøve vor troskab, vor lydighed og kærlighed, at vi som i en skole skulle dannes til evighedens de rene glæder.

Hauge, 28. september 1834.

Christen Jacobsen.

*

Hauge 2. november 1834.

For 2 år siden, nemlig i august 1832, blev vor bopæl her i beboelig stand.

Den 27. november 1829 havde jeg bryllup med Ane Hen-

riette, den 13. januar 1830 blev vor første datter Kirstine født i Hauge Østergård, hvor vi var indtil vort hus kom istand.

Den 23. februar 1832 blev vor 2den datter Ane Johanne født, og den 24. juli 1832 tog Gud hende tilbage igen, hun levede en kort tid her i verden, vi fældede tårer ved hendes sygeleje, og end mere ved hendes død, men vi takker Gud, Han var både os og hende god, i evigheden genfinder vi hende.

Den 15. juni 1833 blev vor 3die datter Ane Johanne født.

Da jeg mødte for sessionen 2den gang 1830, blev jeg sat under kur til Krigsråd Waihe i Viborg, og så fremdeles i 3 år for benskade; endelig hjalp Gud mig ud af denne elendighed. 1833, den 28. september, blev jeg ved sessionen udskrevet til kystmilits, hvor glad jeg da blev, lader sig let slutte. –

I juli 1834 blev vor ansøgning bevilget, og den 29. juli s.å. gav Anders Christensen mig lovlig skøde på min ejendom, af hartkorn 4 sk., 1 fk. 1½ albm.

Og nu er da Gud være lovet vore inderlige bønner blevet bønørte, Gud er inderlig god, Han kan findes af alle dem, som søger Ham, mine kår har ved Din bistand, O! kære Fader forandret sig til det bedre, hvor kummerligt kunne min tilstand let være blevet. Ingen visse ejendomme, en familie at underholde, mig selv udsat for soldaterstand, således var min tilstand i mit ægteskabs første år, og næsten ingen udsigter til noget bedre, hvor stor årsag har jeg nu til at takke Ham, som styrer min skæbne, kan jeg værdigen fuldtakke Ham. Hjælp mig at mit liv og levned må behage Dig, gid jeg må elske Dig, som elsked mig først.

O, drag aldrig Din hånd fra mig, frels mig og mine fra allehånde ondt, velsign alt, hvad vi ejer, frels os fra sygdom og sorg, men frem for alle ting, frels os fra den evige død, den onde samvittighed, det største onde. O, Herre Gud, himmelske Fader! Vi beder Dig for Jesu skyld, forlad os vor synd, modtag os i Dit himmelske rige, når døden løsriver os fra støvet.

Hauge, 2. november 1834.

Chr. Jacobsen.

Hauge, 30. november 1834.

Et druknet menneske er som skibet uden ror og vognen uden køresvend, siger ordsproget.

*

Hauge, 7. december 1834.

Endnu har vi ingen sne set, fugtigt vejr har det næsten været bestandig siden november, jeg tror vor Herre mager det ene efter det andet, vi avled kun lidet til kreaturerne føde, men jeg tror, det bliver tilstrækkeligt. Vore får fik intet før 1. dec., og siden den tid kun lidet om aftenen. Hvor god er Gud, Hans miskundhed strækker sig til alle Hans gerninger.

*

Hauge, 25. december 1834.

Endnu har vi intet sne haft. Et meget mildt efterår har det været bestandig, ikkun noget klar frost i de sidste dage, vore får har kun fået noget lidet at æde morgen og aften. Den 11. dec. så jeg 2 store bisole ved solen, een for og een bag, jeg lagde mærke til vejrliget og har ingen forandring mærket siden, godt vejr har det bestandig været siden den tid ligesom før.

Le aldrig af den gamle eller krøblingen, hvad de er, kan du blive. Foragt ingen for sin ringe anseelses skyld, måske han kan stå lige så højt anskrevet hos Gud som du. Driv ikke spot med ulykkelige, han har byrde nok i sin egen skæbne, hjælp ham hellere til rette med, hvad du kan. Tilgiv din fornærmer af dit ganske hjerte, såsnart han fortryder sin forseelse, betal ham godt for ondt, det er den berømmeligste sejr.

Chr. Jacobsen.

(Udateret 1835)

Gode Gud, der sendte Jesus ned til jorden for at lyksaliggøre menneskene. Jesus, Du har tilfredsstillet vore højeste fornødenheder. Lys for forstanden fik vi ved Dig, rolighed for hjertet, trøst i lidelser, håb og glæde for efterverdenen, og det er jo menneskets højeste goder på jorden.

1. Lys for forstanden fik vi ved Dig, Dit sandheds ord lærer os om, hvad vi bør gøre og lade.

2. Rolighed for hjertet. Vi mennesker måtte såre ængstes ved tanken om vore forbigangne svagheder og synder; men Jesus har lært os, at Gud er vor Fader, en meget mild og nådig Gud, Han forlanger ikke mere af os, end hvad vi kan, Han kender os så nøje, Han vil bære over med os, når vi fejler. Ved Jesu Christi blod bliver vi retfærdiggjorte for Gud; når vi afstår fra synden, da vil Gud ikke dømme og straffe os, og i lidelsens tid, har vi så fast en borg i Gud, og i døden så glad trøst, at vi går ind til det bedre.

*

(8. februar 1835)

O, Gud, hvor lyksalig var jorden, dersom alle levede med hinanden i fred og kærlighed, da var jorden et lyksaligt opholdssted; men kiv og strid og trætte, hvor manges skønneste dage forbitrer de ikke, hvor manges lykkeligste dage omskifter de ikke (til) ulykkelige; hvi vil menneskene så gerne forbitre hinanden livet? Hvi vil broder fornærme sin broder, ja det som mere er, hvi de, som skulle forsøde hinanden livet, så ofte forbitrer deres dage.

O, at menneskene ville komme tilsammen efter Jesu Christi lære, hvor lykkelig stod det da til i verden; men nej, det vil de

ikke. Jesu kærlige stemme, der fører til lyksalighed, den agter de ej, hvor forunderligt er det, at mennesket ikke kan indse, hvad der tjener til dets fred.

O, kun den er lykkelig, som er god. Den lastefulde er aldrig lykkelig, om han er aldrig så rig. Men den fattigste, om han bor i nok så ringe en hytte, om han spiser det tørre brød, drikker det bare vand og (er) klædt i den simpleste dragt, så dog, når han er god, kan han dog være glad og tilfreds, fordi hans gode samvittighed gør ham ingen bebrejdelser.

Måske jeg i min liden hytte
er mer fornøjet og tilfreds.
Måske med greven jeg ej bytte.
Alt med min simple liden kreds.
Jeg vist nok mer fornøjet er
end greven i sin herlighed.

Hauge, 8. februar 1835.

Chr. Jacobsen.

*

(5. april 1835)

Hvad er jordens korte goder at ligne med Himlens de evige goder; det er det samme som en vanddråbe mod alverdens hav. Om et menneske end kunne leve i tusinde år, så var der dog en ende; når hans væsen så skulle ophøre, hvad var da al den forbigangne tid, når den var tilbagelagt, mon hans sjæl da var tilfreds? Nej ingenlunde, når han skulle forlade sit gods, og hvad der var ham dyrebart, mon han da roligt kunne se sin tilintetgørelse imøde? Nej, den tanke ville være ham langt skrækkeligere, end om han havde levet få år i verden, deri som i alt andet ser vi og Guds visdom og godhed.

Vort liv her er kort og uvist, men lovet og takket være Gud det tilkommende er evigt og vist; nu kan vi mennesker roligt se graven imøde, fordi vi ved, at vi ej skal blive i graven for stedse.

Vi ved det med vished, Gud skal opvække os på den yderste dag, da begynder det liv, hvorfor skaberen har dannet os. Dér skal vi se Gud således, som Han er; det er: Dér ser Guds almægtige, alvise værker den ubegribelige store verden med de millioner kloder, der har været jordiske. Øjet funkler som skinnende sand, dér skal vi være i fred, pinen skal ikke røre os. O, så må vi nok ønske os ud af støvet, her er vi aldrig fri, ak, når mennesket tror sig at være lykkeligst, da først er ulykkens tid ret forhånden, i dag frisk, ung og rød, i morgen syg, bleg og død.

Ubestandighed i det hele liv, på ingen jordisk lykke kan vi bygge, hvad kan vi stole på af så forgængelige ting? Nej, på de jordiske ting vil vi ikke forlade os, dem vil vi betragte således, som de er og takker Gud for dette livs goder, og for alle ting sætter vor tillid til ham, den uforanderlige, der råder for liv og død og evighed, der har alting i sin hånd. Amen.

Hauge, 5. april 1835.

Christen Jacobsen.

*

Hvad her forstanden kan ransage
er ikkun skær af dunkelhed.
Gud er ved hver tings årsag,
Gud byder, og Han alting ved.

Han ved hvor længe mine dage
skal være her i dette liv,
Han ser så grant og hver en snare,
som her skal friste ånd og liv.

O, gode Gud jeg Dig anråber
i Jesu Christi navn om fred,
men jeg er udi støvets bolig
og vandrer til Din evighed.

O! Gid jeg aldrig må forbryde
og spille her min sjælefred,
det jeg da evig må fortryde
udi den lange evighed.

O! Hjælp mig Frelser, jeg må leve,
at jeg må dø den gode død,
der fører mig så glad og rolig,
i andre gode ånders skød.

O! Der er glæder uden ende,
og pinen mig ej røre skal,
alt sorg skal Gud til glæde vende
udi Hans børns himmel-sal.

Dér håber jeg så vist at komme
ved Jesum Christi, som for mig led,
Hans frelse mig til hjælp skal komme
for mig han korsets død og stred;

O! Gud af nåde mig modtage,
når døden løser støvets bånd
min ånd jeg Dig da vil befale.
O, Gud! Modtag den i Din hånd.

Hauge, 5. april 1835.

Chr. Jacobsen.

(Versene ukendte, kan være originale.)

*

(19. april 1835)

Vinteren 1835 var fugtig med vand, næsten ingen sne, men den 18. april, som var løverdag før påske, kom en stor sne, som lå over 1 kvarter tyk over jorden.

Når jeg ser den rige ængstelig sukker, og den fattige hjertelig ler, og det kan jeg se hver dag, så tror jeg Guds husholdning med mennesker her på jorden, er langt visere, end menneskene enten tror eller begriber.

Hauge, 19. april 1835.

C. J. Hede.

*

(20. april 1835)

Mon et menneske kan bringe det så vidt her på jorden, at han kan sige: Nu er jeg lykkelig, nu fejler jeg ingen ting? Jeg tror det ikke, i det mindste aldrig førend han ser den salige død for øjnene. Kun da tror jeg, når sjælen har forglemt alle jordiske ting og henvendt sin hele sjæl til Himmelen og Gud, kun da tror jeg, at døden begrænser alle hans ønsker. Den er lykkelig, som er altid tålmodig og altid fornøjet. O menneske, du som af Gud er begavet med en glad sjæl, tak Ham derfor, du har fået en stor gave, og du har fået den bedste, jorden ejer. Men sjæleglad kan du aldrig være, når dit hjerte er ondt, og tilfreds med din tilstand vil du næppe være, når du måler dig med dem, der er større end du.

Vi har årsag til at takke Gud for vort liv, ikke alene for det gode, vi nyder i livet, men fordi den danner os til et bedre. Ligesom vor fødsel er en overgang til dette liv, som er kort og fuld af uro, således er vor død en overgang til et evigt liv fuld af glæde og salighed.

Hvad vi ejer her på jorden, er ikke vort eget, men Guds, dersom vi bruger Hans gaver uværdigt den stund, de er os betroede, så er vi utaknemlige derfor, det er ikke nok, vi siger tak med læberne, det kommer an på, hvorledes vi anvender Hans gaver. Dersom Gud har betroet os jordisk velstand, og vi nægter den fattige, den ulykkelige og den trængende, som beder os om noget, eller dersom Gud har givet os et stærkt helbred, og vi nedbryder den ved drukkenskab og vellystige udsvævelser,

mon vi da er taknemlig mod Gud, fordi vi siger tak? Nej ingen-
lunde. Men brug værdig de gaver, din Gud forunder dig, me-
dens du har tid, thi du ved ikke hvor snart livets og dødens herre
vil sige til dig: Beskik dit hus, du skal dø og ikke leve.

Hauge, 20. april 1835.

*

(Udateret 1835)

1835, den 30. og 31. maj og 1. juni var den største vandflod, som
jeg har oplevet, det regnede uophørligt i de 3 dage og nætter af
nordøst, at vandet overskyllede agre og veje, og satte enge under
vand; derefter fik vi solskin og varme.

*

(9. august 1835)

Sommeren 1835 var siden vandfloden tør og stormende, den 8.
og 9. august var det en meget stærk storm af nordvest, den afslog
tagene af husene og nedslog kornet på markerne, at det var en
ynk at se. Hveden er for få dage siden frosset bort, nu tog
stormen det overblevne. – Gode Gud, hjælp os: Det ser ud til en
dyr tid, men Du ser bedre udveje end vi kortsynede mennesker.

Hauge, 9. august 1835.

Chr. Jacobsen.

*

(Udateret 1835)

Jyllands vestre egn led mest af uvejret, Bønderne her i egnen
måtte hente kornet i Århus og Horsens; i disses omegn var
grøden bedst, men da det blev søgt så stærkt der af vor egn, så
steg rugen snart fra 3 rd. 4 m. til 5 rd. og derover. Af alle
kornsorter er der avlet mindst byg, også lidet boghvede.

*

(Udateret 1835)

Der er ingen sikrere vej til lykke i verden end sandhedens og dydens vej.

Hvo som frygter Gud, ham skal det gå vel på det sidste, og Herren skal redde ham på en ond dag.

*

I Jesu Christi navn har jeg atter begyndt et nyt år, gode Gud hjælp mig at anvende den vel, mine dage bortile som strømme, og ved ethvert års ende kan jeg gøre den sande bemærkning, at jeg er nærmere graven og evigheden, var jeg lige så sandt forbedret i det gode; men, Gud, min svaghed er stor, mine synder mange, det ved Du alvidende, Du kender jo og min vilje. Jeg elsker Dig, Du algode, over alle ting; det er mod min vilje, at jeg fortørner Dig, men de onde lyster, de mange fristelser, den tunge strid med kød og blod, de lokker mig så ofte fra pligt og dyd. Gud, jeg vil stride derimod, forund mig Din hjælp.

1836

(Udateret 1836)

Vinteren 1835-36 var ubestandig, afvekslende med regn og sne, men kortvarende var sneen altid. I år kom børnekopperne her i egnen, en uventet og ubehagelig sygdom, hvorfra menneskene har været befriet så mange år. Endvidere er den største pengemangel her i egnen, som tænkes kan. Årsagen dertil er jo især kornmangel, men ikke det alene, thi i vor egn, hvor strikning er en vigtig næringsvej, og hvorved mange mennesker erhverve brødet, kommer der for tiden næsten intet ud. Det mangler afsæt, er næsten usælgeligt, eller dog til meget nedsatte priser.

*

(12. maj 1836)

Den 12. maj 1836 om eftermiddagen kl. 5 blev vor søn Jacob født.

*

(Udateret 1836)

Høsten 1836 var bedre end forrige, kornet var mere hammel i almindelighed, skønt der slet ingen stærk grøde var.

*

(26. december 1836)

O Gud Du allerhelligste.

Det er Din vilje, at vi alle skulle blive salige, det er Din glæde, at det måtte gå alle Dine børn vel, altså er det ikke Din skyld, at så meget ondt regerer i verden. Nej, vi mennesker forbitrer os selv livet og bereder os en sørgelig ende ved vore udyder og laster; det beviser det daglige livs erfaring såvel som forrige tiders historie, vi ser jo daglig den vildfarendes sørgelige følger, f.eks. tyven, som må skælve for alle, som ser ham, bliver hans onde gerninger røbet, så må han betale på kroppen, sidde i mørke fængsler, gives i lastefuldes selskab under hård tvang og dårlig føde, og dermed er det ikke endt, slipper han en gang ud, så er han skilt ved sin agtelse, men hans onde samvittighed følger ham alle vegne, og således er syndens følger i dette liv overalt skrækkelig, men dydens glædelig og salig.

Hauge, 26. december 1836.

Christen Jacobsen.

1837

(Udateret 1837)

Indtil nu har det omtrent i otte uger næsten hver dag altid regnet og sludet og ingen frost eller sne af nogen varighed indtil 2 dage

før jul, da kom der en kvarter sne, endog frosten er meget streng. Frosten vedvarede, den 14. januar 1837 var det en meget stærk sneknog, derefter straks tøj, sidst i januar bar frost.

*

(Udateret 1837)

I foråret 1836 lod jeg en 3 eller 4 skp. land indhegne på den søndre bakke, som jeg bestemte til plantage, og i efteråret fik jeg 2500 eller så omtrent af 2-årige granplanter hos forstmand Bang; 500 blev straks udplantede i huller, de øvrige blev udplantet i bede, hvor de skal stå et par år og blive større.

1835 fik jeg 50 læs mergel imose.

1836 fik jeg 125, som vi fandt på min egen ejendom. 1837 fik jeg 450 læs.

Januar 1837 grasserede en sygdom her i egnen kaldet La Grippe, som angreb næsten alle. Den bestod i hoste og nysen, trangbrystethed, pine i hovedet og halsen, men langvarig var sygdommen ikke, almindelig 2 à 3 dage. Børnekopper har og vist sig her i sognet.

*

(5. marts 1837)

Hvad er menneskets højeste ønske, og hvorledes kan samme egentlig opnås?

Menneskets ønsker er meget forskellige her i verden efter deres forskellige tilbøjeligheder, men alle ønsker og tragter efter lyksalighed, dette er alle menneskers højeste ønske, men lyksalighed består i en fuldkommen fornøjeligheds-tilstand, og fuldkommen lykkelig kan intet menneske blive her på jorden, dog står det i menneskets magt både at nærme og fjerne sig fra lyksalighed.

At kende og følge sine pligter eller med ét ord at være dydig er den eneste vej til sand lyksalighed, og den lastefulde er aldrig lykkelig, om han end så er i besiddelse af alle jordiske gode ting.

Thi hvorledes kan jeg f.eks. glæde mig ved rigdom, når jeg ikke erkender den for en gave af Gud og takker Ham derfor; når jeg erhverver den ved at udsuge og undertrykke den fattige, aldrig mætter den hungrige, eller læsker den tørstige eller låner den trængende, mon jeg da kunne være lykkelig ved mit jordiske gods? Nej, aldrig. Min samvittighed vil råbe til mig: Du dåre, snart skal du dø, og din rigdom, som var dit højeste gode må du lade blive, nu skal andre forlyste sig med dine penge, og måske hvem du mest misundte dem, ingen skal ihukomme dig uden med foragt, fordi du fortjente ikke bedre; thi du gjorde intet menneske godt sålænge du levede. Men der er mere tilbage, du dør, men din sjæl dør ikke; husk på der er dom og regnskab til. Mon dine fornærmede medbrødres sukke ikke vil anklage dig for Ham, der skabte dig og dem? Ved du ikke, at hvad mennesket her svor, skal Han hisset høste? At ære, hæder og fred skal være over dem, som gør godt; men trængsel og kval og angst skal være over hvert menneskes sjæl, som gør det onde; derfor omvend dig og gør godt, medens det er dag, ellers bliver du aldrig lykkelig.

Anderledes forholder det sig med den gudfrygtige, der bevarer sin sjæl fri for forsætlige synder; der oplyser sin forstand med nyttige kundskaber, der elsker Gud over alle ting og derfor takker Ham hver dag af ganske sjæl, der har en fast urokkelig tillid til Ham, der råder for vort liv og vor skæbne. Han er tilfreds med sig selv og glad i Gud, som er hans håb og trøst i liv og død.

Den dydige er lykkelig, fordi han er god mod andre, thi han fornærmer ingen forsætlig. Nej, derimod gør han alle mennesker godt, hvor han kan, eftersom hans omstændigheder tillader.

Den dydige er lykkelig, fordi han er god mod sig selv, thi hvad er bedre end en god samvittighed og forvisning om Guds nåde og velbehag, og derom er han fuld forvisset, thi han ved, at Gud kender ham, og han vil betale enhver efter sine gerninger. Han

får sin forstand oplyst mere og mere. Han strider mod sanselighedens onde lyster og fornægter sig selv for at tjene Gud; han er arbejdsom og mådelig i mad og drikke, derved er han altid glad og munter, og vedligeholder sin sundhed, han skyer kortspil og sådanne lastefulde menneskers forsamlinger, thi han ved, at fordærvelse og ulykke engang vil ramme sådanne. Med oplyste og gode mennesker søger han gerne omgang for at lære noget godt af dem og vorde dem lig.

Men lige så vist, som det er, at man kan lære meget godt af andre, lige så vist er det også, at mange mennesker er fordærvede ved vankundige og slette menneskers omgang, thi det onde læres desværre lettest, hvo der lever i hus, hvor der bandes og sværges meget, lærer let at synge med de samme fugle, han er hos, og således med alle laster; den dydige kan aldrig finde behag i lastefulde menneskers selskab. Dog kan de gode ej heller altid være lykkelige; thi lidelser, sorger og mange slags genvordigheder falder så ofte også i deres lod; men da ved de dydige at søge sig trøst hos Gud, i fast urokkelig tillid til Gud går han sin skæbne i møde, og med ærlig hengivenhed i Guds vilje ser han sin død komme, thi han ved, han går bort fra kummer og uro og hen til evig salighed.

Hauge, 5. marts 1837.

Christen Jacobsen.

*

(3. april 1837)

Vinteren mellem 1836 og 1837 var streng med frost i det hele taget, men ej med megen sne, især var marti måned streng med frost og sne, endog først i april vedblev det med sne og streng frost.

Da kreaturerne i efteråret var i en meget lav pris, og foderet var lidet, så er nu så stor en fodermangel, at det er skrækkeligt. 1 pund halm koster almindelig 1 m. og 1 pund hø 24 sk. og dog næsten intet at få.

Hauge, 3. april 1837.

C. J. Hede.

(9. april 1837)

Den 9. april. Endnu er frosten lige hård, ja endog hårdere end før, nu i 3 dage har det tillige blæst med stor heftighed, en stor jammer er alle vegne for foder, en trave havre koster nu 8 rd. sølv, ja, nogle siges endog at tage 1 m. for hver neg; mange kreaturer dør af sult, men især meget mange får og lam.

*

(Udateret 1837)

Den 13. april kom en stor sne ved henved 1 kvarter tyk, dog gav det tøvejr den 14. og den 15. Solskin og godt vejr. Foråret var til midt i maj kold med nattefrost og nordlige vinde.

Sommeren var tør, især juli august var meget varme til den 20., da gav det pludselig forandring, og en svær storm og kulde vedvarede i 3 dage d. 21.-22.-23. Stormen gjorde stor skade på kornet, som inden ikke var høstet.

*

(Udateret 1837)

I efteråret 1837 fik jeg 1000 mest granplanter i Stendalsgård, som blev plantet i plantagen.

Chr. Hede.

*

(30. december 1837)

Nu tager jeg fat på pennen den sidste aften af året 1837, men hvad skal jeg skrive? Hvad skal jeg sige om det forløbne år, ja, jeg kunne jo sige meget f.eks.: Grøden var temmelig god, men alle vegne pengemangel, endnu er ingen sne falden af betydning. Frosten har ikke været streng, fra jul af hver dag mørk eller tåget vejr o.s.v.

I øvrigt takker jeg Gud for det hensvundne år og beder til Ham, at det nye må blive som dette.

Hauge, 30. december 1837.

Chr. Hede.

1838

(Februar 1838)

De første 14 dage af januar 1838 var det streng frost, men så begyndte det at sne længere jo stærkere, især knøg det stærkt 18.-19.-20. Den 21. var det stille vejr, men så den 22.-23.-24.-25. var det en stærk knog bestandig både dag og nat, samt 26.-27. Således vedblev det til 8. februar, da var det heftig tø til om aftenen den 9., da faldt atter igen en stor sne samme nat.

*

(April 1838)

Siden den nat vedblev med en ualmindelig hård frost til den 24. februar, den 25. og natten derimellem var den stærkeste knog, jeg kan erindre, 26. var ligeså. Frosten vedblev indtil den 3. marts, da knøg det stærkt, den 4. gav det tø, derpå var det mest frost indtil den 23., da var det stærk knog samt 2. april, og dernæst frost til den 8. april stærk sne og knog afvekslende slud og frost til den 20., og natten mellem 20. og 21. faldt en temmelig stærk sne. April i det hele taget var fugtig, hagl af og til, 29. og 30. sne og hård frost.

*

(September 1838)

Maj 1838, 4.-5.-6. stærk varme, ellers var maj mest kold og streng med nattefrost. Først i juni frøs det og noget om natten, sidst i juni og først i juli stærk varme og tørt vejr fra 27. til 7. juli, noget nær tørvejr til 29., fra 29. juli til 11. august regn hver dag. 9. stærk blæst, og derfra til 26. august regn hver dag til 14. sept. tørvejr til 20., den 20. den største tordenskyll, jeg har set. Våd høst bestandig.

*

(Udateret 1838)

At være flittig og mådelig forskaffer dig et sundt legeme, en oplyst forstand, en hellig vilje, en dydig tanke og handlemåde, forskaffer dig en sund sjæl. Et menneske, som er sund både på sjæl og legeme, er lykkelig, forglem derfor, O, menneske, ikke at virke derfor, hvad du kan, og forglem ikke heller at bede Gud om denne kostelige gave. –

1839

(Januar 1839)

Vinteren 1838/1839 var til jul mild og tør, fra jul til 7. jan. afvekslende med frost, sne og regn. – Natten mellem 6.-7. jan. stærk knog, den 7. stor regn og blæst. Natten mellem 7.-8. stærk storm, den 8. meget stærk blæst og knog.

(Udateret 1839)

7.-8.-9. marts stærk knog frost til den 15., da igen meget stærk knog 15.-16.-17. Frosten vedblev til den 12. april. Isen var i påsken så tyk på søerne, at man kunne gå sikkert derover. Den 15. april var den 1. dag, jeg kom ud at pløje, den 19. og 20. april faldt igen meget sne.

*

April 1839.

Den 10. august 1839 er jeg 30 år gammel.

1840 sten brændes.

1841 tømmer købes.

1842 et stuehus bygges.

Alt med Guds hjælp og bistand.

(Udateret 1839)

1839 var et godt grødefuldt år, især var byggrøden meget god, det første af sommeren var meget tør, men det sidste var våd, især faldt der sidst i høst så umådelig meget regn, at meget korn kom fordærvet ind. Efteråret var tør og mild.

1840

(Udateret 1840)

Sidst i december en del sne med frost, januar 1840 mere sne, februar, marts, april meget tørre, samt de første 3 uger af maj, sidst i maj megen regn, til 21. juni af og til regn, men bestandig stærk blæst og en bidende kulde.

*

(Maj 1840)

Den 11. maj 1840 om eftermiddagen klokken 3 blev vor datter Andersine Christensen født.

*

(25. maj 1840)

År 1840 fra 1. dag at regne, blev jeg meget svagelig, det begyndte med sting i siden især den venstre og for brystet, og fortsatte med idelig tør hoste, og endnu, da jeg skriver disse linier er jeg dog ikke ganske befriet derfor, jeg har brugt flere slags medikamenter af pulvere og dråber og spanskfluer efter doktor Jensens recepter, samt også flere ting, som skulle være gode efter andres råd og erfaringer i dette tilfælde, men den hårdnakkede hoste vil ikke vige for noget, tilmed er jeg meget svag og kraftsløs i mit legeme.

Kun på Dig, O Gud, forlader jeg mig, Du alene er den, som kan hjælpe, og Du vil ganske vist udfri mig af min sygdom på

bedste måde og i den belejligste tid. Kærlige Gud og Fader, jeg anråber Dig atter om hjælp og forbarmelse i Jesu Christi navn, Du har så ofte bønhørt mig, bønhør mig også nu, Du kender min elendighed, Du ved, hvor tungt det er at slæbe omkring med et svagt legeme. Det er, som fordem Tobias sagde, hvad glæde kan den have, som må sidde i mørket, O hjælp mig ligesom Du hjalp ham, og jeg vil alle mine dage takke Dig derfor ved Jesum Christum. Amen.

Hauge, 25. maj 1840.

Christen Jacobsen.

*

(21. juni 1840)

Nu har Gud være lovet min tilstand meget forbedret sig, min hoste er næsten forsvunden, og i det hele er jeg bedre, dog tør jeg endnu ikke stole på at være befriet for sygdommen, thi endnu føler jeg, endskønt hosten næsten har forladt mig, tranghed for brystet og må af og til opharke noget, men ved Din hjælp kærlige Gud og Fader, håber jeg at få min sundhed igen.

Hauge, 21. juni 1840.

Christen Jacobsen.

*

(16. august 1840)

Det, som især hjalp mig mod hoste, var ellers et råd som præstens Jens lærte mig, og bestod i gummi anoniak for 12 sk. og stjeonianis for 12 sk. Det sidste blev kogt i 3 pægle vand, og det første stødt og påsat, dette vel skvalpet, og deraf $\frac{1}{6}$ pægl morgen og aften.

Det fordrev næsten hosten efterhånden, men sygdommen var langtfra ikke endt. Den 8. juli begyndte jeg en kur med bukkeblade, som varede i 3 uger; dertil brugte jeg $1\frac{1}{2}$ pund tørrede bukkeblade, nemlig 12 lod til 6 potter vand eller øl, som indkogtes til 4 potter, deraf 3 pægl daglig, nemlig morgen, middag og

aften. Nu er denne kur endt, og det har forekommet, at det gjorde mig godt, dog Gud ved det, min sygdom er så underlig og til visse tider meget besværlig. Gud hjælp mig. Amen.

Hauge, 16. august 1840.

(Stjeonianis står for stjerneanis (anis stellata), en særlig art anisfrø, som endnu i dag kan findes på apoteker).

*

(27. december 1840)

På Gud alene jeg sætter håb og lid,
ham vil jeg tjene i al min levetid.

Du, O Gud, er min skjold og klippe, og min faste del evindelig. Hvo, som sætter sit håb til Dig, bliver aldrig beskæmmet, thi Du er mægtig til at frelse dine.

Jeg har foresat mig at optegne, hvorledes det står til med min sundhed, fordi, om Gud vil, at jeg lever, jeg siden kan se, hvad vending sygdommen tog, samt hvor længe jeg blev prøvet i lidelsens skole. Så vil jeg sige, at med Guds hjælp er jeg bestandig blevet bedre, så at jeg nu i efteråret foruden små, gjort 2 rejser til Ribe, hvilket dog, endskønt temmelig lange, dog har gået godt, men jeg kan langtfra ikke sige, at jeg derfor er fuldkommen rask. Nej! Jeg føler tydelig nok, at det jævnlige trykker mig for brystet, og jeg må bestandig opharke noget, ligesom jeg og jævnlig har været plaget af tandpine og hovedpine. Dog har jeg et godt håb til Gud, thi han er alene den, som kan helbrede mig, og han vil ikke andet end det, som tjener til mit sande gavn, hvad enten det så bliver til liv eller død.

Hauge, 27. december 1840.

Chr. Jacobsen.

(De to verslinjer er fra det stilehæfte Mette Hardenberg gav sin datter ca. 1611. Optaget i Balles salmebog, jf. A. Malling: Dansk Salmehistorie IV, s. 292)

(17. november 1841)

Den, som er sund og lever uden sorger og armod, er lykkelig, når han tillige er god, det er en urygelig sandhed, thi den kan nyde jordens goder og glæde sig ved livet. Jeg er blevet prøvet med lidelser og sygdom, men dog må jeg takke Dig, Du gode Gud, som har været mig så inderlig god på andre måder, hvem vil forlange at gå gennem verden uden modgang, nej, det var dårligt og fast umuligt. Det må således være efter det store væsens alvise hensigter. Han, som er idel godhed, uddeler netop så meget godt til sine børn, som er dem virkelig tjenlig. Hist i evigheden, når forhænget er taget bort, og vort svundne liv ligger udbredt for os som en bog, da vil vi ære den alvise Guds hensigter med os heneden, da skulle vi takke Dig for alt, hvad vi led her på jorden.

Jeg takker Dig Gud, at Du af Din store nåde har forundt mig min sundhed igen, brystsvagheden er ved Din faderlige hjælp forsvunden, ikkun i maven har jeg megen ulejlighed af kneb og hårdhed. Hjertebanken, hvoraf jeg i lang tid har haft megen ulejlighed, er næsten forsvunden. Dig, O Fader ske lov og tak og pris og ære i evighed. Amen.

Hauge, 17. november 1841.

Chr. Jacobsen.

(26. december 1841)

Jeg takker Dig algode Gud for Din store godhed og barmhjerlighed, at Du har helbredet mig såvel af min sygdom. Nu lider jeg næsten ikke af nogen legemlig svaghed, det eneste er nemlig maven, som forulejliger mig, men jeg håber med Guds hjælp, at det også med tiden skal forsvinde.

Hauge, 26. december 1841.

(6. marts 1842)

I denne vinter har jeg igen haft hoste og har endnu; men som Gud være lovet ej er af den værste beskaffenhed, så at jeg dog ikke befrygter svindsot deraf, ellers må jeg ikke klage på mit helbred i denne tid, Gud være lovet.

Hauge, 6. marts 1842.

1842 begyndte foråret tidligt, efter aviserne er der kommet storke til Randers. Den 21. februar begyndte jeg at pløje, og det gode vejr vedvarer endnu. Trækfuglene som stære, hjejlen og viben er kommet.

Hauge, 6. marts 1842.

*

(11. oktober 1842)

April tør, den sidste halvdel meget varm. Maj, hele maj tør, og de sidste 3 uger meget varm.

Juni til 12. klar luft og stor varme, fra 15. til 19. svær storm og en uhyre kulde, om natten bortfrøs kartoffeltoppene næsten overalt. Fra 22. juni til 5. juli stærk regn, af og til tyk luft.

Fra 5. juli til 31. august ikkun een gang regn, bestandig stor varme.

September også tør.

1842 var et knapt foderår og misvækst på kartofler, af disse avledes ikke over halv mod forrige år. Rug lidet til fyld, men hos os nok så god i toppen som forrige år, rugen bortfrøs nogle steder på Alheden, havren var upåklagelig og byggen meget god.

1842. Dette år byggede jeg stuehus af grundmur. Dette år kom 60 krigsfolk til at ligge i garnison i Viborg.

Prisen på sæderug var 8 rd. td. for provstirug og 6 à 6 rd. 4 sk. for dansk rug.

Dette år var jeg selv nogenlunde frisk, dog er gigten nogle gange meget slem, af og til ilde plaget af hjertebanken og ængstelser. Gode Gud og Fader, vil Du ikke forbarme Dig over mig og give mig min sundhed, jeg anråber Dig, hør mig af nåde for Jesu skyld.

Hauge, 11. oktober 1842.

*

(30. december 1842)

Det tørre vejr vedblev indtil midt i november, og mange steder var en stor vandmangel. I sommer fortærede kålorme alle kål i haverne, ja, det skal være et sjældent sted at se en kåltop. Fæsygdommen kom i år herover, den har i fjor grasseret slem i Sjælland, hvor der er død mange deraf, den viser sig i munden med huller i tungen og med ømhed i fødderne, hvor hovene løsnes; i Revl og flere steder her i nærheden har den vist sig meget ondartet.

Eviggode Gud og Fader, nu ender sig igen et år, som er det 33. år af mit liv, der er tilendebragt, og kun Du, O, Fader, ved, hvor mange jeg har tilbage, men enten det så er få eller mange, så give Gud, at jeg altid må leve således, at jeg har en god samvittighed, ja hjælp mig, O Gud, herefter ret ivrigt at lægge vind på dyd, som er Dig behagelig og min egen lykke, og så beder jeg, O gode Fader, om alt godt til sjæl og legeme, men frem for alt om sundhed. Bønhør mig, O Gud, for Jesu skyld.

Hauge, 30. december 1842.

1843

(Udateret 1843)

Vinteren 1842/1843 var bestandig mild og kun lidet sne. Den 21. og 22. februar var knog. I vinter var en megen dårlig handel med bindtøj, det købtes næsten kun mod vare og til så lav en pris, at de stakkels fattige er færdig at sulte ihjel. Dog er det endda sært nok, at pengemangelen er så stor, da de 2 eller 3 næst forgangne år var så gode, thi kreaturpriserne var så høje.

*

(10. marts 1843)

Jeg vedbliver at være svagelig, dog har sygdommen fra bryst-svagthed forandret sig til en anden, som jeg tror er miltsygdom, og det værste er de indvortes sjælssygdomme, som den medfører; jeg mener ængstelser med hjertebanken, tungsindighed, utilfredshed med verden og mig selv uden at vide årsagen. Er det ikke tungt? Ak, Gud, det tungeste af alt. Legemets smerte vil jeg tålmodig lide, når sjælen var fri, men sjæl og legeme må lide med hverandre, så længe de er samlede. Mit mod er borte, min munterhed forsvunden, mit håb på fremtiden mørk; dog mit håb på Dig, min Gud, er fast, at Du også en gang vil hjælpe. Amen.

Hauge, 10. marts 1843.

*

(Oktober 1843)

År 1843, den 11. oktober om aftenen kl. 10 blev vor datter Christiane født.

Den 13. januar 1830 blev Kirsten født.

Den 23. februar 1832 blev Ane Johanne født og døde 24. juli 1832.

Den 15. juni 1833 blev Ane Johanne født.

Den 12. maj 1836 blev Jacob født.

Den 11. maj 1840 blev Andersine født.

1844

(8. februar 1844)

Jeg takker Dig, algode Gud og Fader, af ganske sjæl og al min magt, fordi Du nådig har forbarmet Dig over mig og helbredet mig såvel af min sygdom, thi i denne vinter har det været det bedste med mig, som det har været siden 1839.

Dog lider jeg endnu undertiden af hjertebanken og ængstelser og andre upasseligheder, men ikke i den grad som forhen.

Hauge, 8. februar 1844.

Chr. Jacobsen.

*

(Udateret 1844)

Vinteren 1843/1844 var meget mild, næsten ingen sne eller barfrost før end den 7.-8. og følgende af februar, da faldt en del sne, især 10.-11. indtil (?) februar.

25. februar en uhyre svær knog, mageløs svær hele dagen, 11. marts faldt en svær sne om natten og 12. ligeså omtrent 6 tom. tyk. 25. februar var jeg og Jette i Dalsgaard og havde nær tilsat livet.

*

(Julen 1844)

Endnu føler jeg mange smerter i mig af hovedpine, halspine og sligt, såvel som jeg også for nærværende tid er plaget af bylder, dog, det er ikke det værste, melankoli er min værste plage, hvad er årsagen? Hvorledes skal jeg bedst overvinde den? Se, det er

spørgsmålet, som jeg idelig gør mig selv, og dog, hvad skal jeg gøre, mit hjerte slår ængsteligt og tungt, og blodet flyder så trevent og langsomt gennem mine årer, Gud vær mig nådig, forund mig Din hjælp.

1. juledag 1844.

1845

(Udateret 1845)

Vinteren 1844/45. Oktober uden sne, nov. uden sne, dec. hen til 15. hård frost, 15. stærk knog 5 tom. sne, tør frost til 3. jan. – 3. jan. lidt sne tørt og regn, den 4.-5.-6. mild frost 18.-20. lidt sne, 28. megen sne, februar 1. stærk sne og knog, 14.-24.-27. svær snefog og derimellem hård tør frost.

1846

Den 5. juni 1846 blev Søren Christian født.

1847

19. december 1847.

Dette år var overmåde frugtbar i rug og havre, vore kartofler fri for sygdom. Landejendomme i en meget høj, stedse stigende pris, f.eks. Palstrup solgt i efteråret for 80.000 rd. nu atter solgt med en avance af 20.000.

For et kolonisted af J. Fr. Boje, 8 tønd. gammel sted, skal være buden 5000 rd. Folkelønne er meget store, en karl vil gerne have 40 à 50 rd. i løn, en daglejer om sommeren 24 à 28 sk. og kosten.

1849

(20. januar 1849)

Nu er jeg Gud være lovet det friskeste, jeg endnu har været i mange år. Sidste sommer var jeg næsten hele sommeren plaget af tandpine, nu bliver jeg jævnlig plaget af hovedpine, dog ej så meget som forhen.

Hauge, 20. januar 1849.

*

(Marts 1849)

År 1848 var et frugtbart år, ligesom forrige år, ved hver gård er store kornstakke. Kartoffelsygdом og hele toppen frøs væk i august, derfor blev kartoflerne også gode, dog var de røde, vores fri for sygdom.

Desværre er vort kære fødeland kommet i krig med tyskerne og prøjserne angående Slesvig, som vil løsrive sig fra Danmark, men vort land har tappert forsvaret sig mod den overlegne fjende, og derfor har nu tyskerne måttet ind i en våbenstilstand i 7 måneder med en måneds opsigelse fra en af siderne.

Stilstanden er udløbet den 26. marts, men tyskerne har på mange måder brudt stilstanden, og den indsatte regering misbruger skammelig sin myndighed, de danske lider hårdt under denne regering.

1850

(Udateret 1850)

Efter stilstandens udløb, begyndte krigen igen, og det var hårdere end i 1848; der forefaldt mangan slag, førend tyskerne blev

vores så overlegne, at de måtte tage ned i Jylland, og over på øerne, men tyskerne drog over Kongeåen ned i Jylland; dog gjorde vore tapre krigere dem en svær modstand, drev dem ud af Kolding, men da skød tyskerne ild på byen, og vore drog sig tilbage for den store overmagt, derpå belejrede tyskerne Frederits i 2 måneder og skød uafsladelig bomber og granater ind i byen, derved blev en stor del af byen afbrændt og ødelagt, og mange mennesker mistede liv og lemmer.

Men den 6. juli 1849 gjorde vore tapre krigere udfald fra Frederits og slog tyskerne, så de fik en ulykke, tog deres hele belejringskyts og gjorde 1800 fanger, og fjenden rendte i stor skræk fra våben og det hele, det var lutter slesvigholstenere, der lå for Frederits, men der fik oprørerne sin fortjente løn. Derefter blev gjort stilstand med Prøjsen fra 10. juli til 10. januar 1850, og prøjserne og de andre tyskere, som lå i Århus, Skanderborg og Horsens og overalt på Østkysten af landet, forlod for 2. gang Jylland.

1851

(Maj 1851)

Bøger af vor bibliotek i Hinge 1851, maj 16. af Vestergaard nr. 589. Maj 17. af J. Stoye nr. 586 - 478 - 365 - 366.

*

(6. oktober 1851)

Evige Gud min gode Fader, jeg kan ikke undlade at følge mit hjertes trang, og opløfte min sjæl med inderlig tak til Dig, Du har velsignet mit arbejde. Held og lykke har ledsaget mig overalt, ja, Du har flere gange frelst mig af livsfare, ja det er Din faderlige nåde, at jeg endnu lever på jorden, men alt dette har Du bevist mig af idel nåde, thi jeg er en uværdig synder, der dybt

føler min svaghed. O, Fader, tag ikke Din hånd fra mig, men vær mig fremdeles nær i påkommende nød i de dage, som jeg ej kender. Evige Gud, kære Fader, endnu efter 7 års forløb, slår mit hjerte i mit bryst, endskønt idel svaghed følger mig, har Du endnu opholdt mit liv, O, måtte jeg påskønne mit sande og modnes for den evighed, jeg går imøde, og som snart stunder til.

Hauge, 6. oktober 1851.

(November 1851)

Den 10. november 1851 om morgenen kl. 3 blev vor datter Ane Petrine Jacomine født.

Den 10. april 1809 blev jeg Chr. Jacobsen født. Den 22. december 1809 blev min kone Ane Henriette Petersdatter født i Kompedal og døbt i Vinderslev kirke den 4. februar 1810. Gift 27. november 1829.

∗

Hauge, 25. november 1851.

Nu er jeg, Gud ske evig tak, det bedste ved helbred, jeg har været i mange år, af og til har jeg lidt hovedpine og en del gigt at drages med, men eftersom jeg har været, har jeg nu årsag til at være tilfreds.

(Udateret 1851)

1849-1850 var to frugtbare år, men hver af dem var den kartoffelsygdom.

1851 var rugen dårlig både lidt til trave, her i egnen har vi ikke uden det halve, efter foregående år og ikke heller god i toppen. Byg og havre ikke heller fuld så god. Kartoffler små, men gode, og ganske fri for sygdom.

Sæderugen koster her 7 à 8 rd. tønden, det tegner til et strengt år. – Så sildig som vårsæden blev taget fornødel vådhed, voldte,

at høsten blev så sildig, endnu den 6. oktober er megen havre og byg uhøstet ude på marken, ja endog en del uhøstet idag. Den 6. oktober fik vi vor sidste havre ind, og noget, som endnu er tilbage, blev høstet.

Den 25. november har lagt et lag sne på jorden, en 3 tommer tyk som har ligget en 8 dage. Endnu er ret meget korn ude. Folk vogter dermed, henter det af marken, eftersom det ædes, det er dyr tid, rug koster 8 rd, byg 5 rd. havre 3 rd. og så er endda ikke noget at få fat, thi ligesåvel gårdmænd som husmænd skal købe rug.

1852

(Udateret 1852)

Men den Algode hjalp dog mennesket over den dyre tid, det gik bedre, end som nogen skulle troet, og nu 1852 har vi det frugtbarste år af alle, hvor der ikke er 1 stak, der er 2, ja 3-4. Gud ske evig tak.

1853

(April 1853)

Vinteren 1852/1853 var mild med megen regn, men ingen sne eller frost indtil 10. februar, da blev det en hård frost med knog af og til, og blev ved til 1. april med hård frost.

✽

(August 1853)

Sommeren 1853 var jævn varm, først i august godt høstvejr, men så kom der sådan en svær regn med lynild og torden den 26. om aftenen, og derefter regn og blæst.

1853 (var) grøden her i egnen jævn god, men i Vesteregnet var rugen ringe. 1 td. sæderug koster 10 rd. Smør har været dyrt bestandig og stiger, nu koster 1 pd. 28 s.s.

*

(28. august 1853)

Colera viste sig i København den 11. juni, og til idag den 28. august har været angreben omtr. 8000 og deraf 4000 døde. Ligeledes er den i Århus, Ålborg, Frederikshavn og Løgstør, og har allerede krævet mange menneskers liv.

*

(Oktober 1853)

Sidst i september og først i oktober standsede Colera alle steder.

I oktober koster rug 10 rd., byg 6 rd., havre 3 rd. og smør 2 m.

1854

Vinteren 1853/1854 var tør og mild til jul, men så kom der sne og knog den 5.-6.-7. og især 8. januar en mageløs knog. Vi har gården fuld op til en højde af 5 alen.

Siden hen at sige ingen snevejr denne vinter. Tidlig forår, en tør marts, en tør varm april.

Sommeren 1854 den bedste grøde af alle frugtbare år, næsten ved enhver gård er store stakke af alle slags korn i mængde. – Alene kartofler var få og små. Kornet i en høj pris: Rug 7 rd., byg 5 rd., havre 4 rd., grå havre 3 rd., kartofler 14 m.

November 1854 hård frost og megen sne, vandmangel.

1855

December, også januar, med ustadigt vejr, snart hård frost og heftig regn.

1854/1855 nytårsnat svær storm med lynild og torden. Nytårsdag og nat meget hård storm.

Denne vinter 1854/1855 var en mærkværdig hård vinter, frosten var så svær, at det var umuligt at holde vinduerne tørt, ja både folk og fæ frøs ihjel i husene. Kulden vedblev hele foråret, ja sommeren næsten med, thi på 3. pinsedag den 29. maj var faldet et godt lag sne om morgenen, og det vedblev med sne og slud til hen på eftermiddagen.

1856

(29. marts 1856)

År 1856, den 29. marts købte jeg i forening med min søn Jacob, en hedelod af størrelse omtrent 106 td. land af Johannes Andreasen Tiller i Gråmose ud til Skygge skel for købesum 250 rd. samt loddens andel til statskassen og det halve til landmåler og papirer.

*

UDGIFTER PÅ GRÅMOSE HEDE I ÅRET 1856

1856, den 9. og 10. april, var det 1ste arbejde, som blev lagt på Gråmose Hede; det skal alt ansættes til penge, både arbejde og udgifter.

Til venstre den gamle tid, til højre marcherer den ny tid frem. På disse to billeder har Fr. Vermehren gengivet dualismen i Christen Hedes tilværelse. Maleriet herover hedder »En jysk fårehyrde på heden« (1855) og det på næste side »En sædemand« (1860). Hede var bekendt med begge funktioner, dels fordi han boede på grænsen mellem den mørke lyng og den grønne ager, dels

9.-10. At pløje hede hver dag 15 sk.	5 rd., 0 m., 0 sk.
Juli. 1 dags pløjning	2 rd., 3 m., 0 sk.
	<hr/>
	7 rd., 3 m., 0 sk.

*

(4. maj 1856)

Vinteren 1855/56 var afvekslende mild og kold, men dog mest mild indtil 13.-14.-15. februar, da knøg det uafsladeligt nætter og dage i disse tre.

Den 12. februar 1856 blev min mor begravet.

Marts var tør og smuk, i april ligeledes, den sidste halvdel af

fordi han selv forvandlede mange tønder land hede til frugtbar mark. Han har dog ikke givet navn til Hedeselskabet, men ville utvivlsomt have gouteret, at Forsikringselskabet Haand i Haand fra 1896 mand og mand imellem kaldtes Hedeselskabet, fordi hans sønnesøn overretssagfører Chr. Hede (1864-1950) og hans oldebarn, numismatikeren, overretssagfører Holger Hede (f. 1894) med betydelig forretningsans styrede denne virksomhed indtil for få år siden.

april var det overordentlig varmt, men den 29. april om natten faldt en god lag sne, og den 30. knøg det hele dagen, om natten ligeså, og den 1. maj ligeså, vi har sne i gården, 3 alen høj, alting er tilknøgen som midt om vinteren, stikkelsbærbuskene står dejlig grønne under sneen, jeg har ikke levet mage til så svær sne på den årstid.

Den 2.-3. og 4. maj bestandig svær sne og knog. Det er ellers mærkværdig ved den tid at have 5 dages sne og knog. Indtil nu, den 4. maj 1856, er næsten ingen storke kommen dette forår. Gud ved, om de har vidst det onde vejr, vi nu har.

12. maj 1856

blev Jacob gift, og 2 dage før døde min svigerfar, A. Østergaard.

10. maj døde min svigerfar pludselig, han var frisk om morgenen, og om aftenen var han død.

*

(Udateret, formentlig 1856)

Gode råd skrives hist og her i bogen, hvor der er plads, således her *middel mod difteritis*

En engelsk læge, dokt. Fjeld, har kureret mange med dette simple middel: En teskefuld svovlpulver i et vinglas fuld af vand, og når det var vel sammenblandet, lod han patienten gurgle sig dermed. – Svovl ødelægger enhver slags fungus, svamp, hos mennesker, dyr og planter. I stedet for at udspytte det, man gurgler med, anbefaler doktor Fjeld, at man synker det. I farlige tilfælde, hvor svampen var lige ved at lukke halsen, blev der pustet svovlpulver i halsen gennem en pennefjer. Fjeld har aldrig mistet en eneste halssyge-patient efter denne behandling.

1857

I december 1856 betalt Johannes Tiller

ejendommen efter kontrakten med	250 rd., 0 m., 0 sk.
Det halve af udskiftningen til Schmidt	6 rd., 1 m., 5 sk.
Til papir og skøde	0 rd., 3 m., 0 sk.
Til skødets skrivning, tinglæsning	1 rd., 2 m., 0 sk.
Statskassepenge	20 rd., 0 m., 0 sk.
Renter til snapsting 1857	6 rd., 0 m., 0 sk.
Købt træ i plantagen marts 1857	4 rd., 4 m., 3 sk.
Arbejdsløn og tække	5 rd., 2 m., 0 sk.
	<hr/>
	299 rd., 4 m., 8 sk.

*

(23. juni 1857)

1857, den 23. juni, sat et fårehus på Gråmose hede, samme dag brakket til rug.

*

(27. juni 1857)

1857, den 27. juni købte jeg min søn Jacob ud og gav ham i avance for hans del 100 rd., som jeg skal betale for ham til Jens Fruelund.

*

(Udateret 1857)

1857 pløjet omtrent 1 td. land hede, 5 rd.

1858

(13. januar 1858)

Vinteren 1857/1858 var meget mild uden sne og uden frost til jul, og indtil nu, den 13. januar, har man kunnet pløje hver dag. Det mærkeligste ved det år 1857, er at der blev med et, nemlig i november og december, sådan en pengeforlegenhed eller pengekrise, at de fleste store handelshuse i Amerika, England, Hamborg og København gik fallit. Varer såsom korn, uld, huder og skind gik ned til det halve, og penge er ikke til at få, der loves 8-10-12-20 procent i rente.

*

(Februar 1858)

En svær pengemangel, det kaldes en pengecrisis; her i Danmark er gået omtrent 160 grosserere og købmænd fallit fra 1. december 1857 til 1. februar 1858. Ingen priser på nogenting, bindetøj hel usælgeligt, vævtøjet ligeså.

(April 1858)

Endnu i april 1858 er pengemangelen lige stor.

Landejendomme, som indtil nu har været i så høj pris, er nu helt uden omsætning, og når en enkelt bliver solgt, så er det kun det halve.

*

13. april 1858.

Andersines bryllup.

*

(September 1858)

1858. En mærkværdig tør sommer, alle kilder er næsten tørre. Der er en stor komet på den vestlige himmel, den sås først midt i september, og nu mod slutningen af september er den meget større, og halen langt længere.

1859

(Udateret 1859)

Denne vinter 1858/1859 var så udmærket mild, at græsset gror den hele vinter, og træerne skyder knopper, regn og tåge og især i feb. en meget svær blæst, det er i dette år 1858 og 59, at den store pengecrisis har hjem søgt vort land, og så mange gået fallit af både købmænd og andre, men på landet er det gået mange ligeså, og landejendomme er gået ned til det halve af, hvad de før har kostet. Årsagen dertil er tildels, at kornpriserne er lave, men den egentlige årsag er, at ejendommene har været i al for høj en pris, så at det aldrig har kunnet forrente sig.

*

(Sommeren 1859)

Sommeren 1859 meget tør og meget varm, god kerne og lidet foder, lave kornpriser og stor pengemangel. Bindtøjet meget flov.

*

(12. oktober 1859)

Solgt halvparten af Gråmosehede til min bror Søren for 125 rd., så at jeg tabte på min halve del 75 rd., så at jeg, når jeg sætter min part til 125, har tabt på heden foruden mit arbejde og renter med andre udgifter 150 rd., som fragår min kapitalformue.

*

(December 1859)

År 1859 begyndte med en svær frost først i december med sne af og til, men især ved solhvervsdagene den 21. dec. med hård frost og knog den hele dag, vinden syd sydøst hele tiden, afvekslende med hård frost og sne og regn.

1860

19. april 1860

en svær knog af nord hele dagen.

*

(Udateret 1860)

Foråret og sommeren 1860 indtil 1. juli meget våd, især var maj og juni så våde, at ingen kan huske magen og så megen torden. Den 29. juni slog lynet ned ved siden Knudstup Marked, og dræbte en hest af N. Pallesens i Seiling.

*

(17. september 1860)

1860 den meget vandige sommer, det regnede af torden bestandig. 12.-13. august kom der lige så meget vand, at det var, som om alt skulle flyde hen. – Den stærke regn vedblev bestandig, den 25. august fik vi dog det meste af vor rug ind, og den 26. var regnen ligeså heftig igen, meget voldsom, så kom fra den 8. sept. nogle dages tørt vejr, men så kom regnen igen, i dag, den 17. sept. står vor gård fuld af vand, og veje er ikke til at køre på, alle bier er døde 1860. Kartofler er fuldkommen mislykket; vi avlede vel næppe sæden i byg, dårlig havre, god rug, men kom dårlig ind.

(9. oktober 1860)

Det vedbliver med idelig regn; jorden er så våd, at man ikke kan køre mæg, og der er lidet rug sået indtil nu, skønt det i dag er den 9. oktober, det vedbliver at regne meget voldsom, jorden er så blød, at man ikke kan køre på den, kun lidt sået, og der er sjasket i jorden.

✽

(16. oktober 1860)

I dag den 16. oktober har det regnet den hele dag.

1861

19. marts 1861.

Solgt foranførte hedelod på Gråmose hede til den samme mand, som jeg købte det af, nemlig Johannes Andreasen Tiller, for 475 rd. – I dette køb skal jeg i denne sommer opføre et 8te fags hus og

så 11. december termin modtage betaling således: 200 rd. kont.,
resten i obligationer.

*

(Udateret 1861)

Først i nov. begyndte det med frost og sne og vedblev dermed
indtil jul. Men så blev det 1.-2.-3.-4. jan. meget hård sne, 5. svær
knog. Sne af og til. Feb. til 10. mild, de sidste dage tø. 11.-12.
svær knog begge dage.

Foråret 1861 var streng, sidst i maj orkanagtig storm, som
overknøg jorden med sand, blæste taget af husene, hård natte-
frost og et lag sne på jorden hver nat i maj indtil den 11., da først
kom lidt mildhed i luften, og regn den 12. Provsti-rugen ser
dårlig ud.

Knudrikke Jensen født d. 14. december 1861.

1862

10. juni 1862

blev datter Kristiane gift med Thomas Frederiksen Bitsch i
Thorning.

*

(Udateret 1862)

Sommeren 1862 var overmåde våd, megen rug i trave, slag i
toppen.

1863

(Udateret 1863)

Vinteren 1862 var stormfuld og regnfuld, men dog meget mild indtil i marts. Den 7. begyndte det at sne, og d. 8.-9.-10.-11. knøg det uafsladeligt. Sne i gården 3 alen høj.

(Dagbog I slutter med en fortegnelse over datoerne for påsken 1841-1895).

1864

(Udateret 1864)

År 1864 blev Danmark besværet med den anden slesvigske krig, og det tog egentlig sin begyndelse 1863 med Frederik den Syvendes død. Den krig synes lige fra begyndelsen at blive meget ulykkelig for vort fædreland, og hvorledes kan det andet være, da vore fjender består både af Østrig, Prøjsen og desuden de tyske forbundslande, og vi er overladt til os selv. Det lader til, at ingen vil hjælpe os.

Vor regering har kostet uhyre summer på Dannevirkes istandsættelse og befæstning, og dengang fjenden begyndte at sende store masser af krigsfolk til Holsten, trak vores sig tilbage til Dannevirke, og efter at Dannevirke var besat, troede vi alle, at nu kunne vi holde tysken ude fra Slesvig. Men efter et slag ved Mysunde og Bustrup i 3 dage, 2.-3.-4. febr., trak vore tropper sig fra stillingen til Dybbøl og Als overladende skyts og alt til fjenden. Desuden blev vi forfulgt af fjenden og tabte mange folk. Dette vakte en stor forskrækkelse og bestyrtelse i hele landet,

tillige vakte det forbitrelse mod krigsbestyrelsen og ministeriet. Der blev pøbeloprør i København, og overgeneralen, de Meza, blev afsat, men det viste sig siden, at det var klogt gjort, da vi ellers vist havde mistet vor hele armé.

Som sagt trak vore sig til Dybbøl og Als og Frederits, hvor de vedblev at forsvare sig tappert mod den store overmagt indtil den 18. april, da indtog fjenden Dybbøl skanser med storm, og vi mistede vel omtrent 8.000 mand som fangne, faldne og sårede. Straks kom der mange flere fjender ind i Jylland; vel havde Frederits bestandig været belejret og beskudt; men nu den 24. april kom en stor masse af tyskere til Silkeborg; den 25. om natten lå (de) ved Kjellerup, tog mange kreaturer, meget korn og andre sager i omegnen; den 26. i Viborg efter sigende en 12.000 mand.

Derefter indtog fjenderne Als, og en konference holdtes i London, hvor England foreslog, at Danmark skulle afstå Slesvig indtil Slien; dermed var fjenden ikke tilfreds. Konferencen blev sprængt, og fjenden begyndte med at kræve store skatter af Jylland, samt gjorde store forberedelser til at gå over til Fyn. Der blev derfor sluttet en våbenhvile i 48 timer. Imidlertid var af vores sendt til Wien og Berlin (navnene er ikke anført) for at udvirke fred, og stilstand blev indgået således, at vi skulle afstå hele Slesvig til Prøjsen, og i de 3 måneder fra 2. august underholde en 50.000 fjender i Jylland. Stilstanden kunne opsiges fra én af siderne om 6 uger og krigen altså begynde igen til 1. nov. Alle fangerne i Prøjsen og Østrig skulle frigives og hjemsendes imod ikke mere at bruges i denne krig. De danske fangers antal er opgivet til 6.000 mand omtrent.

*

28. september 1864

døde min svigermor i Hauge uden sygeleje.

Forskellige dyriske fødemidlers bestanddele i 100 pund.

I Landbotidende for 1866.

	Okse- kød	Kalve- kød	Bede- kød	Svine- kød	Flæsk	Sød- mælk	Skummet- mælk	Skummet- mælksost	Æg uden skal
Vand	50	62½	44	38½	28	87½	90½	40½	74
Køddannende bestanddele ...	15	16½	12½	10	8	3½	3½	45	14
Varme- og åndedrætvedligeholdende bestanddele	30	16½	40	50	63	8½	5½	9½	10½
Mineralbestanddele og bendannende stoffer	5	4½	3½	1½	1	½	½	5	1½
	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Sammensætningen af forskellige plantemidler i 100 pund.

	Rug	Hvede	Byg	Havre	Bønner	Ærter	Risengryn	Kartofler	Kål
Vand	14	14	14	14	14	14	14	75	88½
Køddannende bestanddele ...	12½	13½	12½	11	26	23	7	1¾	1¾
Varme- og åndedrætvedligeholdende stoffer	67½	67½	63¼	62¼	52½	55¾	78	21	6½
Mineralbestanddele	2	2	2½	2¾	3½	2¾	½	1¼	2
Ufordøjeligt træstof	4	3	8	10	4	4½	½	1	2
	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Sammenligning imellem de nærende bestanddele
i 100 pund rugbrød, øl og brændevin.

	Rugbrød	Øl	Brændevin
Vand	45	92	60
Køddannende bestanddele	7 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	0
Varme- og åndedrætvædlig. bestanddele ...	46	7 $\frac{1}{2}$	40
Bendannende og ufordøjelige stoffer	1 $\frac{1}{2}$	0	0
	100	100	100

Fodrings- og næringsmidlers
kemiske sammensætning.

Der findes i 100 pund	Kød- dannende stoffer	Fedt- dannende stoffer	Vand	Ben- dannende stoffer	Ufor- døjeligt træstof
Kærnemælk	3 $\frac{1}{2}$	5	91	$\frac{1}{2}$	0
Valle	$\frac{1}{2}$	5 $\frac{1}{2}$	94	$\frac{1}{4}$	0
Linkager	31	40 $\frac{1}{2}$	13 $\frac{1}{2}$	7	8
Rapskager	33	34 $\frac{1}{2}$	14	8	10 $\frac{1}{2}$
Hvedeklid	18	51	14	6	11
Mask	5	9 $\frac{3}{4}$	76	1 $\frac{1}{4}$	8
Rugbærme	4	3 $\frac{3}{4}$	90	$\frac{3}{4}$	1 $\frac{1}{2}$
Kartoffelbærme	2	3 $\frac{1}{2}$	92 $\frac{1}{4}$	1 $\frac{1}{4}$	1
Alsikehø	16 $\frac{1}{2}$	34 $\frac{1}{2}$	14	7 $\frac{1}{2}$	27 $\frac{1}{2}$
Thimolihø	10	48	14	4 $\frac{1}{2}$	23 $\frac{1}{2}$
Enghø	8 $\frac{1}{2}$	41 $\frac{1}{2}$	14	7	29
Rughalm	2	30	14	4	50
Runkelroer	1 $\frac{1}{2}$	11 $\frac{1}{4}$	85	1	1 $\frac{1}{4}$
Turnips	1 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{3}{4}$	91	1	1 $\frac{3}{4}$

1867

(23. maj 1867)

I henseende til vejrliget!

Januar var streng med frost, blæst og knogvejr.

Februar var mild, mest tø – i slutningen storm.

Marts var afvekslende med frost og tø, sne og blæst.

April var kild og stormende.

Maj var så mageløs kold og stormende; endnu den 23. har vi vinterkulde og frost om natten.

1869

(Udateret 1869)

Middel mod gift. Viborg Avis 1869. no. 211.

Et fransk blad meddeler følgende middel mod gift, der efter dets erfaring skal virke overordentlig hurtigt og sikkert, – og hidtil (har) været ganske ubekendt. Man blander asketræets blomster og hyldeblomster sammen, lader dem ligge 3 timer i vand og benytter dette vand til fodbade; det forsikrer, at giften dermed forsvinder i løbet af 2, højst 4 dage. Skade kan det i al fald ikke gøre.

1870

10. juni 1870.

Søren Christians bryllup.

1871

(18. maj 1871)

I efteråret 1870, den 24. og 25. okt., var der om aftenen så underlige mørkløst, at alle forundrede sig derover. De var blodigrøde, gule og hvide imellem hverandre og blamrede så forunderlig over himlen; dette himmelsyn gentog sig mange gange siden hen på vinteren. Mange tror, det var forvarsler for den blodige krig mellem Frankrig og Prøjsen. Gud alene ved det!

Det var ellers mærkeligt, at vinteren begyndte med strenghed 1870, den 9. oktober, og der blev kastet sne på vejene den 11., og da blev kreaturerne taget ind på foder; og vinteren var hele tiden streng i 1871, ja, i dag, den 18. maj, havde vi i morges et tykt lag sne på jorden. Dagen før, nemlig den 17., var det storm, sne og haglkugler, det knog med jorden som røg og damp.

*

25. maj 1871/25. februar 1886

JETTES TESTAMENTE

Kirstine skal have min nye kyse, 1 hat af silke.

(1886 tilføjet): 1 bord, 1 stor skilderi.

(Udstreget): Jacobs kone: 1 bomuldsforklæde.

1888, den 6. juni: Jettes klæder til børnene.

Hanne

(Udstreget): 3 særke, 1 gl. silkeklæde, 1 søndagskjole, 1 nattørje, 2 par strømper, 1 uldent forklæde.

Tilføjet 1886: 1 grå kjole, 1 sort sjal, 4 særke.

Søren Christians kone: (udstreget): 1 skørt.

Andersine

(udstreget): min kåbe, halvulent forklæde.

Tilføjet 1886: 1 sort kjole, 1 tugthussjal, 1 grøn skørt.

Christiane

(Udstreget): 1 grønnet kjole, 1 hvidnet sjal, 1 kappe.

(Tilføjet 1886): 1 stk. tøj til en kjole, 1 sribet skørt, 1 brun kjole,
1 kåbe, 1 sribet underskørt, 4 særke.

Ane

(udstreget): ny tøj til en kjole, 1 gl. kåbe.

(tilføjet 1886): 1 vaffeljern, 1 forklæde, rødnet.

III

Erindringer og betragtninger

1871

(Udateret, formentlig 1871)

Kære Gud, Himmelske Fader, Du som bor i det høje som i det lave, thi Du virker med Din kraft i alle ting og allevegne, og mig usle syndige menneske har Du ihukkommet med kærlighed og nåde, Du drog mig til Dig, dengang jeg var fortabt, af Din uendelige nåde antog Du mig til barn i dåben, men ak, jeg brød min pagt, jeg manglede troen, og jeg syndede groveligen. Dette gør jeg vel også endnu desværre, men forsætlig kan jeg ikke synde, siden jeg lærte min Frelsers grænseløse kærlighed at kende.

Af legeme har jeg alle tider været skrøbelig og meget svag, og dog har den Algode endda ladet mig leve, nu er jeg allerede en olding, medens så mange af mine jævnaldrende er hensovet for mange år siden, og dog har Du 3 gange udrevet mig af dødens strube, som jeg vil fortælle.

Året før min konfirmation tjente jeg i Pederstrup og passede køer og får, derforuden skulle jeg vande 3 heste om middagen. Nu traf det sig, at manden kom hjem fra Århus med en ny hest. Denne var nok ikke rigtig skåren og var et slemt dyr. Nu havde karlen sagt til mig, at jeg skulle ride på den; den første dag, jeg skulle vande ham, red jeg til en grav, som kaldes damhullet og var meget dyb. Det var, som jeg plejede at vande, men dengang

jeg kom på bakken ovenfor, og han kunne se vandet, satte han i gallop, og skønt jeg så den visse død for mig, kunne jeg dog hverken holde eller komme fra ham; jeg styrtede altså på mit hoved ned i det dybe vand, og jeg ved ikke mere af mig selv at sige, end da jeg lå ovenfor. Hesten var bleven forskrækket, da jeg styrtede ned, var sprunget tilbage og havde trukket mig op igen i tøjret, som jeg havde om mine arme, mon jeg takkede min Gud? Jeg ved det ikke, jeg ved kun, at der ikke var en tør tråd på mig. Jeg gik til et hus i nærheden og kom i nogle klæder af mandens, mens konen vred og tørrede mine.

Den anden gang var på en rejse fra Ribe. – Det var i efteråret i den tid, det regner så meget og tørrer så lidt. Jeg kørte med en anden mand. Vi havde handelsvarer på. Vejen var vi kommet før, der var en stor bred å, vi skulle over. Sidste gang vi passerede den, kunne vandet ikke nå til bunden i vognen, og så kørte han trøstigt ud i hulvejen, der var lang og stod fuld af vand, men dengang vi kom i nærheden af åen, begyndte manden at frygte for, at vandet var for dybt. Dér stod vi. Tilbage var (det) umuligt at komme. Vi kunne på ingen måde komme op af hulvejen, og vandet begyndte at gå i vognen. Så sagde den anden mand: »Vi må igennem«. Pakkerne blev stablet op i agestolen. Han stod op i forenden og kørte, og jeg i bagenden og holdt ved pakkerne. Dengang vi så kom rigtigt ud i åen, så det skrækkeligt ud. Hestene svømmede, de kunne ikke modstå strømmen. Vandet trak dem ned ad åen, pakkerne rejste en efter anden ned ad åen. Jeg stod i vand til min hals. Han blev ved at piske på hestene, omsider sprang de op ad en stejl åbred. Stangen stod lige op, de tre hamlereb sprang, og den ene hest holdt vognen i den fjerde. Kusken løb ned ad åen og var så heldig at få pakkerne opfisket i en krog.

Dér var vi i en elendig stilling, da sendte Herren os et menneske til hjælp og ledsagede os til en by, hvor vi fik vort vogntøj gjort i stand, og omsider kom vi til kvarter. Jeg erindrer ved denne lejlighed, at vi kom til Enderup Mølle; møllerkonen

gjorde alt for os med at tørre og vaske vore klæder, gav os tørre træsko på fødderne, ja, hun gav os varm øl, og for al den ulejlighed ville hun slet ingen betaling have. Gud lønne hende derfor.

(Enderup ligger 7 km syd for Ribe. Der kan være tale om Rejsby å.)

Den 3. gang, jeg mener, var på en rejse fra København til Århus. Da var det sådan en storm lige imod, at skibet blev overskyldt mange gange, bådene blev gjort løse, kaptajnen og styrmanden havde ren tabt modet, de var blege i ansigtet, og så elendige ud, men alligevel hjalp Vor Herre, så vi kom vel til Århus rigtig nok kl. 2 om natten i stedet for 6 om aftenen. Således har Herren ikke alene disse gange, da der var øjensynlig livsfare, men ellers så mangfoldige gange, vist sin almægtige kærlighed imod mig.

Men, spørger jeg nu mig selv, hvorfor har den Almægtige således alletider holdt sin forbarmende hånd over mig? Var det, fordi jeg var så god og så Gud velbehagelig, at han derfor ville velsigne mig og bevare mig? Nej, desværre ikke således, og når der spørges, hvorfor lader Gud den ugudelige leve længe, og der så svares, fordi han skal omvende sig, da kan det med fuld føje anvendes på mig, og nu ved jeg, at min himmelske Fader så gerne ville forunde mig en større lyksalighed end den, der kan opnås på den syndige jord, men så at jeg vedblev at leve i synden, uden levende tro på Ham, som bar al verdens synd på Golgatas kors. Jeg vidste jo nok, at der ikke er frelse ved nogen anden end den korsfæstede og igen opstandne Frelser Herre Jesu, men der er en stor forskel på at vide dette og at hengive sig til Ham med hele sin sjæl.

Da forbarmede den nådige Gud sig igen over mig ved velgeringer og ved sit ord, atter kaldte han mig ved sorg og megen genvordighed, så indså jeg, at endskønt Herren havde velsignet mig med så mange gode jordiske ting, så kunne det dog ikke skaffe mig fred i min sjæl. Nej, freden er ikke at finde på denne

syndefulde jord, sjælen længes efter noget højere, noget evigt, noget som verden ikke kan give os, men heller ikke tage fra os, det er den fred, som overgår al forstand, det er freden i den Herre Jesus Christus, det vidste jeg nok, men jeg vidste også, at jeg ejede ikke denne fred, så forelagde jeg mig selv det spørgsmål, hvorledes skal jeg få denne fred, som jeg ikke har. Mine synder trykkede mig, jeg græd mange gange over dem, jeg så i drømme mange skrækkelige syner, således erindrer jeg endnu et skrækkeligt syn, jeg så i 1861 i drømme: Det forekom mig, at jeg var i et tempel omringet af mange sorte mennesker, som dansede rundt om en stor hule, og eftersom de rendte rundt faldt en efter en anden ned i den underjordiske hule. Endelig begyndte de også at rykke i mig, og jeg var nær ved afgrunden, da skreg jeg højt i søvne og vækkede derved min kone. Jeg fortalte hende da min drøm, og jeg bad inderlig til Vor Herre, at han ville frelse mig fra den gruelige hule; en anden gang lidt derefter syntes jeg at være på en kirkegård, blandt disse kendte jeg en og spurgte hende, hvor hun var, og hun svarede mig: Jeg går i forgården ved Helvede; Ak, den nådige Fader gav mig disse vink for at jeg skulle omvende mig, endnu mens nådens tid var for mig.

Endelig vil jeg fortælle min salige, min glade drøm, efter at jeg længe havde sørget over mine mange synder, og inderlig bedt Gud om nåde, da havde jeg i april 1867 følgende åbenbaring i drømme. Jeg stod for min fader, det var ikke min jordiske fader, men alligevel var det min fader, det kendte og vidste jeg grandt. Han så mildt og kærligt til mig, Hans ansigt syntes mig forklaret af en himmelsk glans, efter hans vilje skulle jeg gøre en rejse, men for at jeg ikke skulle gå en fejl vej, gav han mig et skrevet papir med, som jeg skulle se efter som vejviser, så blev det dunkelt for mig, og jeg vidste ikke af noget at sige – inden jeg gik imellem en stor mængde af mennesker af begge køn, nogle hoppede og sprang og sang og dansede og sloges, og jeg fandt mig uhyggeligt tilmode i deres selskab, desuden var det mig umuligt at blive hos dem, thi jeg skulle absolut længere frem; lige

foran mig lå en skov, der så tornet og tæt ud, og vej så jeg ingen af, da spurgte jeg nogle af disse mennesker ad, om de troede, jeg kunne komme igennem. Å ja, sagde de, hvorfor ikke, der er ikke noget i vejen. Derpå begav jeg mig ind i krattet. Tornene stak og rev mig bestandig, vej kunne jeg ikke finde, omsider blev det mørkt rundt omkring mig, det forekom mig, at jeg var omringet af vand og moradser, derpå hørte jeg vilde dyrs hysten, slangers hvislen, jeg følte dødens gysen i min sjæl, da randt det mig først i tanke, at min Fader havde givet mig en vejviser med på vejen, men hvor var den, jo, jeg havde den endnu, den lå på mit bryst, men jeg havde hverken set den eller tænkt på den siden, den var forglemt. Da udbrød jeg i dødens angst: Ak, jeg ulykkelige menneske, nu er jeg fortabt ved min egen skyld. Ak Fader forbarm dig over mig arme elendige menneske!

Derpå forekom det mig, at jeg igen så min Fader, og nu troede jeg, at han var meget fortørnet på mig, eftersom jeg så skammeligt havde overtrådt hans befaling, men jeg skammede mig selv og bad: O kære Fader, ak, jeg er meget ulykkelig, jeg har ikke fulgt Din vejviser, ak, tilgiv mig og hjælp mig; det forekom mig, at min Fader slet ikke var vred; Han så medlidende og kærlig til mig og sagde: Gå til Frelseren. Og i samme øjeblik så jeg den korsfæstede Herre Jesus på Golgatas kors. Da knælede jeg ned ved korsets fod og græd bitterlig og bad med inderlig vemod: Ak, søde Frelser, kan Du tilgive mig, O! vær mig arme synder nådig. – Da faldt en bloddråbe fra Frelserens hellige legeme ned på mit hoved, og Han sagde: Du er frelst, gå hen i fred; og lige så elendig og bedrøvet, som jeg var før, lige så glad og lykkelig var jeg nu; nu græd jeg af inderlig kærlighed til Ham, der frelste mig; der var en salighed over mig, som jeg ikke kan beskrive, jeg følte mig i Himmerig; da jeg vågnede, havde jeg grædt til min pude var våd.

Og jeg troede de ord, som Frelseren sagde, og jeg troede det af min ganske sjæl: og endskønt synden endnu hænger ved mig, og jeg kan ikke frigøre mig derfor, så har jeg dog en salig glæde i min

sjæl, thi jeg har modtaget nåden ved Jesu Christi blod, ligesom den kongelige mand i evangeliet trods Jesu ord og hans søn blev sund, således tror jeg også på den nåde, som han tilsagde mig, og lovet og takket være Du, min søde Frelsermand, aldrig i tid og evighed kan jeg nok fuldtakke dig. Amen.

*

(Udateret, formentlig 1871)

Nøgen og øde (er) vel min hede,
men under lyngtoppen blomsterne gro.
Lærken på gravhøjen bygger sin rede
Og sine triller i ørkenen slå.

(St. St. Blicher: Forsang til Jyllandsrejse i seks Døgn. Sidste strofe med ændringer)

Langs ned ad Jyllands midte, dér hvor vandskellet er, således at noget deraf løber i øster ned efter Gudenå, og lidt derfra igen til vester ned i Karup å og ned i Limfjorden, er mit fødested på en hede. Jeg er den næstældste af 6 børn. Min far var den første, som byggede på denne bys hede, når undtages et lille hus på den yderste pynt af heden, hvor der boede en gammel kurvemand, og så lige i vest omtrent $\frac{1}{2}$ fjerdingvej lå et kolonisted det nordligste af de adspredte (på) Søndre Alhede. Dengang mine forældre bebyggede den udyrkede hede, var det ikke således at tage fat på som nu om tider. Det var omtrent 1804. Dengang var der allevegne armod; det var slemt nok, men endnu værre var det, at man ikke kendte noget at forbedre jorden med. Mergel var helt ubekendt, kunstige gødemidler ligeså, ja det eneste, som man vidste at gribe til, var at afgrave mor-laget af et stykke, køre det på et andet stykke og brænde det i aske, men foruden at det afgravede stykke var fordærvet, så var frugterne på det andet stykke kun ringe, blot én gang rug og én gang havre, så var det forbi, af græs blev der ikke noget, og om to år groede lyngen

frodig igen; på denne måde skulle det jo synes umuligt for et par mennesker med en flok børn at få føde og klæder og desuden andre udgifter af sådan en plet jord.

Ja, pletten var stor nok, der var tørvemoser med revlinger så sorte som ravne, tranebær så sure som eddike; vandet løber mig fra tænderne endnu, når jeg tænker på dem. Men der var også blåbær, dem kunne jeg lide, endskønt jeg engang blev heftig syg af dem. Min mor sagde, det kom af, at hugormen havde spist deraf før jeg og sat gift deri. Men de bedste af dem alle var tyttebærrene, som smagte mig herligt, men (de) blev ikke modne inden høsten. Vi brugte dem også til at dyppe kartofler i, men så måtte der blandes noget mælk eller fløde deri.

Der var også grønne kær, hvor kærerne gik og plaskede i vandet til knæerne og trak det stride græs op med de hvide rødder, men på agermarken var græsset småt ligesåvel som kornet. Derfor måtte kærerne gå og vade i moserne.

Nu vil jeg først optegne nogle af mine *barndomserindringer*.

Det er forunderligt, så længe barndomserindringer kan vedligeholde sig i sjælen, så jeg kan huske, siden jeg var 5 år, især en enkelt tildragelse: jeg havde nemlig en moster, som døde og skulle begraves i nabosognets kirkegård, og min far og mor var buden til ligfølge og begravelse efter prædiken og så fik de min bedstefar til at køre dem, og jeg kom også til at køre med dem, og da erindringer jeg grant endnu, at bestemmelsen var at køre til gården, hvor liget var først og så til kirken; men undervejs kom de i tanker om, at det ville blive for sildig, og det blev besluttet at køre lige til kirken, men enten var min bedstefar en dårlig kusk, eller også var hestene ringe, vi kom ikke til graven, inden præsten gik fra den, så kørte vi til begravelsesgården, og da ville min bedstemor beholde mig, og jeg var så glad derved, men så kom

I 1885 malede Anna Ancher dette storartede billede af et karseklippet livsstykke af en dreng. »Lektien gennemgås«, hedder det, og sujettet svarer meget godt til Hedes beskrivelse af sin første højtlesning, omend han læste for sin far.

en meget stor gammel mand, som hed Powl, han sagde: »Ta' jær bån mæ jær hjem, to hva ska han gå hær o græd' atter« – så fortrød jeg, hvad jeg havde lovet og ville med hjem.

Dengang jeg var 6 år, lærte jeg at læse, og det kom jeg så meget let efter; min far lærte mig bogstaverne, og så lærte jeg at stave. Så traf det sig en dag, at min far havde købt en bibelshistorie, den tog han og viste mig historien om den høje *Goliat* og den lille *David*. Jeg fik sådan lyst dertil, at jeg, inden en time var omme, kunne læse den for min far uden at sige ét ord fejl.

I denne tid havde vi en gammel skolelærer, en smal og lang mand, han gik altid i en grå kjortel, der var så lang, at den slog på hans træsko. Dengang jeg var 7 år, kom han ind til min far for at se hans have, thi min far var en elsker af træplantning og havde anlagt en smuk have på heden, ja, det var hans største fornøjelse og vi andres med; og så ude i haven kom jeg på tale, og han (læreren) ville høre mig læse, og jeg læste for ham i min katekismus, men da han hørte, jeg kunne læse så frit, blev der sendt bud efter en større bog, og så læste jeg for ham, og det vandt hans tilfredshed, og så gav han mig ved afskeden en sølv 4-silling, og min far lovede, at jeg skulle komme i hans skole til vinteren.

Og jeg kom i skolen, dengang var der en tid om vinteren, en måned i fasten, da der var skole hver dag, og så var det forbi for dette år.

Kære læser, jeg vil søge at skildre dig en af mine skoledage, thi når du har hørt én dag, så har du hørt dem alle. – I skolen var et langt bord med to fløje, lige for det lange bord var kakkellovnen og ved siden deraf var lærerens trone; jeg tog plads på den nederste bænk og læste i det ny testamente, vi læste alle højt, I kan tro, der var en summen og brummen, og så blev vi kaldt om til kakkellovnen at høres på vor lektie; jeg slap vel derfra, meget vel, men ikke således med alle. Somme fik et træk i øret, andre fik en lille lussing, og nogle slap med en irettesættelse, og de fleste skulle læse om igen, og det var den evindelige indenad og intet andet hele dagen.

Pigerne sad indenfor og vendte ryggen til bordet, og drengene på den anden side med ryggen mod væggen, og, skulle man mene, de sad godt og havde ryggen fri, men det var imidlertid ikke tilfældet. Læreren passede nøje på, og når så en af drengene så op fra bogen, og det kunne jo let ske, så kom straks det spørgsmål fra læreren: »Hvad ser du på, er dine bier fløjet hen, eller så du efter storken?« Og så havde han tre ris, den ene større end den anden. Han kaldte dem Mester Erik, Lille Erik og Store Erik, og når så drengen havde set for højt, leverede han en af Erik'erne til den dreng, som sad næst ved, og så forelagde han følgende spørgsmål, som drengen med riset skulle repetere efter ham til synderen, som skulle lide straf. »Hvad går du i skolen for? Går du i skolen for at blive et afskum? Du forfører mig, jeg forfører min nabo, og han forfører sin nabo, og så bliver vi skarner allesammen, men det skal Mester Erik pille ud«. Så kommanderede han en to tre – i hånden dygtig – når synderen tog til at tude og sparke i stenene, blev der gjort holdt, og han blev spurgt: »Hvordan yndede du det, min bror?« Men så traf det også undertiden, at der blev skiftet om, og den straffede fik riset til at straffe den anden med, fordi han ikke havde slået hårdt nok. Se, sådan blev det ved til middag, så kom læreren og leverede to store tranter (d.v.s. trillehjul), og så skulle vi slå tranter op og ned ad en vej, der lå et par læs gjerdsel (d.v.s. gærdestaver), som blev brugt til at møde tranten med; men der var det uheldige, at de store drenge, hvoraf nogle var så store som voksne karle, stillede sig foroven, og de små kom forneden, som jeg var med til, og så blev vi fordrevet ned til bækken, ligesom nogle af os fik buler i hovedet, når tranten fløj i vejret imellem os.

Så blev vi råbt ind igen, og udenadslæringen fortsattes til aften. Når han (læreren) så var i godt humør, spillede han på sin fiolin, og så skulle vi danse polka, rundtenom, eller hvad det var, jeg har aldrig set en sådan dans siden. Det par, som dansede, holdt den ene hånd på ryggen og næsen til hver sin side. Engang

Michael Anchers skildring af »En pøgeskole på Skagen« (1881) rammer fint atmosfæren i Christen Hedes skoleerindringer. Børn er børn, og børn laver til alle tider barnestreger. Se bare de to gavtyve bag lærerens ryg. Christen Hedes skolestue var ganske vist tre snese år ældre, men utvivlsomt lige så ydmyg som skagboernes.

løb det galt for mig, jeg faldt og var nær blevet trådt fordærvet. Jeg kan ikke fragå, at jeg var noget stummelbenet, men der var jo også kampestensgulv, op og ned, og I kan nok forstå, at det var et forfærdeligt gulv at danse på med et par klodsede træsko på.

Sidenhen fik en otte stykker lov til at gå til ham en månedstid hver vinter for at lære at regne og skrive. Vi sad i hans egen stue, og det gik meget godt, der vankede hverken hug eller skænd. Men i året 1820 fik vi en seminarist, som den gamle blev pålagt at lønne, og så fik det en hel forandring, så var det deres egen skyld, hvem der ikke lærte noget.

(Den gamle skolelærer var Christen Jespersen Nørgaard (1757-1833), der ca. 1798-1833 var skoleholder i Vinderslev. Den nye var Knud Lykkegaard (1799-1847), som var udgået fra Lyngby Seminarium og 1833-47 var lærer og kirkesanger i Vinderslev. E. Poulsen: Viborg amts degnehistorie. 1957.)

En mand sagde, da vedkommende takkede ham: Jeg er kun redskabet i en højeres hånd, man skal ikke takke noget menneske, men kun Ham alene, der grundfæster bjerge og leder menneskenes hjerter som vandbække, der straffer de ugudelige og er de fromme et skjold og (en) skærm mod sorger og elendighed. Han har ledet alt til det bedste. Ham alene pris og ære.

INGEMANN'S SIDSTE DIGT

På denne verdens grænsemur
lønporten til en ny natur
på skjulte søjle hænger.
Hvert øjeblik, som pulsen slår,
en sjæl igennem porten går,
og ingen ser den længer.

Hvert fodtrin går mod muren frem,
og altid porten står på klem,
dens hængsler altid knirke.
Gravmørke strømmer fra den ud,
dog gennem mørket sender Gud
en stråle fra sin kirke.

Den stråle kun til øjet når,
hvor sjæle-børneskaren står
som juleaften hjemme.
Og stirrer trøst på lukte dør
der, hvad de aldrig skuet før
til herligst stund skal gemme.

Gik fader alt ad døren ind,
gik moder ind med slør om kind,
gik søster selv og broder.
Forsvandt de alle uden lyd,
de små dog ved, der bliver fryd
hos fader og hos moder.

Og åbnes døren helt til sidst,
så ved de, Jesus Barnet vist
har bragt dem julegave.
Så har de, hvad de troede før,
vidunderlig bag åbne dør
står juletræets have.

6. marts 1872.

Indtil nu har vi haft en såre mild vinter, nu i disse dage er det så mildt som om sommeren, rugen har groet og grønnedes godt hele vinteren, jeg ved slet ikke, hvad jeg skal skrive, det er gået fra mig, jeg ved ikke, hvordan det kan være, engang kunne jeg skrive om så mange ting, nu er det ikke således, dog det kan være det samme. Lad mig nu tænke mig lidt om: Her i landet har det sidste år været et særdeles frugtbart år, og kornet er dyrt, kreaturer er dyre, men især heste, disse går til Tyskland i store masser, der (er) 2 slags folk. som bliver rige, det er hestehandlere og gårdmænd, børnekopper grasserer adskillige steder her i landet, således er både N. Saugmand og kone død deraf.

Og der er ikke frelse i nogen anden, thi der er og ikke givet noget andet navn under Himlen iblandt menneskene, ved hvilket vi skulle være frelste Ap. G. 4-12, ja lovet og takket og priset være vor Herre Jesu Christi Fader og ved Ham vor Fader, at Han ikke sparede sin enbårne Søn, men gav Ham hen i smerten og den bitre død af kærlighed til os, for at vi i troen på Ham kunne være frelste. O, hvilken mageløs kærlighed. Hjertet kan næsten ikke fatte den tanke, at den almægtige verdens skaber ville gøre så meget for at frelse os syndige usle og syndsbesmittede mennesker. Ja, så stor var Guds kærlighed, at Han hengav sin Søn den enbårne på det, at hver den, som tror på ham, ikke skal fortabes; men have det evige liv.

Salmerne 33, 6

Ved Herrens ord er Himlene gjort, ved Hans ånde al deres hær.

Johannes 1, 1-3

I begyndelsen var ordet, og ordet var hos Gud, og ordet var Gud

(...) Alle ting er blevet ved det, og uden det er ikke een ting blevet af det, som er.

Colossenserbrevet 1, 15-19

Den usynlige Guds billede, al skabningens førstefødte, ved hvem alle ting er skabt, de i Himlene og de på jorden, de synlige og de usynlige (...), og Han er for alle ting, og alle ting består ved Ham (...); i Ham bestemmes al guddommens fylde.

(April 1872)

År 1872, den 18. marts var C. Lind og jeg i Løgten kro og havde auktion. Den dag regnede det; den 19. kørte vi til Marie Ma(gda)lene, og den dag var der snefog; den 21. skulle vi til Lystrup, men vi måtte blive, som vi var. I 5 dage knøg det uafsladeligt. Vi gik omkring i byen med vor vært og spillede kort til tidsfordriv; den 25. var det først, vi kunne køre hjem. Det var strengt til Århus den første aften og hjem den 26. – Det var en hård rejse ved denne årstid, men det var en stor lykke for os, at der var nogle meget rare folk, både manden og konen – og billige! Manden hed Klemme Kristensen. I Marie Malene ved Uglebølle kørte vi hestene gennem sne i en hulvej, tykkere sne end som hestene var høje; det hjalp, at vejen gik nedad.

(Udateret, 1872)

Når du, kære læser, vandrer fra Pederstrup ud i vester, ud i heden, så langt som denne bys hede strækker sig – op ad bakker og ned ad dybder krydsende omkring de mange tørvemoser, og du så kommer til det yderste skel mod alheden, så ser du foran dig to høje bakker. Den første kaldes Munkebakken, den anden, som er højere, store Vildkildebakke. Midt på den højeste var et aflangt hul, ingen vidste, hvortil det var brugt, dog mentes det,

at det var en savegrav, hvor de store træer, som havde vokset på bakken, blev savet. Ved foden var gravet en kilde, Vildkilde, deraf havde bakken sit navn.

På de 2 sider var den omringet af den store Gråmose, der skal være tre mil i omkreds, som nok kan være sandt, når alle de heder, der går ud derfra, regnes med. Der er en meget vid udsigt til alle sider: der kan tælles 13 kirker, mange skove, men i syd og vest hele mile strækker den store mose sig indsået med små lyngbrinker og lave hedesletter.

Det var år 1817, den 7. april, da stod en otte års dreng på den høje banke og så sig nysgerrig omkring; 2 stude og 1 ko havde han at passe, som gik nedenfor i moselandengen og plaskede i vandet, men på kullene voksede fyre (?) med gule hoveder, og disse trak kreaturerne op med hvide rødder, og det smagte dem godt. Det var rigtig nok tidlig på året, men foderet var sluppet op; det var ikke noget nyt dengang, thi det var meget småt i denne egn, og armod var der for det meste for alle.

Som han nu stod der og så sig omkring, thi der var ikke nogen menneskelig skabning at se, og længtes efter selskab i denne øde hede, da kom der fra den næste gård en pige af samme alder drivende med 4 kreaturer sigtende efter samme bakke. Den, der blev glad, det var drengen.

Hun: Hvordan er det, du kommer her, det er jo Jens Frederiks?

Han: Ja, men min far har fået lov at drive heromkring, så meget vi vil.

Hun: Nu, da var det godt, så kan vi komme sammen hver formiddag, om eftermiddagen skal jeg nord på. Har I noget foder? I morges fik vore kreaturer det sidste halm, nu skal de selv bjærge føden.

Han: Ja, det er galt nok, da har vi endnu 3 halmknipper. Men sig mig, dér er den ene stud, han ser så arm ud, kan han rejse sig selv?

Hun: Nej, det er knap nok. Han har længe været syg.

Flere steder vender Christen Hede i sine optegnelser tilbage til indtryk fra de mange og lange timer som vogterdreng. Noget damplokomotiv som det, der skimtes i baggrunden, havde han dog ikke mulighed for at se. Først i sommeren 1863 kom en jernbane igennem Hedes del af verden, nemlig banen mellem Langå og Viborg. Der var da ca. 2 mil fra Hedes bopæl og til nærmeste station i Rødkjærbro. Christen Dalsgaards billede hedder »Fåredreng på heden« og er fra 1877.

Han: Jeg har aldrig været på så høj en bakke før; når jeg ser der ud i vester, tror jeg, at jeg kan se helt til verdens ende. Hvad tror du?

Hun: Ja, det kan godt være, det kender jeg ikke noget til, jeg har aldrig været så langt i vester.

Han: Men der ude langt i vest er der (en) flok tørvestakke eller huse, de står så enkelt hver for sig. Ved den anden side af den store mose ligger der noget, der ser ud som en stor myreknold, mon det er et hus, der bor mennesker i, eller er det en tørvestak?

Hun: Ja, det er et hus, dér bor Lumpenskrædder, og hans datter hedder Sus.

Han: Det er et mærkeligt navn, hedder hun virkelig Sus?

Hun: Nej, hun hedder Susanne, men for nemheds skyld siger vi Sus.

Han: Kender du andre folk heromkring?

Hun: Ja, jeg gør, for næst ved de 2 grønne huse bor Jens Frederik. Han er enøjet og gammel, det er hans jord, vi går på.

Han kom os ikke for nær. 2 stude og 1 ko (var) hans hele besætning, når får undtages, deraf havde han en del om vinteren. Disse gik ude både sommer og vinter, og en hund passede dem om sommeren, når de nemlig kom for nær til kornet, nødte hunden dem udad. Der var rum nok til dem; der taltes dengang ikke til markskel, det vil sige på denne egn og dengang. Nu er det helt forandret. Det omtalte kolonisted er nu udparcelleret i 5 parceller og repræsenterer en kapital af 15.000 rd. eller 30.000 kroner imod, som J. Frederiksen dengang næppe ville blive budt 500 rd. derfor. Er det jorden, der er steget så meget i værdi, eller er det pengene, der har forringet sig så meget? Jeg tror begge dele.

Men nu igen til Vildkildebakken, denne bakke blev samlingsplads for mig og den lille pige, vi var på én alder og længtes meget efter hinanden, thi uden menneskeligt selskab er mennesket ulykkeligt. – Jeg havde for det meste 1 kogt æg til mellemmad, men hun havde kun et tørt stykke brød, og så delte vi med fornøjelse med hinanden.

Den gang var det en ørk. jeg kunne gå der dag ud og dag ind uden at se en menneskelig skabning undtagen den lille pige.

Nu vil jeg i korthed beskrive, hvordan egnen deromkring dengang så ud.

I syd sås i horisonten Steenholtkrat, og den her side for lå en gård, hvor der boede en mand ved navn Samson, det var ikke hans rette navn, jeg har siden fået at vide, at han hed Søren Jensen, men det var den gang mere i brug end som nu at kalde

folk øgenavne, hans gård var sort som heden, dér vesten for lå Steenholt og Bedehøje.

Længere til sydøst sås Pårup Høje, Kraglund Kirke og skov med de røde tage af Charlottelund, men i nord og nordøst kunne man se mange kirker, skove og byer, ja i klart vejr kunne ses Vindum Overgaard Kirke. Ak, det var så yndigt at stå på denne høje banke og se ud i det vide; mine tanker har så tit og ofte dvælet ved disse barnlige dage, ja den golde hede står fra de barnlige dage for mig endnu som et eden.

Der var dengang godt køb på jordejendomme, en jævn lille gård på 3 tdr. hartkorn kunne købes for 500 rdr., det var lidt, men det var også knap tid på penge, thi den største del af både gårdmænd og husmænd var meget forarmede, huseene var stolpehuse med klinede lervægge, der på udhusene var oversået med enebærris eller lyng, for ellers ville væggene falde ned, når storm og frost gjorde anfald på de skrøbelige huse.

(Senere tilføjelse)

Uldbinderiet var folks syssel i ethvert hus, det indbragte føden, der avledes lidt af korn og kartofler, ja meget lidt, men så brugtes ingen købmandsvarer undtagen sæbe, salt og tobak, der kunne fås af den mand, som købte bindtøjet.

Vi konfirmander fik kaffe ved præsten dagen før, vi skulle konfirmeres, og vi forstod ikke at drikke det; det var første gang, jeg fik kaffe.

Dette er skrevet til forskellige tider før 1872.

(Udateret, formentlig 1872)

O, hjertenskære Jesu Krist,
Du, der al verdens Frelser est,
Du som et fromt, uskyldigt lam,
led sjæleangst og hån og skam,
og ved Dit korsess kval og nød
forløste mig fra evig død!

Jeg takker Dig af hjertens grund,
for hvad, Du led så mangelund.
Jeg beder end ydmygelig,
at Du min synd forlader mig
for hvilken Du, O Jesu led
og til Din sidste time stred.

(1. og 3. vers af salme af H. P. Resen, omdigtet af Søren Jonæson 1693. Teksten er udfyldt med selvdigtede linjer, fordi Hede formentlig har citeret efter hukommelsen. De sidste to linjer skal lyde således: for hvilken Du, O Jesu sød, / har lidt og stridt indtil Din død.)

1874

(5. juni 1874)

År 1874 fra den 23. marts blev jeg angreben af en hård sygdom, i mine forrige mange sygdomme synes jeg ikke at have haft en så stor smerte. Det var mest lig efter astma, men der var vel flere sygdomme i forening; først fik jeg medicin fra Arffmann, men sygdommen blev jo længere jo værre, så havde jeg så stor modbydelighed for medicinen og kunne ikke få den ned; så blev Arffmann hentet, og så fik jeg andre mediciner, i førstningen var de ny ikke så væmmelige, men så blev de; idag den 5. juni har jeg holdt op dermed, vil ikke have mere deraf. Det var endnu som altid den gode Gud, som har hjulpet mig og ingen anden. Jeg har overladt det til den gode Gud, om han vil lade mig leve, eller jeg skal dø, og vil være godt fornøjet med hans nådige vilje, og i alle tilfælde takke og prise ham derfor. Amen i Jesu navn.

(August Theodor Arffmann (1842-1932) var læge i Kellerup 1870-77, derpå i Fåborg.)

(12. juni 1874)

Jeg måtte dog alligevel have bud efter doktoren og fik en anden slags medicin, den har jeg nu idag, den 12. juni, opbrugt, og nu er jeg Gud ske lov bedre.

*

(Udateret, 1874)

For omtrent 6 år siden, nemlig 1868 i sept. den 11. var jeg i Viborg hos doktor Berg og blev for 3. gang opereret for vandbrok, hvorledes det nu kom sig, ved jeg ikke, men da jeg kom hjem, begyndte det at hovne stærkt op, jeg blev syg i hele kroppen, vi lod doktor Kjær hente 2 gange, vi brugte omslag, men som det lod til uden nytte, da vedblev jeg bestandig at bede til min Frelser: Herre, dersom Du vil, så kan Du hjælpe mig, og jeg bad så længe, at jeg fik troen, at Du ville hjælpe og så hjalp Du også og siden har jeg ikke fejlet noget i den henseende; thi den sygdom, den kære Frelser helbreder, kommer ikke igen. Lov og tak og pris være dig, O, Frelsermand, Du er mægtig til at frelse dine.

(Justitsråd Balthasar Berg (1804-84) var læge i Viborg fra 1832. Harald Vilhelm Kjær (1835-79) var læge i Levring 1862, senere i Kellerup og fra 1870 i Viborg.)

*

(Udateret, formentlig 1874)

Når du ser en godt klædt mand, men konen er pjaltet, så er enten manden dårlig gift eller også er han en tyran. –

Når du ser konen godt klædt, og manden er pjaltet, så er enten manden et drog, eller også er konen hans tyran. Når du ser en flok pjaltede, hungrige børn, så er både manden og konen deres børns tyranner.

København d. 18. Jan. 1875.

Dem er min dannede og lidende hilsen
med en barmhjertig ønske om at
se dig i København, og apparatet som først
særligt er sandsynligt, som man vil
ikke længere i den hvide sig i den
Abel'ske, og som jeg vil gerne vil
jævnledes for dig. Min Broder
Lad os være til mig for Fordret. Du skal
du er en forbløvet og uheldig mand
og slægtlig. Du er en anden verden
for dig. Dydning og Gud's barmhjertighed
Du er en forbløvet og uheldig mand.
Gode og Gud's barmhjertighed, man vil
mille vilde for dig, man vil se dig
i sig. Du er en forbløvet og uheldig mand
for det vilde vilde, som du vil
Lad os være, som skal vilde bli en
Stavn, som og er det vilde, som er
voldsig og uheldig. Gud's barmhjertighed

Typisk side fra bogen, sat ca. 40 % ned.

Hauge, 18. jan. 1875.

Som jeg nu i denne aften sidder her og har mine tanker vidt omkring, randt det mig i tanker, at efter at vore første forældre havde syndet, så varede det ikke længe, inden Cain slog sin broder Abel ihjel, og så sagde Vor Herre til ham: Hvad har du gjort? Din broders blod råber til mig fra jorden. Nu skal du være forbandet på den, skælvende og flygtig skal du vandre omkring på jorden. Og dengang Guds enbårne søn, Vor Herre Jesus Christus kom til jøderne, Guds udkårne folk, men de ville ikke høre ham, men de slog ham ihjel, da forkyndte Vor Herre Jesus, hvad straf de ville få: Eders stad skal lades øde, der skal ikke blive sten på sten i den, og er det ikke gået i opfyldelse? Jo, visselig, jøderne vandrer skælvende omkring på jorden, og det har de nu gjort i over attenhundrede år, og endskønt rige ejer de intet land og må jævnlig lide undertrykkelse og mishandling, og endskønt jøderne er rige og kunne selv købe sig et land, så vil det aldrig lykkes, førend de omvender sig til Herren og antage Ham den evige gode Herre som de korsfæstede og i inderlig omvendelse og tro komme til ham, så vil vor Gud visselig også forbarme sig over dem, thi Gud vil ingen synders død, men at han må omvende sig og leve.

*

(Udateret 1875)

Et digt af H. C. Andersen kort før hans død 11. august 1875.

Aldrig er ungdommens tid forbi
 Jordelivet er et helt trylleri
 Solskin og stormvejr, glæde og smerte
 Der er en verden lagt i vort hjerte
 Den svinder ej som et stjernesud

Mennesket skabtes i billed af Gud
Gud og naturen stå evig unge
Vår lær du os at sjunge
Hver lille fugl stemmer med deri
Aldrig er ungdommens tid forbi.

*

(Udateret, formentlig 1875)

Der var engang en smed, som tog et stykke jern og sagde til sig selv: Af den vil jeg lave en høle, det kan der blive deraf. Og så smedede han derpå en hel dag, derved svandt jernet, og så sagde han til sig selv: Nu kan jeg se, en høle kan der ikke blive, men nu kan der blive en segl, og så smedede han atter en dag, så svandt jernet atter, og så sagde han til sig selv: Nu kan jeg se, en segl kan der ikke blive, men nu kan der dog blive en pregl, og så blev der en pregl.

Således kendte jeg en mand, der blev gift og fik en god gård med sin kone, og han slog stort på, holdt store gæstebud, skaffede smukke klæder til familien, og alting var stort, spiste godt, lå længe om morgenen i sengen, thi han sagde, det er bedst at tage det gode, mens man kan få det, det er aldrig værd at tage sig verden så nær. Verden er, som man tager den til.

Og nabokonerne sagde: Det er dog en herlig mand, hans kone blev godt gift, vi har det ikke således som hans kone, ja, det var nu misundelse.

Fem år var forgået, da sagde han ved sig selv: Det er dog slet ikke så rart at have en så stor gård, den kan ikke holde sig selv, skulle gården ikke føde sin mand, så er den ikke værd at eje. Og så byttede han og fik en mindre gård og så meget fra, at han kunne klare alle kreditorerne, og han sagde til sig selv: Nu er jeg ovenpå, nu kan jeg have det godt, og han havde det godt, det er både vist og sandt. Rigtig nok fik han noget klatgæld de første to år, men han sagde, det kan jeg sagtens få betalt, men det var alligevel ikke så nemt, tværtimod, gælden voksede, så sagde han:

Det duer ikke sådan at plukkes i ærmet af enhver, jeg vil gøre et ordentligt lån, enhver skal have sit, og så vil jeg endda have en del at slå frem med, så ved sognerådet, hvad gæld jeg har, så får jeg afslag i mine kommuneafgifter.

Og så gjorde han et stort lån til 5 pct.; men så varede det kun 2 år, så kunne de mange renter ikke svares, og byttede han igen og fik et godt lille sted til et par heste og 4 køer, 3 år derefter sad han atter i gæld til over ørene, dér kan han ikke være længere, og det varer vist ikke længe, inden han må nøje sig med et jordløst hus og så på fattigvæsenet.

Vil nogen spørge, hvad er årsagen? Da svarer jeg den samme som smeden, der smedede så længe på jernet, at der blev kun en pregl.

*

Den sjæl, Gud i sit billede har skabt,
Er uforkrænkelig, kan ej gå tabt.
Vort jordliv her er evighedens frø.
Vort legeme dør, men sjælen kan ej dø.

(Vers på H. C. Andersens gravsted.)

1877

(Udateret 1877)

1877 da ministeriet Estrup havde gjort grundlovsbrud med at udgive den provisoriske finanslov 12. april, fandtes i Silkeborg Avis No. 119 følgende digt:

Det raske folk, som pløjer
den skarpe jyske vang,
sin nakke nødig bøjer
og trives ej ved tvang.
Frit lufter over hede
den frie vestenvind;
til kamp for frihed rede
var altid jydens sind.

*

23. august 1877.

Jeg underskrevne har modtaget et brev fra sognerådets formand, men formedelst den travle roughøst har jeg nu først fået tid til at besvare det, derpå svares kortelig således:

Drengen Jens Jensen har jeg ikke modtaget betaling for engang for alle, jeg har fået årlig 20 kr., indtil det sidste år har jeg intet fået endnu. Jeg har ikke forpligtet mig til at beholde og forsørge drengen indtil hans konfirmation, det er kun noget snak, som der ingen sandhed er i, og jeg vil ikke betale 60 kr. for ham til Silkeborg Sygehus. Nej! Jeg vil ikke betale én øre.

Derimod vil jeg forbeholde mig min lovlige ret til at gøre krav gældende på erstatning for min udgift til doktor, medicin, vognleje m.m. ligesom for al den ulejlighed, hans sygdom forårsagede os og vort hus, jeg ville kun nødig beholde ham; men ingen af hans familie ville gøre ham og os den fornøjelse at se, hvor ussel han var. Ikkun hans morbroder, J. Jespersen, bad mig så inderligt om endelig at beholde ham, indtil det kunne blive ordnet, hvad for et fattigvæsen han skulle tilhøre. Selv hverken kunne eller ville han have drengen i sit hus, men jeg har ingen lovet at gøre så megen opofrelse for ingen ting, og jeg skal nok i sin tid forelægge sognerådet regning på mine hafte udgifter ved Jens Jensens kur og pleje. Det forundrer mig højligt, at sognerådet endnu ovenikøbet vil forlange, at jeg skal betale drengens

Hans Smith er som Christen Dalsgaard en af dem, der bedst og mest indtrængende har skildret midtjyske bønder. Her har Hans Smith taget et sognerådsmøde på kornet. Hede var selv i mange år sogneforstander, som det hed fra 1841 til 1867. Meget havde sogneforstanderne ikke at skulle have sagt, men deres virksomhed var forudsætningen for det mere udviklede folkestyre. Ved bordenden tyder en Christen Hede her teksten for sine fæller, der vel er ængstelige for, om de nu også ret har forstået det hele, men dog ikke uden selvfølelse. Alt i mens drikkes der øl af samme stob og bakkes på piiv mæ lång rør.

kur og pleje i Silkeborg, mens hans kur og pleje hos os ikke kunne regnes for det 3 dobbelte. Men nej? Det går ikke!

Jeg har fået nok af den ting, og jeg skal nok vide at (værne) min ret mod alle ubeføjede angreb.

Skrevet for S. Christian Hede

(Udateret, formentlig 1877)

JULE TANKER

Midt i natten, midt i vinterens hjerte
fødttes den, som bar al verdens smerte
i sit rene himmelstærke bryst,
som forjog den tunge sjæleslummer,
som til håb forventt al dybe kummer
og fortvivlelse til salig lyst.

Hvi i mørke? Burde solen ikke
smile stolt med sine stråleblikke
til det dyrebare kongenor?
Hvi i vinteren? Burde sommerpragten
ikke hilse den, som knyttet pagten
mellem himlen og den faldne jord.

Hvi i krybben? Hvi i armod's pjalter
fødttes den, som rejste nådens alter,
på hvis fodtrin konger knæler ned.
Hvorfor smykker ej et purpurklæde
den, som dog engang på kongesæde
trone skal i lysets herlighed.

Jo! I kulden just må luen brænde,
just i mørket må den gnist sig tænde
som ej nat ej vinter slukke mer.
Lavt i løndom må det frø nedlægges,
hvoraf livets skønne træ udklækkes,
som udødeligheds frugter bær.

Ydmygt må den lysets drot fremtræde
dyden ene er hans kroningsklæde,

tålmod er hans heltemod,
sandhed er hans sværd, et kors hans trone,
tornekransen er hans kongekrone,
og hans purpur er hans eget blod.

Intet flitterskær af jordisk vælde
skal den højes offerglans vanfælde,
guld og diamanter er kun muld
nattehimlens tusind solsystemer
er hans evig klare diademer,
sandheds morgenrøde er hans guld!

*

(Udateret, formentlig 1877)

Lær at dø, mens du lever, for at du kan leve, når du dør!

Vor Herre Jesus har sagt: Hvo som tror på sønnen, har et evigt liv.

Ja, det er netop det, som det kommer an på at have for øje. Troen på vor Herre Jesus som frelser, som den, der hang på korset for vore synders skyld, men opstod af graven, da han havde bundet djævelen til dommedag.

*

NOGLE ORDSPROG

Når man har en god samvittighed, er der ingenting, som kan knække en mand.

Når glæden er i stuen, så er sorgen i forstuen.

Den dag, som med glæden går, kommer aldrig igen med sorgen.

Den, som tager barnet ved hånden, tager moderen ved hjertet.

Få er som fader, ingen som moder.

I tvende kamre deles hvert et hjerte,
og deri bygger den lyse glæde og den mørke smerte.
Når glæden våger i den ene bolig,
da i den anden dens broder smerten sover blidt og rolig.

Ak glæden dæmp, det friske liv du gemmer
tal sagte, sagte,
at ikke sorgen vækkes af sin slummer.

*

Nu synker solen i guldbræmmed sky,
dens stråler spille på skov og by,
og himlen flammer så lys og ren,
men fuglen slumrer i træets gren
god nat, god nat!

Fredsenglen breder sin vinge glad,
lysalfer danse på blomst og blad,
og drømmen daler fra himlen ned,
men tankerne ile afsted afsted!
god nat, god nat!

Snart kommer atter den travle dag!
O, Gud, jeg er så lille og svag!
Giv du mig styrke og led mig frem,
at fuldendt gerning jeg bærer frem,
god nat, god nat!

AFTENSANG

Nu synker solen ned bag brune høje,
nu kommer ro og fred på dagens møje!
Nu alle travle deres hjem oplede.
Den lille fugl flyer muntert til sin rede.

Nu farvet er med guld den blanke himmel,
snart vil den være fuld af stjerners vrimmel.
Snart lukker øjet sig til sødest hvile.
Og udi drømme ser vi engle smile.

Og trygt i englefavn da sjælen hviler,
fra suk og sorg og savn mod himlen iler.
Sit hjem den søger hist bag hver en stjerne,
der venlig vinker til os fra det fjerne.

En livets aften vil Gud Herren sende,
da lukkes øjet til, al strid har ende.
O, skal vi samles da i himmerige?
Skal med Guds engle vi fra verden stige?

Se, dagen svandt nu bort! Se stjernen smiler.
Hvor er vor tid dog kort, rask solen iler,
men ser, hvor skøn nu aftenhimlen luer,
men livets aften er, når Gud vi skuer.

*

Ved du hvad det største er? Det er Guds kærlighed. Guds ubegribelige forbarmende kærlighed i sin søn Jesus Christus; det er livets gåde at forstå dette, at finde det største.

*

Milde engle fra min barndoms tid
fra min drømmeverden lys og stille,
flygter ej, men står mig trofast bi,
når jeg glæder mig, når tårer trille,
deler med mig al min bedste lyst,
og bevar den barnlig og uskyldig,
værer i den trange stund min trøst,
gør mig livet rigt, min gerning fyldig.

(Versene indført 1877 er ukendte, måske originale.)

(Udateret 1877)

En ko udskiller daglig omtrent 15 pletter urin, for et år 10.950 pund, der i værdi efter kunstige gødningsmidlers værdi er værd:

Urinen af en ko om året er	166 kr. 20 øre
Den faste gødske om året er	87 kr. 60 øre
	<hr/>
	253 kr. 80 øre

Af dyrlæge H. Jensen, lærer ved den Classenske Landbrugsskole på Falster 1877.

*

Efter kyndiges optegnelser er forskellen mellem de forskellige fodringsmidler således:

	Æggehvide- stoffer	Sukker- stoffer
Oliekager	1 del mod	2 dele
Ærter	1 - -	2½ -
Klid	1 - -	3½ -
Godt kløverhø	1 - -	4½ -
Godt nyhø	1 - -	5½ -
Kornarternes kærne	1 - -	5-6 -
Rodfrugter	1 - -	6-7 -
Halm	1 - -	35 -

*

De forskellige næringer indehaver værdi mod 100 (pund) godt enghø:

- 33 à 36 pund oliekgær
- 36 à 40 pund rug og ærter
- 40 à 45 pund byg
- 45 à 50 pund havre og hvedeklid
- 200 pund kartofler
- 200 à 400 pund halm
- 350 pund runkelroer
- 400 pund grøntfoder
- 600 pund roeblade og turnips

(1. marts 1878)

Der er mange gange spået om vor jords undergang, men dette er indtil nu ikke gået i opfyldelse; men efter de nyere astronomer kan det siges med vished, at dersom verden ikke forgår forinden, vil den nordlige halvkugle blive ødelagt ved en vandflod lig syndfloden i Noas tid, men det er så længe til, at vi ikke behøver at ængstes derfor – eftersom det ikke vil ske førend 6500 efter vor tidsregning.

Den sidste vandflod fra Noas tid kom nordfra, og vandet vedbliver endnu bestandig at trække syd på indtil 6500, da det så er 10.500 år siden sidste vandflod, da vil vandet pludselig komme syd fra og oversvømme alt uden måske de højeste bjergtoppe.

Men der er en anden fare, som er langt nærmere, og som mange af de nulevende mennesker kan opleve, og det skal være en komet, som er beregnet at vil støde på vor jord nytårsaften 1933, og det er den såkaldte *Bielas komet*, der gennemskærer vor jordbane på sin vandring til og fra solen, den nærmer sig solen på 19 million mile og fjerner sig fra den på 127 million miles afstand. Den ægformede bane skærer flere af planeternes bane, deriblandt jordens.

Det er det mærkeligste ved denne komet, at den ved sin beregnede tilbagekomst på himlen 1846 gik i stykker, og da den nøjagtig indfandt sig igen i 1852, var den i to, som fulgtes broderlig ad. Er der fare for én, må faren jo være lige så stor for 2; den er meget stor, ja endog større end Jupiter, og de nyere astronomier tror, at stjerneskud-meteorstenene kommer fra kometerne og består af gedigent jern, dersom jorden kommer uskadt fra denne katastrofe, vil den gentage sig den 26. december 2215, men da kometerne ikke er at stole på, da de undertiden

bliver helt borte eller på andre tider, så måske vi også denne gang kan slippe med skrækken. Det er jo den almægtige Gud, der råder, jorden kan jo forgå, hvad dag det skal være, ved en af disse himmelstormere.

Der er endnu en anden ting, som ifølge naturens orden er således. Vandet strømmer nemlig fra nord til sydpolen, og isen bliver bestandig større nordfra, og derfor tiltager kulden på den nordlige halvkugle, år 1248 var den heldigste periode, og fra den tid bliver det koldere og koldere, indtil vi skriver 6500 efter vor tidsregning, da så jorden får en anden retning mod solen, og vandet vil komme sydfra.

Hauge, 1. marts 1878

*

Herre, tag med Din stærke hånd
barnet, som leger ved stranden.
Send Du Din værdige helligånd,
at det kan tage selvanden.
Vandet er dybt, og bunden er glat,
Herre, får han først i hånden fat,
drukner det ikke, men lever,
til Du det nåderig hæver.

Moderen sidder i tunge savn,
ved ikke, hvor det sover,
ganger for døren, råber dets navn,
hører slet ikke, det svarer,
tænker som så, hvor det end er,
Han og Du er det altid nær,
Jesus dets lillebroder
følger det hjem til moder.

(Bjørnstjerne Bjørnson: Arne, slutningen af kap. 3.)

Mit hjerte er lille,
dér kan ingen bo
uden Herren den milde,
Ham gav jeg min tro.
Med Jesus i hjerte,
jeg kender ej frygt,
i glæde og smerte
indslumrer jeg trygt,
lægger hænderne sammen
i Jesu navn amen!

DEN BLINDE.

I kalde mig den blinde
og sige: arme mø!
Dit liv er idel sorger,
dig var det bedst at dø.

Du kan ej stjernen skue
på himlens dybe blå,
du ser ej blomst at prange
ej kildens vove gå.

Du ser ej øjet stråle
af elskovs smerte sød
dit liv er intet andet
end bitterhed og død.

Med ynk I mig betragte,
jeg hører suk af bryst,
som havde Gud ej skænket
mig allermindste trøst.

(Kan tænkes at stamme fra en almanak eller lign.)

Hver gang en ærlig sjæl på jord
vil sine hænder folde
i Jesu navn, og bønnens ord
vil dø på læber kolde,
forbarm Dig over støvets kår,
vis, Du på alt kan bøde!
Og nyn i os et Fadervor
så vore hjerter gløde.

(Grundtvig: Gud Helligånd, vor trøstermand, sidste vers med en enkelt afvigelse.)

*

Godt er det at prise Herren og synge Dit navn, Du højeste.

*

Kan du tro, skal du se Guds kærlighed.

*

Jeg er opstandelsen og livet, og han som tror på mig, om han end og dør, skal han dog evig leve.
(Johs. ev. 11, 25)

Syndens sold er døden, men Guds nådegave et evigt i Christo Jesu, Vor Herre.
(Romerbrevet 6, 23)

Fader, jeg vil at de, som Du har givet mig, skulle og være hos mig, hvor jeg er, og Du skulle se min herlighed, som Du har givet mig.
(Johs. ev. 17, 24)

Jesus siger: Han, som tror på sønnen, får et evigt liv.
(Johs. ev. 3, 36)

Død, hvor er din brod, Helvede, hvor er din sejr, men lovet være
Gud, som gav os sejr ved Jesum Christum, Vor Herre.

(1. Kor. 15, 55-57)

Jeg lod forbandelse udgå, siger den Herre Zebaoth, at den skal
komme til tyvenes hus og til hans hus, som sværger falskelig ved
mit navn.

(Prof. Sakarias 5, 4)

*

Og blev mig verden stund for stund
alt mere tom og øde,
en urtegård med torne kun,
hvor såret jeg skal bløde:
De store håbets ord jeg ved,
som gør min tanke rolig,
at Christus har beredt mig sted
i Guds min Faders bolig.

*

Du skal ikke gå som en bagvasker blandt dit folk, siger Herren,
Du skal hverken fortælle ven eller uven andres levned, og uden
det er dig synd, da åbenbar det ikke.

1. 2. Korinthierbrev 5, 17

Dersom nogen er i Kristus, da er han en ny skabning, det
gamle er forgangen, se det er blevet nyt.

2. Romerbrevet 6, 22

Men nu er I frigjort fra synden og er blevet Guds tjenere, har
I frugt deraf for eder til helliggørelse, og enden er et evigt liv.

3. Ordsprogene 10, 4

Den, som arbejder med en slap hånd, bliver arm; men den
flittiges hånd gør rig.

4. Ordsprogene 13, 4
Den lade begærer, og hans sjæl får intet, men de flittiges sjæle mættes rigelig.
5. Esajas 48, 17
Jeg er Herren din Gud, som lærer dig, hvad nyttigt er, som fører dig på vejen, du skal gå.
6. Romerbrevet 8, 28
Vi ved, at alle ting tjene dem til gode, som elske Gud.
7. Job 1, 21
Herren gav, Herren tog, Herrens navn være lovet.
8. Galaterbrevet 6, 9
Men vi gør det gode, lad os ikke blive trætte, thi vi skal og høste i sin tid, såfremt vi ikke forsage.
9. Esajas 12, 2
Se Gud er min salighed, jeg vil være tryk og tillidsfuld og ikke frygte.
10. Sir 40, 20
Den, der nærer sig af sit arbejde og lader sig nøje, fører et roligt og fornøjet liv og finder et liggende fæ.
11. Esajas 65, 1
Jeg er søgt af dem, som ikke spurgte, jeg er fundet af dem, som ledte efter mig, jeg sagde til et folk, som ikke er kaldet efter mit navn: Se her, her er jeg.
12. Salmerne 33, 18-19
Se, Herrens øjne er til dem, som Ham frygter, som håber på Hans miskundhed for at fri deres sjæl fra døden og opholde deres liv i hungeren.

13. Salmerne 145, 19
Herren gør efter deres velbehagelighed, som Ham frygter;
Han hører deres råb og frelser dem.
14. Esajas 65, 24
Det skal ske, førend de råber, da vil jeg svare, medens de
endnu taler, da vil jeg høre.
15. Jakob 5, 17-18
Elias var et menneske, lige vilkår undergivet med os, og han
bad en bøn(...), og himlen gav regn, og jorden bar sin frugt.
16. Salmerne 50, 15
Kald på mig i nødens tid, så vil jeg udfri dig og du skal prise
mig.
17. Esajas 54, 10
Bjergene skal vige, og højene bevæges, men min miskund-
hed skal ikke vige fra dig, og min fredspagt skal ikke rokkes,
siger Herren, din forbarmer.

*

Dersom du bekender den Herre Jesus med din mund og tror i dit hjerte, at Gud oprejste Ham fra de døde, da skal du blive salig, thi med hjertet tror man til retfærdighed, og med munden bekender man til salighed.

(Romerbrevet 10, 9-10)

*

Luther sagde om dem, som synge, at iblandt dem kunne man rolig sætte sig ned, fordi onde folk har ingen sange.

(Citatet tillægges med urette den tyske digter J. G. Seume (1763-1810). En florentinsk folkesang, der er århundreder ældre, har de samme linjer, og også Luther brugte en lignende vending, jf. T. Vogel-Jørgensen: Bevingede ord, 1963, s. 98.)

JULEN

Af Theodor Schorn

Velkommen dejlige fest påny
med al den glæde, du bringer,
din lovsang fra den lysende sky,
din susen af englevinger!
Du bærer budskab til land og by,
som sødt og livsaligt klinger.

Ja, glæd dig jord! Din Frelser er født,
han elsked over al måde,
for dig forlod han Faderens skød,
med fred han kom og med nåde,
hans mægtige hånd hver lænke brød,
han løste dig livets gåde!

Lad ham i hjertet fæste bo,
vi ham din hu og din tanke,
klyng fast dig til ham i bøn og tro,
om stormen sno dig som ranken,
da skal du finde hos ham en ro,
som er uden mål og skranke.

(Udeladt er aftensangen: »Nu synker solen ned ...«, se s. 118)

Nedenstående vers i en ligkrans over Johan Jensens barn Johanne Kirstine, som døde 11. juli 1880 11½ år gl.

En barnesjæl har foldet vingen ud,
er flygtet bort fra jorden til sin Gud!
Et lille barn, som venlig til os lo,
har øjet lukt til dødens tavse ro,
og kindens rose, øjets lyse glans
er nu en blomst i hjertets mindekrans.

Ak, verden gemmer megen sorg og savn,
kun sjælden tager glæden os i favn,
men tit fra øjet falder tårens dug,
og over læben bryder smertens suk.
Dog Herren sender os kun hjerteve,
når Han vil prøve os og troen se.

Du lille barn, dit støv vi sænke ned
i jordens skød til hvile og til fred,
dig skal ej ængste verdens savn og sorg,
du lille engel i Guds himmelborg
du var en drøm, ak, drømmen var så kort
med dig tog Gud en lykke fra os bort!

(Det fremgår ikke, om Hede selv har skrevet disse vers, eller om han har afskrevet dem.)

1882

(7. maj 1882)

Fra almagtens hænder vort væsen gik ud,
did længes vi altid tilbage
den skinnende livsstrøm ved tronens Gud,
du giver os engang at smage.

Disse lemmer må blive til støv
lig markens liljer og skovens løv,
til engang der kommer en dejlig vår,
de fromme da ind til glæden går.

(Ukendte vers)

*

Dette er skrevet d. 7. maj 1882.

Min hånd ryster lidt og kan ikke således skrive som førhen, men jeg takker Gud for, at jeg er således, som jeg er. Jeg er nu 72½ år, og det lakker mod enden med dette jordeliv og håber at gå glad herfra hjem til min Frelser. Amen.

*

Vil gennem ørkenen Du mig lede,
jeg følger og jeg støtter mig ved Dig,
af klippen vil Du læskedrik berede,
af skyen vil Du manna give mig.
Jeg tror, at alle Dine stier
vil ende der, hvor alle sorger tier.
I mørken dal er Du min stav,
Du vil mig vel til lysets rige føre,
dog må jeg først den tunge rejse gøre,
der går igennem død og grav.

*

Hist i det fjerne
Din trone mig svæved for øje,
hjertet så gerne
flyttede op til det høje,
gerne jeg havde jo alt, selv livet,
åndernes Fader Dig givet!

Endnu er jeg ej rensat nok
til at optages i Din flok!
Kød og blod korsfæstes må,
før vi den rene himmel nå!

I himlen er dag,
i afgrunden nat,
på jorden dæmring er
O, tag den vel i agt!

(Vers af ukendt oprindelse, måske skrevet af C. Hede selv.)

*

(7. november 1882)

Da Taylor havde mistet alt, da hans hus var blevet plyndret, hans familie jaget ud, og hele hans timelige ejendom var lagt under beslag, kunne han endnu skrive »Jeg er falden i retsbetjentenes hænder, og alt har de taget fra mig, hvad nu? Lad mig engang se mig om; de har ladet mig beholde solen og månen, en kærlig hustru, mange hjælpsomme og nogle deltagende venner. Jeg kan endnu tale, og min muntre natur, min glade sjæl og min rolige samvittighed, heller ikke det har de taget fra mig, også min tillid til Gud og bibelens forjættelser, min tro, mit håb om salighed og min menneskekærlighed har de ladet mig beholde.

Jeg spiser og drikker, sover og fordøjer, læser og tænker. Den, der har så megen grund til glæde, må komme til at elske kummer og sorg højt, når han sætter sig ned på en lille håndfuld torne«.

»Forretninger«, siger Taylor, »forvandle omegnen af hjertet til en ørken, medens hjemmet lægger besætning ind i fæstningen.« Og omend hovedet kan være opfyldt og optaget af ærgerlige bestræbelser og forhåbninger, vil dog livet, hvor glimrende det end kan tage sig ud for verden, ikke blive lykkelig, ja, måske forfejlet, når hjertet ikke er opfyldt med kærlighed og medfølelse for andre.

Den 7. november 1882.

Chr. Jacobsen Hede

(Jeremy Taylor, 1613-67, eng. biskop. Afsat under borgerkrigen, en af den anglikanske kirkes betydeligste opbyggelsesforfattere.)

*

(Udateret, formentlig 1882)

Arbejd, som havde du livet for evig i hænde,
dyrk Herren, som livet i dag for dig skulle ende.

*

Stat op og sæt det i værk, og Jehovah vil være med dig.

*

(Udateret, formentlig 1882)

Eksemplets rige lære, O, lad den bære frugt,
forspild den ej, mens tidens strøm henrinder,
det gælder ej, hvorledes livet ender,
men kun, hvorledes tiden du har brugt.

Hvor udsat er dog ikke den mand,
der over sig selv ej hæve kan.

*

I varigheden af tålmodet, udholdenheden og overbærelsen viser sig meget af det gode, som ligger i mennesket.

*

Hvor megen skønhed, glans og pragt
fremtoner af kunstens magt,
kan man på jordens kreds dog finde.
Mod Herrens værk dog alt må svinde
i bjerg og dal i flod og hav
Han tusind undere os gav.

*

Salige er de, som føle hjemve,
thi de skulle komme hjem.

Over Guds trone hvælver sig himmelens bue,
jorden som skammel bøjer sig under Hans fod
herligt og skønt, dog en større glans skal vi skue,
når til sit hjerte Herren os lægger så god.

Vælt alle dine veje
og al din hjertesorg
på Ham som har i eje
den hele himlens borg.
Han, som kan stormen binde
og bryde bølgens blå,
Han skal og vejen finde,
hvorpå din fod kan gå!

(Første vers af Paul Gerhard: »Befal du dine veje«, men her gengivet som i Landstads norske salmebog 1870. Foregående og følgende vers er ukendte, nogle måske afskrift, andre måske originale.)

*

O, Gud, gør Du vor hjerte glad,
giv ånden kraft og fred,
kast al vor smerte håb og had
i havets dybder ned,
tryk da når døden nærmer sig
mildt vore øjne til,
vis os, når hist vi stå hos Dig,
Dit nådefulde smil.

På Herrens folk en sabbats hvile venter,
når striden her tilende er;
fra denne vished hjertet henter
sin trøst, når verden trykker her,
se op til Ham, som vil med glæde
dig hen til nådestolen lede,
giv trætte hjerte Ham din tro.
Lid på din frelsers hjælp i døden,
Han svigter ej, og efter døden
Han fører dig til salig ro!

Så længe som jeg ånder her på jord,
skal Du korsfæstede mit hjerte eje,
hvor højt, hvor lavt mig fører mine veje
Dit navn forblive skal mit sidste ord.
Ak, at jeg offer kunne bringe Dig
for al den byrde, Du har båret,
for al den salighed, Du vandt til mig,
da for min synd Du blev til døden såret.

Altså retfærdiggjort ved troen har vi fred med Gud, med vor
Herre Jesus Kristus, ved hvem vi også have adgang formedelst

troen til den nåde, hvori vi stå, og vi rose os af håb om herlighed hos Gud.

(Romerbrevet 5, 1-2)

*

(Udeladt er de s. 162 gengivne to første vers af Balbulus' salme.)

(Udeladt er »Milde engle ...«, se s. 119.)

*

Synk som et barn op til din Faders hjerte,
stol på Hans stærke arm, Han sender fryd og smerte.

*

Hvad hjælper os vor sorg og klage,
hvad hjælper os vort ak og ve,
hvad hjælper, at vi alle dage
os ynkeligen ville te?
Vi fylde kun vor sorgers mål
med sligt unyttigt klagemål.

(Andet vers af G. Neumark: »Hvo ikkun lader«, men gengivet i versionen fra W. A. Wexel: »Christelige Psalmer«, 1840, 3. udg. 1859)

*

Det rette evigheds menneske er en god verdensborger. Jo mere jeg er hjemme i himlen, desto bedre trives jeg på jorden.

(Udateret, formentlig 1886)

Der rinder mig ihu en begivenhed for mange år siden. Jeg havde nemlig købt en hedelod ude på en vild hede, og for at få nogen avl i den var der ingen anden udvej, end at der måtte brændes aske af morskjolden til at gøde jorden med. – Ja, det var en dårlig gøde, men således var det dengang, men det var egentlig ikke det, jeg ville sige, men:

En sommernat – det var den 12. juni – gik jeg muttersene og holdt vagt ved en masse asketørv, der var ild i. Det var en kedsommelig nat. Jeg frøs på den ene side og blev for varm på den anden og ingen andens selskab end en flok små fugle, der af og til kom susende over mig. Det værste var, at der let kunne ske en ulykke, dersom vinden rejste sig, og ilden gik over på andre ejendomme, ja, en stor plantage var i nærheden. Det kunne gå så galt, at jeg ikke kunne betale skaden med alt, hvad jeg ejede. Så bad jeg til Vor Herre, at Han ville hjælpe og redde mig denne gang, og det var hjerteligt og alvorligt, jeg bønfuldt min Gud, og så kom mig ihu, hvad Gud havde gjort for mig i de henfarne dage.

I de barnlige dage, da var jeg lille ni års dreng sat til at passe fem køer for min farbror. Det var i marts måned; dengang var det ikke som nu, der var lidt foder til kreaturerne og lidt græs så tidligt, men ud skulle de. Det var koldt, og jeg skulle passe dem. Der var en gammel ko, som de rejste op, men endda måtte hun ud med de andre. Der var mest grønt ved bækken, og der skred den gamle ko i og druknede. Jeg løb efter hjemmet og græd og bad til Vor Herre. Det kan nok være, det så galt ud for mig, endskønt jeg ikke kunne gøre noget derved; men er det ikke forunderligt, som Vor Herre leder og styrer alting til det bedste.

Vor Herre sendte mig en talsmand, en kone af byen, som jeg

ikke havde videre bekendtskab med, og hun talte min sag så kraftigt, at jeg slap nogenlunde derfra.

Så randt så mange ting ihu fra barndomstiden. Da jeg var 12 år, tjente jeg P. Sørensen i Pederstrup for kodreng, men jeg skulle også vande tre heste om middagen i et hul, som kaldtes døvhullet, nogle mente, den var bundløs, det var nu ikke således, men dyb var den. Så en dag var jeg med de 3 heste til vands, og den, jeg red på, var en halvtik, en slem og ustyrlig (én) var han, og som vi var i nærheden af vandet, tog den i galop, og så styrtede jeg ned på mit hoved for af hesten.

Men det gav jo et stor plump i vandet, så blev han bange, rendte tilbage og trak mig op som en druknet mus.

Og således har Vor Herre reddet mig så mange gange, og derfor var jeg også vis på Han ville redde mig denne gang, og Han gjorde, som jeg bad om, og da dagen gryede, var ilden slukket, og glad var jeg, takkede Gud, og så lovede jeg for aldrig at tænde ild mere på denne hede.

*

1. december 1886.

Nu i dette år har jeg solgt mit hus og ejendom til vor skolelærer her i Hauge Skoledistrikt, Peter Meldal Andersen, der er gift med vor plejedatter Knudrikke Jensen, nu har jeg det meget godt, har nok at leve af og er ved gode folk. Men hvad er livet alligevel, min livsledsagerinde er syg og meget lidende, og der er kun lidt forhåbning om bedring, og det er en tung sorg for mig.

Dog i al min sorg glæder jeg mig i min Herre Jesus; thi Han har skænket mig sin fred, der overgår al forstand og bevarer mit hjerte i min Frelser.

Når jeg i aften sidder her i min ensomhed, så rinder mig så mange tanker ihu: Snart tænker jeg på mig selv og min egen barndom og snart på andre, men det forslår kun lidt; snart flyver mine tanker ud i den vide verden til jordklodens yderste grænser, ja snart til rummeligheds rummets yderste grænser, det er mig ikke

muligt at styre mine tanker, når jeg vil holde mine tanker på en vis genstand, så kan jeg ikke, de flyver fra det ene til det andet, så i himlen og så på jorden, og så farer det ofte tilsidst til himlens og jordens Herre, vor Fader som er i himlen.

1887

(1. maj 1887)

Hvil rolig sødt du døde
i vestens aftenglans,
til østens morgenrøde
dig bringer livets krans.

*

Gør vejen lys, gør vejen bred
og send Din nådes fylde ned,
hvor hendes fod skal træde,
sank barnetro i hendes sind,
og før Du hende Frelser ind
til salighed og glæde.

Fremad og hjemad med håb og tro
mod lysets evige rige!
Stjernerne glimter i nattens ro
for sjælen en himmelstige.
Fremad og hjemad med frejdigt sind
i kamp mod det falske og tomme,
så lukkes vi nok i himlen ind,
når dagens timer er omme!

Den 1. maj 1887

(Formentlig originale vers.)

20. maj 1887

Der er i disse dage megen sygelighed her omkring; vor nabo J. Peter Jensen er dårlig, og hans kone og søn er også syge.

1888

(9. juli 1888)

År 1888, den 20. juni, var der stor skovfest i Bøggild Skov. Jeg var også kommet med og kørte med Mads Voer derhen, det var en fest, der betød noget, det var mindet om stavnsbåndets afløsning for hundrede år siden. Jeg vidste ikke, at jeg manglede noget på helbreds vegne, omtrent kl. 3 ville jeg helst hjem, og så gik jeg ene henad vejen. Jeg fornåm mig noget ilde tilpas og satte mig ned på vejen en kort tid; så kom Ole Andersen kørende og tog mig op, da jeg kom hjem, var jeg meget syg, der løb meget blank vand af mig, og så kunne jeg ingen steder få ro. Jeg ved ikke og forstår ikke, hvordan jeg kom over den tid fra onsdag til torsdag aften, da kom doktoren Barfod. I al den tid kom jeg ikke af med enten vand eller gødning, begge udgange var fast forstoppede. Ak, Gud hvor doktoren pinte mig, det er ikke til at beskrive, men det var en meget god doktor, det var godt gjort af ham. Ja, jeg forstår det ikke, mine folk sagde, at han lod hele spande vand gå ned igennem min hals og indvolde og nedenunder, jeg erindrer kun så meget, at han råbte bestandig, du må ikke bide mig.

Så gav han sig til at skære hul på min mave, og ind i blæren satte (han) et rør deri, men det kunne ikke gå. Når jeg hostede, så fløj røret ud, og når jeg vendte mig i sengen, så var det ligefrem galt, så opfandt doktor Barfod et bedre råd, så sendte han mig en bandage med en plade at sætte over hullet med et rør ind i blæren og et udad, og nu går det for så vidt godt nok. Ja, havde Barfod

ikke været en sjælden udmærket læge, så havde jeg vist været død under svære lidelser, derfor modtag min hjerteligste tak så længe jeg lever.

Hauge, den 9. juli 1888

Kristen Jacobsen Hede

(Th. Barfoed (1850-1937) praktiserede 1877-89 i Kellerup.)

*

23. juli 1888

Denne smertelige sygdom vedblev, og jeg lider hårdt, og jeg beder daglig inderlig til Vor Herre, om at forlindre mine smerter eller det, som jeg så inderlig beder om, at den kære Fader i himmelen ville løse op for mig og tage mig hjem til sig i sin himmel.

*

28. juli 1888

Gud har hjemsøgt os hårdt vi to gamle; min kone har været meget svag i lange tider, nu er der kommet en anden svaghed til for hende, nemlig en brokskade, nu har hun fået et bind, og det kan hun ikke bruge, og så slæber vor tid sig så sørgelig hen, kun vor tro og håb til den kære Gud holder vort håb oppe.

*

4. august 1888

I går var min kone i Kjellerup og fik et brokbind lavet, nu må det vel passe. Jeg døjer elendigt med mit sår, thi bindet lader sig trække fra hullet, og så kan vi ikke selv få den i, vi havde doktoren forleden dag, og da led jeg en forskrækkelig pine, indtil han kom.

*

Med høns på gulvet og spinderok inden for rækkevidde sidder den gamle kone og læser i den hellige skrift. Således har Christen set sin trofaste Jette, når han på deres gamle dage skrev i sin dagbog. Billedet er fra 1848, malet af Christen Dalsgaard og kaldt »Julemorgen hos en bondekone«.

21. august 1888

I dag er det som førhen med mig, jeg lider af såret, og om natten, når jeg vender mig vil røret gå af, og jeg skal op at pisse en 4 gange hver nat, ellers er jeg indvendig frisk og spiser godt. Min kone bliver jo længere mere svag, det værste er, at hun kan slet ikke sove om natten, men klager sig bestandig.

5. september 1888

Nu er der sket en forandring med min svaghed, det har i lang tid mindet, ligesom urinen ville ud af den gamle vej gennem røret, men det blev ved at gå den kunstige vej med megen ulempe for mig; men i natten mellem 4. og 5. september, da jeg kom op at pisse, gik det den gamle vej gennem røret. Gud må vide, om det nu vil blive godt. Jeg håber på Gud og tror på Ham, det nu må blive godt. Nu har jeg lidt i 44 dage og nætter, siden min skade begyndte.

*

15. september 1888

Ja, vi har nu haft 6 dage godt tørvejr, det var meget godt for høsten. Vor byg har været høstet nu i 7 dage, og er vel snart tjenlig at køre ind. Af havre er kun lidt høstet.

Min kone bliver ringere med hver dag. Jeg går ved det samme, lider meget og kan ikke sove om natten, Gud se i nåde til os.

*

(2. oktober 1888)

I dag den 2. oktober 1888 er jeg meget ringere. I nat har jeg ikke sovet for pine, i dag er det ligeså. Min kone bliver ringere med hver dag. Algode Gud, se i nåde ned til os. Amen i Jesu navn.

*

(2. oktober 1888)

Jeg har tænkt mig, at der af vor efterladte formue skulle komme vore børnebørn noget til gode som f.eks. 25 kr. (overstreget er 50 kr.) til hver, og det skulle drages fra de 2800 kr., som står hos lærer Andersen.

Så vore 7 børn resten samt, hvad som kan indkomme fra efterladte varer og løsøre, møbler, sengeklæder, gangklæder, ulden og linned, bøger o.s.v. Kan de komme til rette om at dele

det mellem sig, er det godt, ellers kan de jo holde auktion dermed og dele pengene, dette står til dem selv. Enhver af vore 7 børn eller ægtefæller skal arve ligemeget, både af det ene og det andet. Uden, hvad som er bortgivet før vor død. Således skal Christen Johansen, realskolelærer i Silkeborg have mit chatol med skab ovenpå, som jeg har givet ham for mange år siden alt efter, at den sidste af os er afgang ved døden.

Så skal børnebørnene arve således:

Thomas Frederiksens Søren Kristian og Jette 50 kr.
Jacob Hedes Søren Kristian og Jette 50 kr.
Christen Bechs Kristian og Jette 50 kr.
Ole Sørensens Andersine og Mette 50 kr.
Jens Lysdals Knud Peter og Jette (udstreget er Kristiane) 50 kr.
(Udstreget er Jacob Knækkeborgs kone.)

Johannes Jensens Knud Peder og Jette 50 kr.
Desuden skal 2 børnebørns børn, som er opkaldt efter mig, nemlig Kristian Hede Andersen og Mikkel Kellers søn Kristen Hede Jensen hver have mindst 25 kr. (udstreget er 50 kr.).
Desuden skal Knudrikke også have noget, som jeg i dag ikke kan bestemme, men mindst 25 kr.

Hauge, 2. oktober 1888

Chr. Jacobsen Hede

Dersom de penge, jeg har i Sparekassen, er der, til den sidste af os er død, forbeholder jeg mig at dele efter bedste skjønsmhed.

(De to børnebørn, som blev slettet af testamentet, er dem, som Hanne Lysdal fik med lærer Stoye.)

*

(22. november 1888)

I dag den 22. november er jeg som sædvanlig fuld af pine og kan ikke sove om natten. Doktoren havde jeg den 17. november om aftenen.

*

(November 1888)

Natten mellem 11. og 12. november døde min kære kone blidt og roligt. Hun gav kun 3 suk, så hensov hun. Hun så en hvid engel natten før, der rakte de hvide arme imod hende, det var så skønt for hende og mig. Hanne og Sine vågede ved hende den nat, hun døde.

Fred med dit støv! Velsignet dit minde.

*

(Udateret, 1888)

På H. C. Andersens gravsted står:

Den sjæl, Gud i sit billede har skabt,
er ukrænkelig, kan ej gå tabt!
Vort jordliv her er evighedens frø,
vort legem dør, men sjælen kan ej dø.

*

Vort liv snoes i kurver af håb og frygt,
slet intet i verden er varigt og trygt
På vår følger vinter, på vinter vår
og døden på livets de vekslende kår.

*

Lastens fryd er selvbedrag,
men dens løn er varig nag.

*

(Udateret, 1888)

Jeg søgte lykken i det høje,
og jeg søgte i det dybe,
i alt, hvad der kom mig for øje,
i ærens glans, i magtens møje,
i ønsker, der på jorden krybe,
i tanker, der mod himlen flyve,

i håndens slæb og åndens slid,
i tårer og i lystig vid,
i hjemmet og i fjerne lande,
på verdenshavets store vande,
i gamle skove, stille øde,
hvor slag af øksen aldrig løde,
i verdenslivets travle vrimmel
og i den stjerneklare himmel,
hvor fattigfolk i lave stuer
og under slottets hvælvte buer,
i lysets glans og mulmets øde,
hos levende og så hos døde,
men livets lykke fandt jeg ene
i sjælens glæde.

Men sjælens glæde fandt jeg ene
i kærligheden,
af kærlighed jeg spor fandt mange steder,
men sjælens glæde fandt jeg ene
i kærligheden.

Kun et sted fandt jeg selve kærligheden,
og der jeg lykken fandt og sjælefreden
hos Ham den høje, Ham den milde,
den underfulde vise stærke,
Ham fredens fyrste, Ham den stille,
hvis kors er livets sejrsmærke.
Så øm er Han, at Han mig sendte
til alderstrøst et trofast kvindehjerte,
ned knæle vi for Ham, thi Ham vi kendte
som livets væld i glæde og i smerte.
I kærlighed til Ham vi fandt hinanden,
og derfor om vor kærlighed Han freder,
selv døden er for os ej afgrundsranden,
men dæmringen, der evig lys bereder.

Det dæmrer, ja du skal mit øje lukke,
men lyt og hør – vor Gud vil sig forbarme,
min tak til Ham i sjælens sidste sukke,
for hvad i dig Han skænkede mig arme.

(Utvivlsomt af Hede selv, skrevet efter hustruens død.)

Jehova er dit navn, O Herre!
Du var, Du er, og Du skal være
fra evighed til evighed;
Almægtig, alviis, stor og kærlig
velgørende og from og kærlig
fra evighed til evighed.

Det folk, som sig på Dig forlader,
er Du en huld og kærlig fader;
Gud vi forlader os på Dig.
Din blide trofasthed vi kender,
den er foruden mål og ende,
den varer ved evindeligt.

*

Jeg rig og fornem aldrig bliver,
og hvad behøves det.
Når Gud mig brød og sundhed giver,
da er mit sind så let.
Jeg synger fuld af sjælefred
når dagen gryr og sol går ned.

Så mange samler guld i dynger,
har altid overflod;
så glad som jeg, han aldrig synger,
har tyk og trevent blod,

han ønsker mer, jo mer han får,
hans kval til graven med ham går.

Men os til fryd det grønne byder,
lyd højt i mark og skov,
og fuglens qvidr i luften lyder
til skabermændens lov.
Vort arbejd lærkens sang gør fro
og nattergalens slag vor ro.

Thi er jeg glad og vel tilmode
og takker himmelen,
jeg tænker, Han den eviggode
Han er min bedste ven,
thi vil jeg stedse fryde mig
og leve glad og lykkelig.

(De foregående vers, der synes indføjjet lige før 25. november, er muligvis afskrift efter rationalistisk salme- eller sangbog.)

*

25. november 1888.

Nu er de tunge dage kommet til mig, nu sidder jeg så ene. Den 12. nov. kaldte den algode Gud til sig, min kære hustru. Hun har lidt i 3 år af en meget hård sygdom, både til legeme og sjæl, det var en høj grad af astma og så de tunge ængstelser, hun fandt ingen fred her på jord uden i bønnen til Vor Herre, og hun bad uafsladelig. Og så har Vor Herre i nåde set ned til hende og bønåret hende, før hun ventede det, og jeg håber og tror, at hendes Frelser har taget kærlig imod hende og skænket hende den evige fred.

Ja, der er så meget at takke min Gud for, ja så såre meget, og kan jeg fuldtakke Ham tilfulde, vel er jeg nu nedbøjet og meget lidende, men ved Guds nåde vil jeg bære det med tålmod; thi jeg

ved at min himmelske Fader straffer mig ikke i vrede, men hvad mig sker, er til min sjæls sande gavn. Ingenting her på jorden har du givet mig for bestandig uden din kærlighed og håbet om evigheden. Alt andet svinder forbi mig som en drøm.

Hvad Gud gør, er velgjort! Hans rådslutning er uudforskellig, alt skal først klare sig på hin side graven. – Kære Gud hjælp mig og lær mig at bede Dig om tålmodighed; hjælp mig til min forløsnings stund kommer, og tag mig så så ussel som jeg er til Dig i Din himmel Du kære Gud, amen.

*

(December 1888)

I 1888 er det meget værre med sygdom. Her omkring er der mæslinger, ja tyfus også. I dec. er Hartvig Boje og kone død i Viborg af tyfus.

VENNERÅD

Ved til en fadfuld mel du vej,
jeg ved vel én, som sviger ej,
om morgenen dig hvedemarken vinker,
forlad den ej, før nattens stjerner blinker.

Pløj fure op og pløj den ned igen,
mens dagen står dig bi som ven;
da går din vej igennem lo og lade
til køkkenet og til de fulde fade.

Ved du til en rigsdaler vej
jeg ved vel en, som svigter ej:
Hver, som den lille skilling stolt foragter,
får ej rigsdaleren, han eftertragter.

Ved også du til armod vej,
jeg ved vel én, som svigter ej:
Gå ofte ind, hvor værtshusskiltet kalder,
hvor der er punch, og ni om kongen falder.

Ved du til fred og hæder vej,
jeg ved vel én, som skuffer ej:
Elsk Gud som fader, mennesket som broder
og vær ej jorden ond, den er din moder.

Når du på tvivlsom korsvej står
og ser ej, hvor du rettest går,
stå stille: Spørg samvittigheden sagte,
den kan sit dansk, og på dens råd du agte.

Hvor er til kirkegården vej,
nu spørger du, men spørger ej,
thi hvor du rider, går, hvad heller kører,
hver vej, du ser, til kirkegården fører.

Gå frem med gudsfrygt, flink til dåd,
det er mit sidste venneråd,
en venlig port oplades for de brave,
og Herrens salighed de se bag grave.

*

(Udateret, formentlig 1888)

Hvad solskin er for den sorte muld, er sand oplysning for
muldets frænde.

Jeg er ikke ræd for at dø, thi jeg er ikke ræd for Vor Herre.

*

(Udateret, formentlig 1888)

Jeg var ti år, og jeg blev vist ned efter vore to køer, som græssede på Mads Lysdals eng. Det var sådan en god mand, han og min far var venner, derfor fik han lov til at græsse på hans eng. Så gik jeg først til køerne, som gik og græssede så dejligt, og jeg lod dem gå. Jeg gik over bækken til Hønholts side. Der stod to egetræer for sig selv, østen for var der skov, eng og høje banker; det var et yndigt sted og en yndig aftenstund. Jeg stod og glædede mig i den skønne natur: i det samme ringede kirkeklokken i Vinderslev kirke, jeg foldede mine hænder og bad til min Gud og takkede ham for den glade aften. I det samme sagde det klink, klink i løvet ved mine fødder. Jeg satte min ryg til træet, og nu gav det flere klink i løvet, så gav jeg mig til at skrabe og fandt nogle små glatte knolde; hvad kan det være? Jeg samlede mine lommer fulde og drev hjem med køerne. Min far sagde mig, at det var agern, og at der kunne laves kaffe deraf, men det var ikke umagen værd. Det var bedre at sætte dem i jorden, for så kunne der blive egetræer efter dem igen. Ja, det blev der også, der står flere ege efter de små agern.

(Udateret, formentlig 1888)

MIN FØRSTE KÆRESTE

Dengang jeg var en lille bitte dreng, da var jeg (22. oktober 1814) til et gilde i Pederstrup, min farbror (Niels Sørensen) blev gift med en stor, smuk pige, hun hed Maren (Jeppesdatter), og da hendes far hed Jeppe, blev hun kaldt Ma' Jeppe. Til dette gilde var der 2 jomfruer fra Kejlstrup, den ene var ung og smuk, og hun pyntede bruden, den anden var ældre og så ikke så godt ud. Men de forslog ikke noget imod bruden; thi hun havde et smykke på hovedet, der strålede i lyset som sølv og guld, når hun dansede. Jeg lille pojke løb på gulvet, og de to jomfruer havde deres løjer med mig, thi jeg var meget munter og mund-

stærk. Den ældste ville have mig til kæreste, det sagde jeg nej til, men til den anden sagde jeg ikke rent nej! Så ville den gamle vide, hvorfor jeg ikke ligeså gerne ville have hende, og sagde jeg tosse: »Nej, for du er ikke så køn som den anden.« Der blev en latter, og den gamle blev vistnok vred, som ikke var så sært, men hun sagde ikke noget.

Men så kom bruden og sagde: »Vil du have mig til kæreste, jeg er jo den pæneste, og det er nok bedst, at du tager mig«. – »Ja, men Jens«, sagde de andre, »hvad vil du så gøre ved ham?« – »Åh«, sagde hun, »han skal have sin bøsse og den store hund, og så skal han jages ud i landet, mig og Christen vi vil beholde gården«. – Ja, det kunne jeg ikke sige nej til og så sagde jeg ja, og det gav jeg hende hånd på. Det var så min første kæreste.

Jeg gik og glædede mig over min kæreste, endskønt min mor sagde: »Det er sært, du ikke er klogere, det er jo ikke andet, end hun holder dig for nar!« – Det troede jeg ikke og gik tit ned til hende for at se, om farbror var rejst ud i landet med bøsse og hund; hun sagde: »Nu rejser han snart«. Så blev hun velsagtens ked af, at jeg kom så tit. Og så en dag kom jeg ind, som de sad og spiste til middag, så sagde hun: »Jeg ved ikke, hvad jeg skal bruge dig til, for du er for lille at lægge på bugen og for stor til at stoppe i r....!« Jeg blev vred, og det ikke lidt endda, og jeg kom slukøret hjem til min mor. Hun ville vide, hvad der var i vejen, og jeg fortalte hende da, hvad Ma' Jeppe sagde, så lo hun og sagde: »Ja, jeg har sagt det tit nok, at hun holdt dig for nar, men du ville ikke tro mig; nu vil du vel tro det, det var da vel, hun sagde det selv«.

MIN ANDEN KÆRESTE

Da jeg så blev ældre, vel en halv snes år, så fik jeg min anden kæreste, og det var Stin' Revl. Hun kom ned til min fars en vinteraften til bindstou, og så ville hun have mig til kæreste. Det

kan nok være, jeg ville hellere end gerne, hun var en meget smuk pige, havde røde kinder, sort hår og brune skælmske øjne, og så kunne hun synge så dejligt; jeg var så glad ved hende, som om jeg havde vundet hele Revl. Hun lærte mig en lille vise, den første vise. Jeg lærte den og sang den ofte, og den har jeg ikke kunnet glemme, jeg har lært mange siden den tid og glemt dem igen. Der er ikke noget ved den vise, men når Stin' Revl sang den, og jeg sang med, så gik den helt lystig. Den lød således:

Den første gang vi hverandre så,
da blev vi straks trolovet,
jeg i mit hjerte tænkte da,
hvor er den skønne jomfru fra,
som gør mig så bedrøvet.
Og vil du være bestandelig,
i al den modgang følge,
så vil vi sige det med gesvind,
der aldrig nogen skal komme ind,
der mig fra dig skal tage.

Ja, hun lærte mig flere viser, jeg husker kun den ene. Så blev jeg ældre og kom ud at tjene, og så glemte jeg mit kæresteri; jeg fik andet at tænke på.

MIN TREDJE KÆRESTE

Det var i 1822, jeg var til eksamen i Vinderslev skole, og provst Stabell med en Harlev var med og Chr. Larsen og Jørgen Mose-lund var med, og mølleren havde glemt sine briller i møllen, som jeg hentede til ham. Samme dag (2. april) skulle den gamle Christen Vundet af Revl begraves, og provsten holdt en ligtale over ham, og så fik vi børn lov til at gå op på kirkegården og høre lig-talen, og da stod der ved enden af graven en lille pige og græd så vemodig bestandig, mens provsten talte. Det gjorde et dybt indtryk på mig, og jeg tænkte ved mig selv: Det må da være en

rar pige, eftersom hun græder så meget for sin bedstefar. Det står for mig endnu, hvordan hun var klædt. Kjolen husker jeg ikke, men hun havde på hovedet et hovedtøj af gaze, og der kunne jeg se hendes ører og hår så tydeligt, og det kan jeg se endnu. Jeg betragtede hende uafsladligt, men hun slog ikke øjnene op eller så på noget menneske, men græd bestandig.

Så dengang ligtalen var forbi, kom vi børn ind igen for at fortsætte med eksamen, og så (kom) familien ind og takkede provsten for den gode tale, han havde holdt. Blandt dem var Anker Klosterlund, det kan jeg huske, fordi han var den fineste af dem alle.

Så gik tiden hen til vinteren 1823. Da kom vi til at gå til konfirmation begge to og fulgtes en del af vejen, men jeg brød mig ikke om hende, for hun var en gås, som provsten sagde, nej, han sagde kylling. »Sæt dig ned, du bitte kylling – åh! En anden gang kan du sende dine træsko o.s.v.«. Men det var ikke hende alene, der var en 7-8 stykker af denne slags. Remse et stykke op, det kunne de, men når de blev tilspurgt om indholdet, så sad de fast. Kristen Nielsen af Astrup og mig samtalede han med hele tiden, og så var han så glad, at han gned sig i hænderne og lo.

Så om vinteren ville provsten have mig til lærer i Hauge, Revl og Voer, og det tog jeg imod. Men så var der intet sted, jeg befandt mig så vel som i Hauge Østergård. Der var jeg tit om aftenen, og sommetider blev jeg der om natten med. Og så var der kun 3 folk og så tøsen An' Mari', men meget fattige var de, ja, så fattige, at det var en gru, men de var så venlige og gæstfri imod mig – ikke så andre steder. Nu fulgtes vi (Jette Østergård og Christen Hede) hjem om aftenen fra Revl og andre steder. Jeg spurgte en aften, om vi skulle være kærester; det ville hun ikke svare på den aften. Hun sagde, det vidste hun ikke, men et par aftener efter ville hun, og så gav vi hinanden hånd på ubrydelig troskab til døden.

Det er nemt at love, men ikke så let at holde. Så der (gik) en tid – omtrent to år – og det gik så nogenlunde godt; men så var der

en legestue i Stenholt, dér var hun, og jeg kom der også og satte mig til at spille (kort), mens de fleste unge dansede i den store stue. Så kom Jesper Gilbak ind til mig og hviskede mig i øret: »Din kæreste er vred, fordi du ikke danser, men sidder og spiller«. Det varede ikke længe, inden jeg gik af spillet og gik ind for at danse. Omsider kom jeg også til hende, men jeg kunne nok forstå, at hun var vred. Kl. 4 sagde Jesper, det var bedst, vi gik hjem. Jeg skulle ligge der om natten. Dem af Hauge var (taget) derfra, og dem fornå vi ikke noget til, rigtignok var Knud ikke i seng, og kom ikke (før) end hen mod dag, men jeg troede dog ikke, at han spadserede til Hauge med min kæreste, men det var nok sådan alligevel.

Så gik Jesper og jeg på rejse i vesteregnet og blev henne en 14 dage; da jeg så kom hjem, vidste de alle at fortælle mig om Knud og Jette, hvorledes det gik til o.s.v. Måske blev noget tilsat.

Da jeg så (var) kommet hjem, vidste byens piger jo god besked, og de begyndte at holde sig til mig som ikke før. Jeg kunne da fornemme, at jeg let kunne få mig en ny kæreste. Men sådan var jeg ikke til sinds.

Så en tid derefter var der dans ved C. Borregaard, dér var jeg jo også, og Jette og Knud dansede, så det var en lyst – men ikke for mig. Så gik jeg hen til hende og spurgte, om hun ville give mig en dans, men hun sagde nej. Det gav et sting i mig, men jeg sagde ved mig selv: »Gør ingen skandale«, og det gjorde jeg heller ikke, jeg gik rolig ned i den anden stue og gav mig til at spille kort. Så om natten kl. 2 ville jeg hjem, og en datter af J. Frederiksen fulgte med. Dengang vi kom ud på vejen, gav det et himmel-knog, og hun ville, jeg skulle blive hos dem til dag. Det gjorde jeg også, kom i seng og blev der til op på dagen.

Jeg kom hjem og gik i seng. Min mor spurgte mig, hvad jeg fejlede, og jeg sagde: »Min kæreste har slået mig fejl«. – »Åh, Gud nåde dig!« sagde hun. Jeg var meget ilde tilpas, men så henvendte jeg mig i bønnen til Gud, jeg bad inderlig, at han ville råde og lede det til det bedste for mig, måske var det godt sådan

»Ulykkelig kærlighed« kalder Christen Dalsgaard sit maleri fra 1866. Det var et emne, som Christen Hede og hans kone, Jette, kendte. Familietraditionen vil, at Jens Lysdal mødte op for at fri til deres datter Kirsten, men blev henvist til Hanne, som var ledig på ægteskabsmarkedet. De blev da også gift i 1852, men en halv snes år efter rejste hun fra sin Jens, der altså nu for anden gang måtte give afkald på sin udkårne. Hanne vendte dog tilbage – beriget med to frugter af sit vægelsind, og Meir Aron Goldschmidt fik et tema til en roman. For resten havde Jette og Christen også deres vanskeligheder, før de kom til rette.

som sket var. Jeg fandt sådan trøst i bønnen, at jeg blev helt rolig. Jeg passede min handel ligesom forhen, og jeg mærkede, hvor jeg kom, at pigerne var mere opmærksomme mod mig end forhen. Men jeg besluttede ikke at bryde mig om flere kærester, men passe min handel og samle penge og slet ikke tænke på at gifte mig. Men jeg har læst, at den første kærlighed er den bedste, og det er nok også meget sandt, for hun stod for mit indre øje på kirkegården og græd for bedstefar og så mange andre.

Så en tid derefter gik jeg hjem fra Stenholt og kom næsten om ved Tøndborg, og (jeg) så da en pige, der stod og så efter mig. Jeg så nok, det var hende, men efter at hun havde besvaret mig så, ville jeg ikke gå efter hende.

Næppe var jeg kommet hjem, før Thomas Tønde kom ind ad døren – og: »Christen, du skal følge med hjem, der er en, som vil tale med dig.« – »Ja, jeg ved nok besked, men jeg følger ikke med, det kan du hilse hende og sige.« »Du skal«, og så bandede han, »med, om jeg så skal bære dig, for det er synd for den arme pige, som hun græder og har fortrudt det med Knud, og dersom hun ikke får talt med dig, så dør hun.« Hun stod der omme bag laden og græd, og sagde hun: »Du har nok fået en anden ven, og mig vil du vel ikke tage til nåde? Jeg har fortrudt det så hårdt og længes hver dag efter dig.« – Jeg kunne ikke tåle hendes gråd og var nem at komme til rette med. Og så tilgav jeg hende, og så lovede hun at sige Knud rent af.

Men det holdt hun imidlertid ikke så ganske rigtigt, for jeg kunne let få at vide, at de besøgte hinanden. Nu var det jo galt, Jens Gilbak havde sagt til hende, at hun måtte komme til dem i den bare særk, hun skulle være lige velkommen. Han eller hun – Ma' Gilbak – kunne evne at købe en gård til dem, ja de havde virkelig købt en gård i Grøde til Knud og Jette, men hende fik han ikke med, så kom Knud og Søster og Anders Handskemager og Karen Marie, C. Borregaards datter, dertil og var der en sommer, så blev de alle syge. Knud fik tæring og søsteren døde.

Men førend (det) gik for sig, vedblev de endda at komme sammen, det kunne jeg godt få at vide af andre folk. Selv holdt jeg mig fra Hauge, for jeg ville bie og se, hvad det kunne blive til, men det gav mig alligevel nogle hårde stik i sjælen, når jeg hørte sligt.

Endelig traf vi sammen en dag i Revl; og jeg sagde til hende: »Hvad nytte var det til, du lovede så bestemt at bryde med Knud, men det har du ikke holdt. Jeg ved da, at han besøger dig og du ham, det havde jeg aldrig troet dig til«. – Hun undskyldte sig og sagde, at hun vel kom til Hauge nogle gange, men det kunne hun ikke gøre ved. Hun havde ikke været ved ham uden én gang, hun gik til Klosterlund; da kom han ud og fik hende ind o.s.v.

Så gik vinteren hen, og så (i) foråret kom jeg til Hauge en aften, da var han der, men han kom ikke ind. Jeg gik inde og så, han fulgte (hende), da hun gik og gav køerne natter og vand; men så rendte hun fra ham og kom ind til mig. Så blev det så meget godt med os, og det varede ikke længe, inden vi var nødt til at gifte os, enten vi ville eller ikke.

Så blev vi da gift den 27. oktober 1829, og – kan jeg næsten sige – for tidligt var det, men godt var det måske alligevel, for hvem ved, hvordan det alligevel kunne have gået os.

Jeg gik altid på råd med Vor Herre, bad til Ham om helbred og lykke, og Han bønørte mig så kærlig og så faderlig.

Jeg var den første tid meget svagelig, og da så jeg hendes kærlighed til mig, for hun græd mange tårer for mig, hun ville så nødig miste mig.

Nu bønørte Vor Herre os, og vi levede med hinanden de mange år 59, da tog Vor Herre, den algode, mod hende med blid og rolig død; men de sygdomme, som gik forud, især de sidste tre år, var svære for hende, men også for mig.

Nu er jeg ene tilbage og lider meget, men ellers har jeg det meget godt, og vor plejedatter, som jeg er ved, er meget god ved mig, desuden har jeg 7 børn med deres ægtefæller, der alle nærer

en inderlig kærlighed til mig og så gerne vil forsøde mig livet i mine hårde prøvelser.

Hvad vort ægteskab angår i de mange år, da må det kaldes godt, om endskønt det ikke (kan) nægtes, at nogle ubehagelige rivninger nu og da kunne falde ind. Jeg vil godt sige, at jeg havde den meste skyld, for jeg er hastigsindet; men det varede ikke længe, inden vi gjorde forlig, og vi var med det samme bedre venner end forhen.

Jeg tænker tit på, mon der er nogle ægtepar på jorden, der lever bestandig i kærlighed uden at sige et vrang ord til hinanden, jeg tror det næppe; men skulle det være, så er himmerig på jorden der.

Nu stod vi der med de tomme hænder, ja, det var da heller ikke sandt, for jeg var alligevel ejer af omtrent 400 daler; men det halve omtrent stod ude mellem folk og meget deraf gik tabt, og (vi) fik slet intet uden et stykke jord af gården; men der skulle betales 50 kr. og betale udskiftningen, så gav jeg ansøgning ind om at få det fraskilt, og det blev nægtet.

Så havde A. Østergaard og jeg en kontrakt mellem os, at om det bestandig skulle blive nægtet, så skulle han give mig arvefæstebrev derpå.

Så lod jeg et årstid gå, så lod jeg mænd udmelde i retten til at taksere og landinspektør Hansen og så fik jeg 4^{1/2} sk. hartkorn til min del, og så havde Hansen sagt mig, at det kom mest an på herredsfogeden, om det kunne blive bevilget, så talte jeg med ham om det, og så blev det bevilget.

De første 2 år blev vi ved at bo i Østergård, der havde vi et lille kammer at bo i. Om vinteren gik jeg og handlede, og om sommeren passede jeg vor ko, gravede tørv og bestilte ellers, hvad jeg kunne, og hun sad hjemme og syede på bobinet, og jeg solgte kniplingerne, og så havde hun et barn, Kirstine, at passe, ja vi fik én til i den tid, vi sad i Hauge, Ane Johanne, hun blev kun 4 mdr. gl., så døde hun.

Og så kom der flere efterhånden, så at vi har i alt 7 børn, som

lever endnu og har det godt allesammen, hvad det timelige angår, og jeg vil håbe, at de ikke har glemt Gud og saligheden hinsides graven.

Det er skrækkelig at høre, at ægtefæller lever i ufred med hinanden, dem, som skulle forsøde hinanden livet og arbejde med hinanden på deres sjæls salighed.

Nu er Mikkel Moselunds kone rejst til Amerika fra mand og søn, hus og hjem; men det er jo tænkeligt, at der aldrig har været kærlighed imellem dem. Når de skal tvinges sammen for guld og gods, hvor kan det så gå godt, men når kærlighed forener et par, dér er det anderledes, og når de så bliver ældre, så er kærligheden vel noget afkølet, bare agtelsen for hinanden kan vedblive, så kan de godt leve lykkelig med hinanden.

Men det er stolthed, at enhver synes for godt om sig selv, og den ene ikke vil tilgive den anden, og så er det jo desværre; således rækker du blot djævelen en finger, så tager han snart hele hånden; derfor: Våger og beder. Ja, jeg har selv prøvet det, det (bær?) os gennem strid og møje at indgå til den evige fred.

Fred med hver hjerte fjern og nær,
som uden fald mon stå,
fred med få, som har mig kær
og dem, jeg aldrig så.

Fred med hver sjæl, som hader mig,
Han skal mig elske vist,
når samlet i Guds himmerig,
vi Ham lovprise hist.

(Slutningsversene af Ingemann: »Fred hviler over land og by« – med små unøjagtigheder, jf. A. Malling: Dansk Salmehistorie I, s. 428.)

*

(Udateret, formentlig december 1888)

NYTÅRSVERS

Skrid så du år, som aldrig mer
mit øje her i tiden ser,
fald hen i nattens skygger,
jeg frem til himmerig
min Gud at se evindeligt
derpå med håb skal bygge.

(Kingos aftensalme, Den danske Salmebog, 1953, nr. 689, v. 4.)

1889

(1. januar 1889)

Min fødestavn er lyngens brune land,
min barndoms sol har smilt på mørke hede,
min spæde fod har trådt det gule sand,
blandt sorte høje bor min ungdoms glæde.

Skøn er for mig den blomsterløse vang,
min brune hede er en edens have,
der hvile også mine ben engang
blandt mine fædres lyngbegroede grave.

(Fra Blicher: »Kjær est du fødeland«.)

*

I dag er det nytårsdag, i dag har jeg oplevet 79 nytårsdage, og det er jo ikke så få endda, og de fleste af dem har været glædelige. Nu i år er den mest sørgelige, fordi sygdom trykker mig hårdt, den

20. juni dette år tog min sygdom sin begyndelse, og det er ikke blevet bedre, men det tager til. Kære Gud, se i nåde ned til mig. Du har aldrig forladt mig i de mange henfarne dage, Du vil heller ikke forlade mig nu, og dog ængstes jeg for fremtiden, det skulle jeg vel ikke, men jeg kan ikke andet, Gud forlad mig min svaghed og synd, Herre jeg bønfaller Dig, se i nåde til mig og lind mine lidelser eller tag mig til Dig i Din himmel, hvor der er så godt at være

Amen.

Hauge, 1. januar 1889.

(Udateret 1889)

Lastens fryd er selvbedrag,
men dens løn er varig nag.

*

Død, hvor er din brod? jeg skal ej grue!
Du kalde mig, jeg er beredt!
Igennem gravens mørke kan jeg skue
mod lyset frem til herlighed.

Hvor glæden vundet har en evig sejr,
hvor solen stråler i en evig glød,
hvor kærlighed al kraft og vælde ejer,
hvor livet falmer ej for blege død.

Der gik min Frelser ud hin påskemorgen,
der har Du mig beredt et saligt sted,
der tier klage, glemt er nøden, sorgen!
O, Frelser! led mig til den salighed!

(Ukendt, muligvis afskrift.)

*

Jesus sagde:

Mine får høre min røst, og jeg kender dem, og de følge mig, og jeg giver dem det evige liv, og de skulle slet ikke fortabes evindeligt, og ingen skal rive dem ud af min hånd.

(Johs. ev. 10, 27f.)

*

Herre, led mig og bered mig,
til Din himmel til mit hjem,
gør mig værdig, gør mig færdig
til det ny Jerusalem.

(Afskrift efter åndelig sang.)

*

Vi led os kunne kalde i kærlighedens bånd,
og brødre er vi alle besjælet af én ånd,
et lys os dagen tænder, et vinker os til ro.
(Dette vers er formentlig ufuldendt.)

*

Troskabs løfte gav han hende,
da hun ringen fik,
men hans troskab den fik ende,
ringen og i stykker gik.

*

Som et skib på vilden hav
svæver livet over døden.
Farer, sorger dybe grav
truer her i verdensnøden.
Er end luften nok så klar,
er end dybet nok så stille,
farer over alt vi har,
hvor vi os end vende ville.

Når ingen stjerne mere vi
på himlen kan opdage,
nu knækkes rør – alt er forbi,
hvem redder da os svage,
ingen uden Jesus Krist,
Han går trygt på dødens bølge,
ræk os hånd vi følge.

Midt i livet er vi
udi dødens våde,
hvo er den, der kan os fri
give liv og nåde?
Du Herre Krist alene.

Midt udi den hårde død
gaber helveds grunde,
hvo er den af samme nød
frier os samme stunde?
Du Herre Krist alene!

Dit dyre blod det bud os bær,
at vor synd udslettet er,
lad os ikke falde
fra den rette troens trøst.

(Brudstykker af Notker Balbulus' gamle salme fra o. 900 («*medie vita in morte sumus*»), omdigtet af Luther og optaget i de gamle danske salmebøger til vore dage. Se Den danske Salmebog, 1953, nr. 442, jf. A. Malling: Dansk Salmehistorie III, s. 315 f.)

*

(1. februar 1889)

Efter min død skal denne bog tilhøre min søn Jacobs hustru Ane Kirstine Hede.

Hauge, 1. februar 1889.

Chr. Jacobsen Hede.

(Indskrevet på en side, der omhandler 1867)

Nu springer jeg over mange år, thi nu har vi 1889, og det er en sørgelig tid, meget beklagelig, fordi nu springer gårde og huse for auktionshammeren her i egnen, og det er nok sådan overalt.

*

(De følgende vers synes indskrevet umiddelbart efter den foregående indførsel)

En ederfugl var hårdt i klemme
og skreg om hjælp til himmelen.
En fisker hørte fuglens stemme
og skyndte sig at frelse den.
Ak, favre fugl, Nordhavets ære,
hvor glad er jeg, som frelste dig,
hvor hvide, skønne, bløde fjedre,
du skal herefter varme mig.
Så plukkede han grisk den arme.
Og heldød klager den med ret:
Ha, grumme karl, som tog min varme,
hvi gavst du mig mit åndedræt?

(Romance fra Johannes Ewald: Fiskerne.)

*

Hvo kun til Herren sætter lid
og tier, bier, giver tid,
bevarer tro og hjertefred,
ham hjælper Gud i kærlighed.

Brødefuld med suk og klage,
vender jeg til Dig tilbage,
angergiven bøjer jeg,
Fader god, nu knæ for Dig.

Tør ej velkomsthilsen håbe,
Tør Din nåde kun anråbe.

Betænk, en vis og kærlig Gud
bestyrer alt på jorden,
og uforandret som Hans bud
er alt det ... (?) orden.

Han skabte også mig og dig,
Han sørger for os faderlig.
O, lad, hvad der vil sig nærme,
Gud skal os vel beskærme.

*

Kort er den fryd, som du blandt jordens
skatte finder.
Men er du from og vis, din glæde
ej forsvinder.

(Ukendt, måske originalt.)

*

10. august 1889.

I dag den 10. august 1889 er min fødselsdag, og i dag er jeg 80 år, og når jeg tænker tilbage på de henrundne dage, da kan jeg ikke andet end love og takke den algode Gud for Hans faderlige førelse i de mange henrundne år og dage, som Han har ført mig gennem livet indtil denne dag. Vel ved jeg, at mit liv har været en kæde af sorg og glæde, men glæden har Gud ske tak endda altid haft overhånd.

– Algode Gud, jeg takker Dig, Du har været mig en god far. Ja, jeg har så meget at takke Dig for, aldrig kan jeg fuldtakke, ja, ikke i al evighed. Jeg er opfødt af fattige, ærlige og kristelige forældre; jeg glæder mig til at samles med dem i de saliges hjem,

såvelsom (med) min kære hustru, der har fulgt mig kærligt i 58 år den 11. november 1888. Hun led meget, men hun holdt fast ved sin Frelser indtil døden.

*

(Udateret, formentlig 1889)

Fuglene flager helst under himlen og opholder sig ikke længere på jorden, end de er nødte til for at finde deres føde. Således må vi og vel søge livets ophold på jorden, men skulle ikke derover glemme at hæve vor ånd til himlen.

Når man vil tage en nælde uden at brænde sig, må man gribe rask fat på den. Således kan man og betage smerten dens brod, når man kun træder den kækt imøde og ikke er bange for at røre ved den.

1890

Hauge, 16. august 1890.

I Jesu Kristi navn!

Nu har Vor Herre ladet mig opleve den dag. Det regner uafledigt. Rugen står høstet og næsten tjenlig at køre ind, havre og byg står grøn endnu, den kære Gud, som har givet os at se sådan en dejlig grøde på jorden, sørger nok for, at det kommer vel i hus.

I den forgangne nat har jeg været så meget syg, ikke én time kunne jeg få ro til at være i sengen, så gik jeg over gulvet i stuen, og så var det det samme igen, ingen ro, men altid pine, det er hårdt, men jeg finder mig deri med tålmod og tænker på de mange glade dage, som jeg førhen har oplevet, og så ved jeg vist, Gud har de bedste hensigter med mig, som jeg her ikke forstår.

Nu kommer jeg i hu et lille vers, der er sådan

»O, du som græder, visk din tåre bort.
Og du som sørger, husk din sorg er kort.
Thi du har ro, når hjertet stille slår.
Og dødens engel læger dine sår.«

*

24. august 1890.

Det er en sørgelig tid for mig, den ene dag og nat sniger sig langsom og sørgelig hen, og ingen lindring for mig, nej, det bliver jo længere jo hårdere; kære Fader i Himlen se i nåde ned til mig, bønhør mig, O Gud, for Jesu skyld.

Det er i dag den 24. august, vor rug er i hus, byggen står fuldmoden, igår regnede det hele dagen uophørlig, i dag kulde og blæst, der er en god grøde af alle slags, der klages over, at kartoflerne er i begyndelse med at blive syge, vores er endnu fri for sygdom. Tørvene er kommet våde hjem, og ret mange står endnu i moserne.

Det ser strengt ud, eftersom jeg er, og Andersen skal til mønstring i Viborg hele september måned, men lad os i Gud håbe alt godt fra Dig. Du vil ikke forlade os.

O, det er så koldt herude, ellers gik jeg ud at forslå tiden, den er mig så lang, men jeg må blive inde, jeg er så svag og kan ikke tåle kulden, tiden er mig meget lang og smertefuld. Se i nåde ned til mig vor Fader, som er i Himlen. Amen.

Hun gik bort fra mig, hende som jeg havde kærest på jorden. Før hun døde, sagde hun, det varer ikke længe, inden du kommer efter, det er næsten 2 år siden, hun døde, det har været en lang tid for mig.

Med sorgen og klagen hold måde,
Guds ord lad dig trøste og råde,
Lad hjertet i sorgen i synde,
Ved døden vi livet begynde.

(Første vers af Prudentius' salme.)

(Udateret 1890)

Denne sommer, 1890, har været en velsignet sommer. Der er sådan en velsignelse af havre og byg, at jeg aldrig har fået sådan en grøde, der er avlet lige så meget dette ene år som de 2 forrige år, endda var grøden i denne egn god som sædvanlig. Rugen var også god, men noget slag i toppen. Af kløverhø var der også dobbelt mod de forrige år.

Kartoflerne er det eneste, som kan klages over. Der er sygdom nogle steder, men vore fejler ikke noget endnu.

*

18. september 1890.

I dag 18. september har vi haft godt tørvejr i de sidste 8 dage, og nu er der ikke meget uhøstet, og en stor del havre er kommet i hus eller stakke, thi i år bliver der mange stakke, og der er en Guds velsignelse af avl, især havre. Andersen er i Viborg til mønstring og kommer først hjem 3. oktober, i denne tid har vi hans fader. Han har høstet hele havren.

*

25. september 1890

Dette år har været så udmærket grødefuldt af alle slags korn og græs, og så har det været tørt (og) smukt i hele september måned til i dag den 25., da faldt megen regn i formiddag, det eneste, som er mislykket, er kartoflerne, disse er små og syge.

Al den frugtbarhed har solens stråler gjort efter Guds vilje, ja, det er solens stråler, der har lyst og været den tunge, kolde muld, og derved er myldret frem af jorden korn til menneskeføde, græs og strå til dyrene, og dejlige blomster med duft og skønhed at fryde vort øje. Men ligesom Gud lader solstrålerne velsigne jorden, så lader han sine guddoms stråler lyse ned i vore sjæle, at oplyse, trøste og glæde os mennesker her på jorden. Algode Gud, jeg beder Dig af Din store herlighed, opvarm også

mig med Din nådes stråler, jeg trænger så hårdt. O, Helligånd kom ned til mig.

*

(5. oktober 1890)

I dag har vi den 5. oktober, og vor Gud har givet os en velsignet høst af alle slags, undtagen kartoflerne, der er små og syge, men der var godt tørt vejr de 3 første uger i september, men siden den tid har det regnet uafslædigt hver dag. Rug og byg er i hus eller stak, men der er megen havre ude, der er også noget uhøstet; i heldigste tilfælde er det til megen skade.

*

(8. oktober 1890)

I dag den 8. regn uafslædig hver dag. I nat frøs det hårdt, klart vejr i dag den 8. oktober 1890.

*

(13. oktober 1890)

I dag har vi den 13. oktober, og i dag bliver kartoflerne taget op, disse er for den sag mislykkedes, (af) vores er endda kun få syge, men de giver kun lidt af sig; de blegrøde er især meget dårlige, meget små og deraf nogle syge.

*

(16. oktober 1890)

Der er endnu ikke så lidt havre ude, men det er kun nogle af de værste efternølere, nu har det været tørt vejr i dag den 3. dag, den 16. oktober.

30. oktober 1890

Frost både dag og især nat, de 5 sidste dage og nætter har det frosset hårdt.

21. december 1890

I dag har vi den korteste dag, og der er stille og klar frost, solen skinner klart. Hele efteråret har været kold, i december mørkt og stille, det tegner til en meget streng vinter, i dag ligger et lag sne overalt på jorden.

Om mig selv må jeg sige, det bliver jo længere, jo værre med mig, min svaghed er taget til i en høj grad, jeg beder Gud om udløsning fra dette usle legeme, og nu bønholder Han mig vist snart.

Nu står den glade julefest for, jeg har glædet mig over min Frelseres fødsel altid. Dette år er den kære julefest mig vel velsignet kær på en måde, men ikke som de mange henrundne.

Lovet og priset være Gud, Han vil snart udfri min ånd og tage mig hjem til sig i de himmelske boliger, hvor min frelste ånd vil glæde sig i al evighed, og så håber jeg (at) samles med min Frelser og alle mine bortdøde kære venner.

1891

(2. juni 1891, med anden hånd)

I dag den 2. juni 1891 døde vor kære bedstefar 81³/₄ år efter i næsten 7 år at have lidt forfærdeligt og skal begravnes den 8. juni. Herren give ham en glædelig opstandelse med alle hellige for Jesu Christi skyld, han var så rar og god.

I 1891 malede Anna Ancher denne begravelse. Scenen er vel et skagbo hjem, men stort anderledes gik det ikke til, da Christen Hede samme år blev sunget ud fra sin lavloftede stue. Til ende var et langt liv, hvis begyndelse faldt sammen med bondens frigørelse, og hvis slutning lå nær bonde demokratiets sejr i 1901. Sandheden er dog, at Christen Hede mere var optaget af Vor Herre og markens grøde, mindre af rigsdagspolitikken.

Tidligere udkom

- Hvad skal det nytte? De radikale og forsvaret 1894-1914 (1958, 3. udg. 1973)
Hammershus (1960, 8. udg. 1975)
Henrik Cavling som krigskorrespondent (1960)
Hedeby og Danevirke (1961, 5. udg. 1970)
Almueskæbner (1961)
Bådfart på Silkeborgsøerne gennem 100 år. A/S Hjejlen 1861-1961 (1961)
Dybbøl 1848-1864-1940 (1961, 6. udg. 1978)
Radikal Ungdoms politiske historie 1911-1961 (1961)
Øm kloster (1961, 2. udg. 1964)
Magister-staten 1962 (sam. m. Alfred Larsen 1963)
Ove Rode – en politiker bliver til (1963)
Fra dansk empiries bygningshistorie. Arkitekt J. A. Meyer 1783-1822 (1963)
Regeringskrisen 1957 (1964, 2. udg. 1969)
Orla Lehmanns Nisungesaga (1965)
Kilder til Danmarks politiske historie 1920-1939 (sam. m. Ole Samuelson, 1966, 8. udg. 1978)
Admiral Henri Konows erindringer 1877-1927 I-II (1966-67)
Magister-staten 1967 (sam. m. Hans Hald Jensen, 1968)
Samfundsfag for samfundsgrenen I-V (red. sam. m. Erik Rasmussen, 1968-71, 2.-5. udg. 1969-74)
Påskekrisen 1920 (1968, 3. udg. 1973)
Dansk politik i 1960'erne (1969, 3. udg. 1977)
Kilder til valget og regeringsdannelsen i 1968 (1971)
Ove Rode som partipolitiker (1971)
Historie og Samfund I-XXIX (red. sam. m. Mette Koefoed Bjørnsen, 1972-76)
Indenrigsminister Ove Rodes dagbøger 1914-18 (1972)
Ministtermødeprotokol 1916-18 (1973), 1908-09 (1975), 1920-24 (1977)
Storbritannien og Danmark 1914-20 (1974, 2. udg. 1975)
Konseilspræsident C. Th. Zahles dagbøger 1914-17 (1974)
Grundloven med et rids af dens historie gennem 125 år (1.-2. udg. 1974)
Flåden under første verdenskrig. O. Kofoed-Hansens og V. Jøhnkes optegnelser (1976)
De danske ministerier 1929-53 (1.-2. udg. 1977)
Undervisningsminister M. R. Hartlings erindringer (1977)
Landbrugsminister Henrik Hauchs erindringer (1978)

POUL KRISTENSEN · HERNING